

JOB-MONITOR

2016

JOB-MONITOR

2016

VOORWOORD

Beste lezer,

Jongeren Organisatie Beroepsonderwijs, de belangenbehartiger van alle mbo-studenten in Nederland, presenteert met trots dit landelijke rapport over de studententevredenheid binnen het mbo: de JOB-monitor 2016.

JOB doet al sinds 2001 onderzoek naar de tevredenheid van mbo-studenten. Dankzij alle studenten die elke twee jaar hun mening met ons delen, kan JOB de belangen van mbo-studenten onder de aandacht blijven brengen. In schooljaar 2015/2016 namen we de JOB-monitor voor de negende keer af. Mede dankzij de grote inspanning van instellingen en studentenraden is de vragenlijst weer massaal ingevuld: meer dan de helft (56%) van alle mbo'ers heeft de moeite genomen om hun mening te geven. In totaal verzamelden we 267.042 bruikbare enquêtes: een nieuw record!

Met zo'n enorme respons, die iedere editie blijft groeien, groeit ook de belangstelling voor de data. Het is dan ook belangrijk dat iedereen die gebruik maakt van onze data zich bewust is van het feit dat studententevredenheid niet iets is dat je makkelijk in een ranglijstje kan zetten. We benadrukken graag dat de resultaten van de JOB-monitor in de eerste plaats dienen als handvat voor studentenraden en instellingen om met elkaar in gesprek te gaan. Achter elk cijfer in deze monitor zit een verhaal. Doel is om dit verhaal helder te krijgen. Een blik op de cijfers over studententevredenheid kan hierbij een eerste stap zijn. Zo kunnen de resultaten dienen als argument om de situatie op de school of opleiding te verbeteren. De cijfers staan echter nooit op zichzelf. Ze zijn er om het gesprek tussen studenten en scholen te bevorderen. JOB hoopt hiermee bij te dragen aan de professionalisering van de medezeggenschap in het mbo-onderwijs. De cijfers in deze monitor zijn nadrukkelijk niet bedoeld om scholen of opleidingen af te rekenen of ranglijsten te maken. Ze zijn bedoeld als beginpunt om de kwaliteit van de eigen instelling en opleiding te verbeteren.

Om studenten hierbij te helpen heeft JOB een online omgeving gebouwd waar iedereen de resultaten van alle instellingen en opleidingen kan terugvinden. Voor studenten is het daarnaast mogelijk om, door middel van een inlog, een tevredenheidsrapport uit te draaien van hun eigen school. Tot slot kunnen via deze omgeving alle opleidingen en instellingen met elkaar vergeleken worden: niet met het doel om ranglijstjes te maken, maar om van elkaar te leren en best practices uit te wisselen. Wil je dus meer weten over een bepaalde school of opleiding? Ga dan naar www.jobmonitorresultaten.nl.

Voor nu: lees in dit rapport hoe wij, mbo-studenten, denken over ons onderwijs, over onze stages en werkplekken, over de begeleiding door school en de schoolorganisatie, over studeren met een beperking en over de inspraak die we hebben op school. Laten we daarna samen in gesprek gaan, om het mbo-onderwijs in Nederland nog beter te maken!

Namens het JOB-bestuur,

Fatima Razzak,

Projectleider JOB-monitor 2016

1. INLEIDING	7
1.1 ACHTERGROND	8
1.2 ONDERZOEKSOPZET	8
1.3 RESPONS	9
1.4 INDELING VRAGEN IN CLUSTERS	11
1.5 VERDER IN DIT RAPPORT	11
2. JOB OVER DE RESULTATEN	15
2.1 DE OPVALLENDSTE RESULTATEN OP EEN RIJ	16
2.2 SPEERPUNTEN VAN JOB	18
2.3 BEDANKT!	20
3. ONDERWIJS	23
3.1 LESSEN	24
3.2 VAARDIGHEDEN EN MOTIVATIE	27
3.3 ONDERWIJSTIJD	30
3.4 TOETSING	32
3.5 DIT ZEGT JOB	35
3.6 SAMENVATTING	36
4. BEGELEIDING EN BPV	39
4.1 STUDIEBEGELEIDING	40
4.2 (STUDIE-)LOOPBAANBEGELEIDING	42
4.3 STAGE (BOL)	44
4.4 WERKPLEK (BBL)	48
4.5 DIT ZEGT JOB	51
4.6 SAMENVATTING	56
5. SCHOOLORGANISATIE	59
5.1 VEILIGHEID EN SFEER	60
5.2 ONDERWIJSFACILITEITEN	63
5.3 INFORMATIE	65
5.4 RECHTEN EN PLICHTEN	67
5.5 KANTINE	70
5.6 DIT ZEGT JOB	71
5.7 SAMENVATTING	73

6.	STUDEREN MET EEN BEPERKING	75
6.1	STUDENTEN MET EEN BEPERKING	76
6.2	TEVREDENHEID OVER ONDERSTEUNING	78
6.3	VERSCHILLEN IN TEVREDENHEID BIJ STUDENTEN MET EN ZONDER BEPERKING	80
6.4	DIT ZEGT JOB	81
6.5	SAMENVATTING	82
7.	INSPRAAK	85
7.1	AANWEZIGHEID STUDENTENRAAD	86
7.2	BELANG GEHECHT AAN INSPRAAK	87
7.3	ACTIEF MEEDENKEN OVER BELEID	88
7.4	DIT ZEGT JOB	89
7.5	SAMENVATTING	90
8.	ALGEMEEN OORDEEL	93
8.1	SCHOOL EN STUDIE	94
8.2	RAPPORTCIJFERS	95
8.3	SAMENVATTING	96
9.	WAT BEPAALT TEVREDENHEID?	99
9.1	VERSCHILLEN TUSSEN INSTELLINGEN EN OPLEIDINGEN	100
9.2	VERSCHILLEN EN SCHIJNVERSCHILLEN	101
9.3	TEVREDEN STUDENTEN	104
9.4	HANDVATTEN VOOR VERANDERING	105
9.5	SAMENVATTING	107
	BIJLAGEN	109
	BIJLAGE A: RESPONS NAAR ACHTERGRONDKENMERKEN	110
	BIJLAGE B: INDELING IN CLUSTERS	113
	BIJLAGE C: VRAGENLIJST	115
	BIJLAGE D: GEBRUIKTE AFKORTINGEN	122
	BIJLAGE E: LIJST VAN TABELLEN EN FIGUREN	123

1. INLEIDING

1.1 ACHTERGROND

Hier ligt alweer het negende landelijke rapport van de JOB-monitor voor je: de JOB-monitor 2016. Het is het grootste landelijke onderzoek dat elke twee jaar in kaart brengt hoe tevreden mbo-studenten over hun onderwijs zijn. Dit wordt mogelijk gemaakt met subsidie van OCW, de grote inzet van mbo-instellingen en de mbo-studenten die weer massaal de tijd namen hun mening te geven. Met de uitkomsten van de monitor kan precies gesignaleerd worden wat er goed gaat en waar verbetering noodzakelijk is. De monitor geeft studentenraden en instellingen concreet aanknopingspunten om de kwaliteit (nog) beter te maken. Het onderzoek is opgezet door de Jongeren Organisatie Beroepsonderwijs (JOB) en is uitgevoerd door onderzoeksbureau ResearchNed.

1.2 ONDERZOEKSOPZET

Van 1 december 2015 tot en met 11 maart 2016 konden mbo-studenten online de vragenlijst invullen. Voor bijna alle instellingen verliep de toegang tot de vragenlijsten via de DUO-inlogfaciliteit. Studenten konden hier inloggen met hun pgn (persoonsgebonden nummer of onderwijsnummer) en geboortemaand en -jaar¹. Voordeel van de gevolgde werkwijze is dat studenten hooguit één keer de vragenlijst kunnen invullen en dat het bovendien mogelijk is een groot deel van de relevante achtergrondkenmerken te koppelen vanuit de bestaande studentenadministratie bij DUO in BRONMBO². Deze methode laat bovendien de ruimte aan studenten om de vragenlijst in te vullen buiten de onderwijsinstelling (thuis of op de leerwerkplek), de vragenlijst tussentijds te stoppen en later verder te gaan op het punt waar ze waren gebleven.

De oproep tot het invullen van de vragenlijst lag in eerste instantie bij de mbo-instellingen zelf. Er is door JOB promotiemateriaal (waaronder posters en informatiefilmpjes) beschikbaar gesteld. Instellingen konden dit gebruiken om het onderzoek onder de aandacht te brengen bij studenten. JOB heeft daarnaast de monitor actief onder de aandacht gebracht door een wedstrijd onder haar achterban (de studentenraden) uit te schrijven. De beste campagne rondom de JOB-monitor won een teamuitje. De meeste vragenlijsten werden klassikaal ingevuld.

¹ De studenten aan de Politieacademie staan niet geregistreerd bij DUO. Voor deze studenten is een aparte inlogfaciliteit gebouwd door ResearchNed.

Op basis van de studentadministratie van de Politieacademie zelf, vergelijkbaar met de inlogfaciliteit bij DUO. In dit geval logden de studenten in met hun studentnummer en geboortejahr en -maand. Deelname van de Politieacademie gebeurde onder voorwaarde dat zij dezelfde administratieve informatie konden aanleveren als ook bij DUO bekend is.

² De koppeling met achtergrondkenmerken gebeurt bij DUO, de verrijkte bestanden worden met een niet-herleidbaar 'omnummer' aan ResearchNed geleverd, waardoor de koppeling tussen pgn en het onderzoeksresultaten nooit te maken is (DUO krijgt de onderzoeksresultaten niet, ResearchNed krijgt het echte pgn niet). De toestemming voor de wijze waarop het pgn gebruikt wordt in dit onderzoek is gegeven door OCW, in afstemming met de privacy-officer van DUO.

1.3 RESPONS

Aan de JOB-monitor 2016 namen opnieuw alle 65 bekostigde mbo-instellingen deel alsook de Politieacademie en twee niet-bekostigde instellingen (Hogeschool TIO en IVA Driebergen). Binnen deze 68 instellingen hebben 288.120 studenten de vragenlijst geopend (61% van de populatie van 473.975 studenten). Na opschoning van de data, waarbij de te snel ingevulde vragenlijsten en de te eenzijdig ingevulde vragenlijsten zijn verwijderd, blijft er een bruikbare netto-respons van 267.042 studenten over (56% van de populatie), een toename van ruim 11.000 studenten ten opzichte van vorige meting (toen 255.851).

tabel 1: Overzicht respons JOB-monitor 2016

	Nettorespons	Populatie	% Nettorespons
Hoornbeek College	4.422	5.776	76,6
SintLucas	2.223	2.958	75,2
Nimeto Utrecht	1.006	1.357	74,1
Lentiz onderwijsgroep	721	1.025	70,3
Edudelta Onderwijsgroep	525	761	69,0
Grafisch Lyceum Utrecht	1.414	2.056	68,8
ROC Nijmegen	5.649	8.220	68,7
ROC Kop van Noord-Holland	2.202	3.212	68,6
AOC De Groene Welle	878	1.290	68,1
ROC Leeuwenborgh	4.423	6.496	68,1
Stichting Wellantcollege	2.303	3.403	67,7
ROC Menso Alting	448	678	66,1
Hout- en meubileringscollege	2.205	3.365	65,5
IVA Driebergen	166	256	64,8
ROC West-Brabant	10.156	15.745	64,5
ROC Tilburg	4.824	7.566	63,8
Noorderpoort	7.860	12.385	63,5
Landstede	6.924	10.958	63,2
Mediacollege Amsterdam	1.523	2.415	63,1
SG De Rooi Pannen	4.239	6.760	62,7
ROC Ter AA	1.699	2.741	62,0
Agrarisch Opleidingen Centrum Groenhorst	2.063	3.332	61,9
ROC van Twente	11.267	18.266	61,7
ROC de Leijgraaf	3.042	4.949	61,5
Grafisch Lyceum Rotterdam	2.485	4.048	61,4
Clusius College	1.001	1.635	61,2
Deltion College	8.172	13.347	61,2
Gilde Opleidingen	6.150	10.125	60,7
Scalda	5.230	8.613	60,7
Alfa-college	6.947	11.457	60,6
Koning Willem I College	7.283	12.136	60,0
Graafschap College	5.163	8.647	59,7
SOMA College	571	960	59,5
ROC Rivier	1.186	2.013	58,9

	Nettorespons	Populatie	% Nettorespons
Rijn IJssel	6.274	10.826	58,0
CITAVERDE College	795	1.377	57,7
Aventus	6.235	10.928	57,1
Regio College Zaanstad Waterland	2.771	4.889	56,7
Friesland College	5.498	9.707	56,6
Nova College	6.293	11.115	56,6
ROC Horizon College	6.320	11.181	56,5
AOC Oost	834	1.480	56,4
Summa College	7.651	13.943	54,9
MBO Utrecht	2.438	4.448	54,8
ROC A12	3.150	5.745	54,8
ROC Drenthe College	4.357	8.007	54,4
ROC Midden Nederland	8.422	15.958	52,8
Da Vinci College	4.170	7.917	52,7
ROC Arcus College	3.643	6.937	52,5
ROC Leiden	3.586	6.858	52,3
Helicon Opleidingen	2.763	5.297	52,2
Albeda College	10.506	20.319	51,7
MBO Amersfoort	3.521	7.030	50,1
ROC TOP	2.211	4.443	49,8
Nordwin College	827	1.717	48,2
AOC Terra	1.062	2.206	48,1
Zadkine	7.918	16.528	47,9
Cibap vakschool voor verbeelding	747	1.566	47,7
Hogeschool Tio	252	541	46,6
ID College	5.205	11.172	46,6
ROC Mondriaan	7.413	15.908	46,6
ROC van Amsterdam	13.103	28.324	46,3
Scheepvaart en Transport College	2.784	6.119	45,5
Politieacademie	799	1.764	45,3
ROC Friese Poort	5.968	13.337	44,7
ROC van Flevoland	2.320	5.217	44,5
SVO vakopleiding food	799	1.934	41,3
Leidse instrumentmakers School	37	286	12,9
Totaal	267.042	473.975	56,3

Bron: JOB-monitor 2016

Met elke stijging in de respons, gaat de groep respondenten qua samenstelling meer lijken op de totale groep in de populatie. Toch zijn er in deze meting nog altijd een aantal verschillen in achtergrondkenmerken tussen respons enerzijds en populatie anderzijds. Hiervoor is gecorrigeerd met een weegfactor die ervoor zorgt dat de ondervetegenwoordigde groepen zwaarder meetellen in de totalen en de oververtegenwoordigde groepen minder zwaar meetellen. In deze meting van de JOB-monitor is de weegfactor berekend op basis van opleidingsdomein, instelling, geslacht, niveau en leerweg.

1.4 INDELING VRAGEN IN CLUSTERS

De vragen in de JOB-monitor zijn in negen inhoudelijke clusters ingedeeld (zie Bijlage B). Op basis van een factoranalyse en een controle van de Cronbach's alpha (een statistische maat voor het vaststellen van de mate van samenhang) zijn deze inhoudelijke totaaloordelen berekend en in samenspraak met het deskundigenpanel³ vastgesteld. Het totaaloordeel helpt om de onderliggende data te ordenen: het geeft bij het interpreteren van de resultaten een eerste blik op wat goed gaat en wat minder goed gaat, uiteraard met de mogelijkheid om daarna in de onderliggende vragen dieper te kijken op welke punten verbetering gewenst is. In de rapportage wordt telkens gewerkt met gemiddelde totaaloordelen: het gemiddelde over alle vragen binnen een inhoudelijk cluster. De gemiddelde percentages positief en negatief zijn berekend door binnen elk cluster het aantal positief gescoorde items te percenteren ten opzichte van het totaal aantal items in een cluster. Niet alle vragen bleken in een cluster samen te voegen. De volgende vragen worden daarom 'los' behandeld:

- Vind je dat er op school veel onderwijsactiviteiten uitvallen?
- Ben je tevreden over je rooster?
- Vind je dat roosterwijzigingen op tijd worden doorgegeven?
- Hoeveel uur moet je gemiddeld per week op school zijn?
- Ben je tevreden over het aantal uur dat je op school moet zijn?
- Ben je tevreden over de hoeveelheid stage/werk in je opleiding?
- Heb je stage gelopen of doe je dat op dit moment?
- Ben je tevreden over de kantine op school?
- Heb je een van de volgende lichamelijke handicaps, functiebeperkingen of (chronische) ziektes?
- Is dit vastgesteld door een specialist?
- Heb je last van je beperking(en) in je opleiding?
- Heb je bij school aangegeven dat je een beperking hebt?
- Houden docenten voldoende rekening met jouw beperking?
- Ben je tevreden over de beschikbare hulpmiddelen en aanpassingen die er op school zijn voor jouw beperking?
- Ben je tevreden over de geschiktheid van het gebouw voor mensen met jouw beperking?
- Vindt de school jouw mening belangrijk?
- Heb je een studentenraad of deelnemersraad op school?
- Zou je zelf actie willen meedenken over het verbeteren van jouw school en/of opleiding?
- Welk rapportcijfer geef je jouw opleiding?
- Welk rapportcijfer geef je jouw school?

1.5 VERDER IN DIT RAPPORT

Het volgende hoofdstuk in dit rapport is het hoofdstuk waarin de visie van JOB over de resultaten wordt beschreven: wat valt op dit jaar? Wat zijn zorgpunten en wat zijn juist positief verrassende uitkomsten? Welke speerpunten kunnen uit de uitkomsten van deze editie van de JOB-monitor gehaald worden?

In de hoofdstukken daarna worden de uitkomsten van de JOB-monitor beschreven. Alle hoofdstukken zijn inhoudelijk gegroepeerd. Elk hoofdstuk gaat volgens eenzelfde structuur in op de verschillen met voorgaande jaren en de belangrijkste verschillen tussen studentgroepen. De weergegeven figuren bevatten telkens de percentages negatieve (rood en links) en positieve (blauw en rechts) oordelen weer. Ook geeft JOB telkens hun visie op de resultaten kort weer.

Het eerste resultatenhoofdstuk, hoofdstuk 3, beschrijft de oordelen van studenten over hun onderwijs. Het gaat in op wat studenten van hun lessen en hun rooster vinden. Ook kijkt het naar in hoeverre studenten gemotiveerd en uitgedaagd

³ Het deskundigenpanel, bestaande uit drie hoogleraren methodologie van verschillende universiteiten, keek mee bij alle stappen in de verwerking van de JOB-monitordata, zoals het opschoningsproces, het gebruiken en bepalen van de weegfactor en de indeling van de vragen in thematische clusters.

worden door het onderwijs. Verder beschrijven we in dit hoofdstuk de onderwijstijd (hoeveel uur per week moeten studenten naar school en wat vinden ze daarvan?) en allerlei zaken rondom toetsing, zoals: weten studenten op tijd dat er een toets is, waar die over gaat en wat vinden ze van de snelheid waarmee ze de uitslag van een toets terugkrijgen?

Hoofdstuk 4 gaat over begeleiding en bpv (beroepspraktijkvorming). In dit hoofdstuk wordt eerst gekeken naar de tevredenheid over studiebegeleiding en daarna naar de begeleiding bij de (studie)loopbaan. Vervolgens beschrijven we de tevredenheid van bol-studenten over hun stage en tot slot kijken we naar de tevredenheid van bbl'ers over hun werkplek.

In hoofdstuk 5 staan praktische zaken centraal wanneer het gaat om de schoolorganisatie. Het gaat in dit hoofdstuk om de ervaren veiligheid en sfeer, over de onderwijsfaciliteiten (computers, ruimte om te studeren etc.), over de informatieverstrekking vanuit school, over rechten en plichten (ken je de regels, maar ook: weet je waar je heen kunt als je een klacht hebt?) en over de kantine: hoe tevreden zijn de studenten daar eigenlijk over?

In hoofdstuk 6 wordt aandacht besteed aan studeren met een beperking: hoe tevreden zijn studenten die daarmee te kampen hebben over de ondersteuning die ze vanuit school krijgen? En in hoeverre oordelen deze studenten nu anders over het onderwijs dan studenten die geen beperking hebben?

Inpraak van studenten, het JOB-thema bij uitstek, heeft in hoofdstuk 7 plaats gekregen. In het hoofdstuk wordt gekeken naar de aanwezigheid van een studentenraad, maar ook naar de mate waarin studenten het gevoel hebben dat hun mening door school belangrijk wordt gevonden. En in hoeverre willen studenten zelf eigenlijk actief meedenken over onderwijs op hun school?

In hoofdstuk 8 wordt een beschrijving gegeven van het algemene oordeel van de studenten. Kiezen zij opnieuw voor deze opleiding en instelling als zij hun keuze weer opnieuw zouden mogen maken? Hier mogende studenten nu eens de rapportcijfers uitdelen: welk cijfer geven zij hun school en opleiding?

In het laatste hoofdstuk, hoofdstuk 9, eindigen we dit rapport met een meer analytisch hoofdstuk. Het hoofdstuk kijkt qua opbouw af van de andere hoofdstukken omdat hier geen nieuwe resultaten gepresenteerd worden. In het hoofdstuk wordt een overkoepelende blik op de resultaten geworpen en gekeken naar verschillen. Verschillen die soms geen verschillen zijn. Verschillen die niet altijd eerlijk zijn (omdat ze over de spreekwoordelijke appels en peren gaan). Ook wordt in dit hoofdstuk een analyse gemaakt van wat studenten nu tevreden studenten maakt, uitgewerkt in een praktisch voorbeeld van het combineren van data om tot nuttige stuurinformatie te komen.

Het rapport bevat met deze negen hoofdstukken al veel interessante informatie over studenttevredenheid in het mbo. Toch is dit nog niet alles! Naast deze schriftelijke rapportage zijn alle resultaten ook online te raadplegen in een online rapportagetool, op www.jobmonitorresultaten.nl. Hier kunnen studentenraden en andere geïnteresseerden de resultaten van hun instelling en opleiding bekijken en vergelijken.

2. JOB OVER DE RESULTATEN

De resultaten van de JOB-monitor 2016 bepalen voor een groot deel waar JOB het komende jaar mee aan de slag gaat. Net als dat het voor ons een groot deel van ons beleid bepaalt, hopen we dat het voor mbo-instellingen ook richting geeft aan het beleid dat de komende studiejaren wordt ingezet. In dit hoofdstuk zetten we de meest opvallende resultaten op een rij en presenteren we de speerpunten die wij naar aanleiding van de resultaten van 2016 hebben opgesteld.

2.1 DE OPVALLENDSTE RESULTATEN OP EEN RIJ

Wat valt ons op wanneer we naar de resultaten kijken? Waar zijn studenten tevreden over en waar is nog veel vooruitgang te boeken?

ONDERWIJS

Studenten zijn nog steeds ontevreden over het gebruik van de aangeschafte boeken en lesmaterialen. Sterker nog: de ontevredenheid is één procentpunt toegenomen (41% in 2016 t.o.v. 40% in 2014). Bovendien is de tevredenheid verder afgenomen. Studenten zijn weer meer tevreden over de afwisseling tussen zelfstandig werken en werken in groepen (van 52% in 2014 naar 54% in 2016). Hierbij scoren vakscholen uitzonderlijk hoog met 64 procent (aoc: 55% en roc: 53%). Het percentage studenten dat zijn docenten goed vindt is 60 procent, dit is gelijk gebleven. De docenten van vakscholen worden door een opvallend groot deel (67%) van hun studenten positief beoordeeld. Het percentage studenten dat aangeeft voldoende te leren op school is weinig veranderd (56% in 2014, 55% in 2016). Dit jaar hebben we studenten voor het eerst bevraagd over de uitdaging tijdens de les en het nut van de lessen. Het is jammer om te zien dat maar 42 procent van de studenten positief oordeelt over de uitdaging tijdens de les en maar 44 procent van de studenten geeft aan de lessen nuttig te vinden.

BEGELEIDING EN BPV

Op het gebied van begeleiding valt op dat studenten iets vaker positief oordelen over de studiebegeleiding. In 2014 was 57 procent van de studenten hierover tevreden en dit is inmiddels 58 procent. Deze lichte stijging is te verklaren door de positievere oordelen over de begeleiding bij de opleiding (van 53% in 2014 naar 55% in 2016) en over de hulp die geboden wordt als studenten problemen hebben bij het leren (van 54% in 2014 naar 57% in 2016). Het oordeel van studenten over (studie)loopbaanbegeleiding is ook iets vaker positief (46% in 2014 en 48% in 2016). Op de vraag of studenten tevreden zijn over de begeleiding bij beroepskeuze of keuze voor een vervolgopleiding antwoordt 45 procent positief. Wanneer deze vraag per niveau wordt uitgesplitst, blijkt dat studenten op niveau 4 het minst positief zijn over deze begeleiding (41%). Na uitsplitsing in leerjaren blijkt dat derdejaars hierover het minst positief zijn (38%).

Over stage en werkplek oordelen studenten over het algemeen positief. Het oordeel van bbl'ers is een stuk positiever dan dat van bol'ers (bbl: 67% positief tegenover bol: 58%). Bbl'ers zijn al zes jaar op rij enorm positief (80%) over het leren op de werkplek. Gelukkig is het aantal bol'ers dat aangeeft moeite te hebben gehad met het vinden van een stageplaats wat afgenomen (van 23% in 2014 naar 20% in 2016). Er bestaan grote verschillen tussen de domeinen, zo hebben studenten uit het domein veiligheid en sport het minste moeite met het vinden van een stageplaats (12% geeft aan dat het moeite heeft gekost) en studenten uit het domein uiterlijke verzorging het meeste (38%).

SCHOOLORGANISATIE

Studenten zijn positief over de sfeer en veiligheid op school. Dit jaar is 65 procent hier tevreden over. Het positieve oordeel komt vooral doordat studenten zich veilig voelen op school (76%) en door de gewaardeerde schoonheid in en om het schoolgebouw (van 55% in 2014 naar 58% in 2016). Dit jaar hebben we studenten anders bevraagd over de veiligheid op school. In de JOB-monitor van 2014 werd gevraagd of studenten zich veilig voelen binnen de school. Hieruit bleek dat 73 procent van de studenten zich veilig voelde binnen de school en zeven procent van de studenten gaf aan zich onveilig te voelen binnen de school. Daarnaast vroegen we de studenten of ze zich veilig voelen op het schoolplein. Bij deze vraag gaven 74 procent van de studenten aan zich veilig te voelen op het schoolplein en zes procent niet. Dit jaar hebben we de studenten op een andere manier bevraagd over hun gevoel van veiligheid. We hebben niet meer gevraagd of studenten zich veilig voelen op het schoolplein en binnen de school, maar gewoon: 'Voel je je veilig op school?'. Van de mbo-studenten geeft zes procent aan dat ze zich expliciet onveilig voelen op school. Daarmee wijkt het gevoel van onveiligheid

niet af van het basisonderwijs (6%) en het voortgezet onderwijs (11%), blijkt uit een publicatie van de Inspectie van het Onderwijs⁴.

De onderwijsfaciliteiten van de instellingen worden dit jaar goed beoordeeld (62% is tevreden hierover). Opvallend is dat studenten nu met 62 procent positief oordelen over de bereikbaarheid van een medewerker van school terwijl in 2014 slechts 55 procent van de studenten daar positief over oordeelde. Het oordeel over de informatie van de opleiding is, met twee procentpunt, ook licht gestegen. Toch willen we hier graag opmerken dat het een slechte zaak is dat alsnog minder dan de helft van de studenten op de hoogte is van de opbouw van de opleiding voordat zij hiermee starten.

STUDEREN MET EEN BEPERKING

Als we kijken naar het onderwerp studeren met een beperking dan zien we dat een kleine 30 procent van de studenten met een beperking ook last heeft van zijn beperking tijdens zijn opleiding. Aan de studenten die aangeven een beperking te hebben, is gevraagd of zij dit ook hebben aangegeven bij school. Er is gelukkig een stijging te zien van het aandeel studenten die dit aangeven bij school, van 71 procent in 2014 naar 76 procent in 2016. De rol van de docent is voor studenten met een beperking erg belangrijk. De groep studenten die tevreden is over hoe docenten rekening houden met hun beperking oordeelt op vrijwel alle tevredenheidsaspecten positiever dan de groep die hierover ontevreden is. Het is zelfs zo dat deze eerste groep studenten over het algemeen sowieso meer tevreden is dan studenten zonder beperking. Dit bewijst maar hoe belangrijk de rol van docenten is!

INSPRAAK

Gelukkig ervaren meer studenten dan in 2014 dat school inspraak belangrijk vindt. In 2014 gaf 40 procent van de studenten aan dat school hun mening belangrijk vindt, nu gaat het om 43 procent van de studenten. Dit percentage vinden wij nog steeds wel te laag maar het is goed dat er wel verbetering te zien is. Ook is er een stijging in het aantal studenten dat zelf actief wilt meedenken over het verbeteren van hun eigen school en/of opleiding. Dit jaar zegt 22 procent van de student dit te willen doen terwijl dit in 2014 slechts 16 procent was. Vooral studenten van de entreeopleiding (40%) geven aan te willen meedenken over verbeteringen binnen school (niveau 2: 25% niveau 3: 19% niveau 4: 22%).

ALGEMEEN OORDEEL

Ook dit jaar mochten studenten hun opleiding een rapportcijfer geven. Al jaren zit er een stijgende lijn in het rapportcijfer dat door de studenten wordt gegeven. Dit jaar is het gemiddelde rapportcijfer maar liefst een 7,1 voor de opleiding en een 6,6 voor de instelling. In 2014 gaven studenten hun opleiding gemiddeld een 7 en hun instelling gemiddeld een 6,5.

WAT BEPAALT TEVREDENHEID?

Wij zijn erg trots op het laatste hoofdstuk, waarin dieper wordt ingegaan op de vraag in hoeverre het zinvol en verantwoord is om instellingen en opleidingen te vergelijken als het gaat om tevredenheid van studenten. We zien door de toenemende respons dat de JOB-monitor steeds belangrijker wordt als meetinstrument. Niet alleen voor scholen, maar ook voor de overheid en commerciële partijen. JOB is natuurlijk hartstikke blij dat de mening van studenten zo'n belangrijke rol speelt bij zoveel verschillende partijen. Maar wij vinden het wel belangrijk dat onze data op een goede manier gebruikt wordt. Hoofdstuk 9 laat zien hoe je de data over studententevredenheid het beste kan interpreteren. Wij vinden het dan ook zeer belangrijk dat partijen die onze data gebruiken zich hiervan bewust zijn. Wat betreft de resultaten: 39,6 procent van de Nederlandse mbo-studenten is zeer tevreden tegenover 16,1 procent van de studenten die ronduit ontevreden zijn. Als we per instelling het percentage tevreden studenten tegenover het percentage ontevreden

studenten zetten, zijn we blij te constateren dat op slechts twee van de 68 instellingen meer ontevreden dan tevreden studenten zijn. Gelukkig zijn er dus nog altijd meer tevreden dan ontevreden studenten in het mbo, en daar zijn wij als belangenbehartiger voor mbo-studenten trots op!

2.2 SPEERPUNTEN VAN JOB

Wat moet er de komende jaren gebeuren en waarmee gaat JOB aan de slag? Naar aanleiding van de resultaten van de JOB-monitor 2016 hebben we wederom een aantal speerpunten geformuleerd.

ROOSTERWIJZIGINGEN

Aangezien studenten al jarenlang ontevreden zijn over het tijdig doorgeven van roosterwijzigingen, gaat JOB hier dit jaar actief mee aan de slag. Wij gaan studentenraden handreikingen geven waarin goede voorbeelden van communicatiesystemen worden uitgelicht. Er wordt op sommige scholen al gewerkt met meldingen, bijvoorbeeld via de mail of sms, het zou zonde zijn als de kennis die er op deze scholen is opgedaan niet gedeeld zou worden.

MAATWERK

De tevredenheid onder studenten over hun lessen vinden wij te laag. Om het nut van les te duiden moet er volgens JOB meer maatwerk komen in het mbo. JOB gaat de komende periode studentenraden handvatten geven om in overleg te treden met het College van Bestuur (CvB) om maatwerk binnen de eigen mbo-instelling te stimuleren.

LESMATERIAAL

Van de bevroegde mbo-studenten geeft 41 procent aan dat het lesmateriaal te weinig gebruikt wordt. Daar kunnen we ons erg boos over maken. Dit speelt al jaren en ondanks goede voorbeelden is nog steeds een groot deel van de mbo'ers hier ontevreden over. Wij weten dat er voorbeelden zijn van scholen waarbij de boeken aan het einde van het jaar geretourneerd mogen worden als ze niet zijn gebruikt. Wij gaan met de MBO Raad en het ministerie van OCW in gesprek om te bekijken of dit een recht kan worden van de student. Wanneer aangeschaft materiaal niet wordt gebruikt, zal de student zijn geld weer moeten terugkrijgen.

TEVREDENHEID OVER BPV

Het oordeel van bbl'ers over hun werkplek is een stuk positiever dan het oordeel van bol'ers over hun stage. Uiteraard zijn er voor beide groepen aandachtspunten. JOB heeft een drietal actiepunten geformuleerd op het gebied van bpv.

Allereerst willen we dat de tevredenheid over bpv voor beide groepen toeneemt. Om hieraan bij te dragen zullen we studentenraden de komende periode informeren over de kwaliteitsafspraken, waar de bpv een onderdeel van is geworden. Scholen zullen dit jaar plannen opstellen waarin staat hoe zij de kwaliteit van hun bpv willen verbeteren. Het is van groot belang dat de ervaring van studenten centraal staat in deze verbeterplannen. Aangezien studenten betrokken moeten worden bij de kwaliteitsafspraken, ziet JOB het als haar taak om studenten te informeren over hoe zij hier een bijdrage aan kunnen leveren.

Ondanks dat het aantal studenten dat aangeeft moeite te hebben gehad met het vinden van een stageplek licht is afgenomen, heeft nog steeds één op de vijf bol-studenten hier moeite mee (dit was 23% in 2014). Naast het inzetten op goede begeleiding wil JOB ook dat alle studenten de vrijheid krijgen om zelf een stageplaats te zoeken. Wij zullen met scholen in gesprek gaan om deze vrijheid te stimuleren.

Als derde punt wil JOB zich gaan inzetten om het bbl-traject te stimuleren. Het positieve oordeel van bbl'ers over de bpv benadrukt voor ons dat het van groot belang is deze onderwijsvorm in stand gehouden moet worden. Naast het positieve oordeel over de bpv constateren wij ook dat bbl-studenten positiever zijn over het lesmateriaal en over het nut van de lessen dan bol-studenten. Jammer genoeg is het aantal bbl'ers de afgelopen jaren enorm afgenomen. Ook vanwege deze positieve resultaten is het erg jammer om te merken dat het aantal bbl-studenten steeds verder afneemt. Uit de cijfers van Dienst Uitvoerend Onderwijs (DUO) blijkt dat er in 2013 120.718 bbl-studenten stonden ingeschreven, dit waren in 2014 100.434 studenten en in 2015 dook het aantal bbl'ers voor het eerst onder 100.000 met maar 97.474 inschrijvingen. JOB vindt het erg jammer dat deze daling al jaren gaande is. De daling van het aantal bbl-studenten is groter dan de daling van het totaal aantal inschrijvingen (2013 488.893 inschrijvingen / 2014: 476.110 inschrijvingen / 2015: 475.185 inschrijvingen).

JOB zal dit jaar in gesprek gaan met zowel het bedrijfsleven als met het onderwijs en we streven ernaar om tot een convenant te komen. In dit convenant moet de rolverdeling en ieder zijn verantwoordelijkheid scherp geformuleerd worden.

STUDIEKEUZE- EN LOOPBAANBEGELEIDING

JOB zal het komende jaar studentenraden en scholen aanspreken op de voorlichting die geboden wordt. Daarnaast hopen we dat het komende studiejaar een betrouwbare portal wordt gerealiseerd waarop alle informatie (denk aan opleidingsaanbod, informatie over open dagen en een keuzecheck) van alle mbo-opleidingen te vinden is. JOB denkt, samen met het ministerie van OCW, mee over de invulling en eigenaarschap van deze portal.

VEILIGHEID EN SFEER

We hebben een kruisverband laten leggen tussen de vragen 'heb je een goed contact met je docenten?' en 'voel je je veilig op school?'. In dit verband is te zien dat studenten die een goed contact hebben met hun docent zich ook veiliger voelen op school. Dit geeft voor ons aan dat het belangrijk is dat er aandacht is voor iedere student. JOB wil graag meer te weten komen over het gevoel van onveiligheid en gaat daarom in het komende jaar een themadag over veiligheid organiseren voor studenten om meer inzicht hierover te verwerven. Door met studenten in gesprek te gaan, willen we achterhalen wat het gevoel van veiligheid kan verbeteren. Onze bevindingen zullen we uiteraard delen met onze leden maar ook met het CvB van de verschillende scholen.

KANTINE

Best veel studenten zijn ontevreden over de kantine op school. Deze cijfers komen overeen met wat JOB in de praktijk ziet. Het afgelopen studiejaar is JOB langs veel scholen gegaan met de JOB-tour. Tijdens deze tour hebben we vaak gehoord van studenten dat de kantine te duur is, te weinig gezond voedsel heeft of dat er zelfs helemaal geen kantine is. Uiteraard wil JOB dat gezond eten onder studenten wordt gestimuleerd. We hopen dat scholen naast de focus op de onderwijsinhoud ook aandacht hebben voor faciliteiten zoals de kantine. We vinden het jammer om te zien dat er bij 13 mbo-instellingen 1/3 van de studenten ontevreden is over de kantine. JOB gaat de resultaten over de kantine analyseren en bekijken of er een relatie is tussen de ontevredenheid en de prijzen, de cateraar of het aanbod. We koppelen deze resultaten terug aan de studentenraden zodat zij ermee aan de slag kunnen.

INSPRAAK, ACTIEF MEEDENKEN

JOB ziet vaak dat de studenten in de studentenraad van niveau 4 zijn. Wij willen scholen stimuleren om studenten van alle niveaus de kans te geven om deel te nemen aan een studentenraad. Vooral entreestudenten geven aan actief mee te willen denken over het verbeteren van hun school/opleiding. Met passende begeleiding en wellicht aanpassingen aan het rooster moet dit voor elke student haalbaar zijn. Alleen op die manier wordt elke groep binnen een mbo-instelling juist vertegenwoordigd. JOB heeft de afgelopen jaren ervoor gezorgd dat studentenraden zijn geprofessionaliseerd. Hier is

een speciaal project voor opgezet genaamd Jij Beslist Mee. Dit project behelst trainingen voor studentenraden en hun begeleiders, een website en een handboek. Het is mooi om te zien dat het aantal studenten dat graag wil meedenken over het verbeteren van hun school en opleiding momenteel 22 procent is. We zijn trots dat de bekendheid van studentenraden op het mbo toeneemt en we blijven ons inzetten zodat de bekendheid in 2018 nog groter zal zijn.

2.3 BEDANKT!

Wij zijn enorm blij met de mooie respons die hoger is dan ooit. We willen de deelnemende instellingen hartelijk danken voor hun inzet en medewerking. Onze grootste dank gaat uit naar alle studenten in het mbo die de monitor in hebben gevuld en zo hun mening hebben gegeven. Bedankt!

3. ONDERWIJS

In dit hoofdstuk staat de tevredenheid over het onderwijs centraal. Wat vinden de studenten van de lessen en van hun rooster? In hoeverre zijn ze tevreden over de mate waarin het onderwijs hen motiveert en uitdaagt? En hoe tevreden zijn ze over onderwijstijd en toetsing? In het hoofdstuk kijken we telkens naar de verschillen over de jaren en naar de grootste verschillen tussen groepen studenten. Ook geeft JOB zelf op een aantal aspecten een reflectie op specifieke uitkomsten in relatie tot de speerpunten in hun beleid.

3.1 LESSEN

In deze paragraaf kijken we naar de tevredenheid over lessen. Hierbij beschrijven we het totaaloordeel over lessen, gebaseerd op de volgende vragen:

- Ben je tevreden over de afwisseling tussen zelfstandig werken en in groepen werken?
- Vind je jouw docenten goed?
- Vind je het lesmateriaal goed?
- Worden boeken en lesmaterialen die je moet kopen ook gebruikt?
- Heb je goed contact met je docenten?

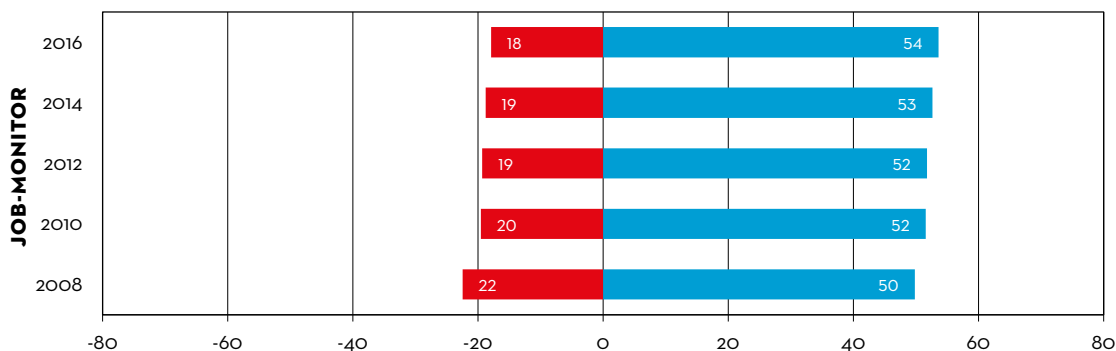
Daarnaast zijn er drie vragen gesteld over de tevredenheid over een aantal praktische zaken met betrekking tot het rooster:

- Vind je dat er op school veel onderwijsactiviteiten uitvallen?
- Ben je tevreden over je rooster?
- Vind je dat roosterwijzigingen op tijd worden doorgegeven?

VERANDERINGEN TEN OPZICHTE VAN EERDERE JAREN

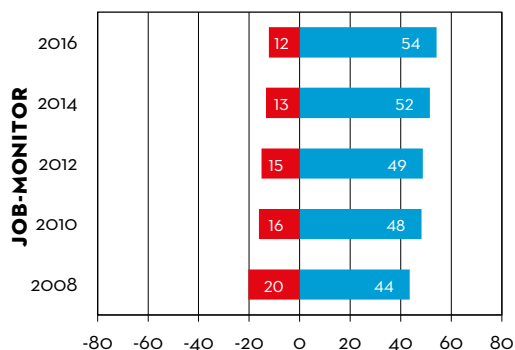
Het totaaloordeel over lessen wordt elk jaar net iets positiever. Dit jaar oordeelt 54 procent van de studenten positief over de lessen als geheel, 18 procent oordeelt negatief.

figuur 1: Oordeel over lessen (totaaloordeel)

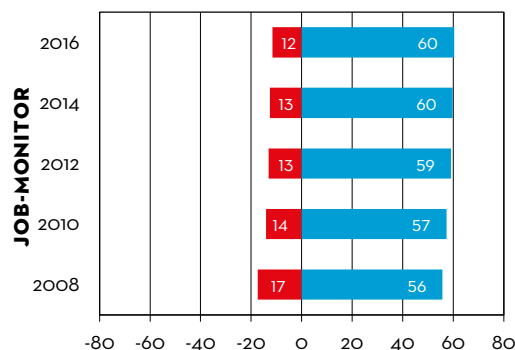

Ook op de meeste onderliggende aspecten van lessen zien we de positieve trend van het totaaloordeel terug: 54 procent is tevreden over de afwisseling tussen zelfstandig werken en in groepen werken. 60 procent vindt de docenten goed, 51 procent vindt het lesmateriaal goed en 67 procent geeft aan goed contact te hebben met de docenten. Enige uitzondering in deze lijst is de tevredenheid over het gebruik van boeken en lesmaterialen die aangeschaft moesten worden. Hierover zijn studenten vaker ontevreden dan tevreden. Ook zien we hier de mate van ontevredenheid elk jaar iets verder toenemen en de tevredenheid juist telkens iets afnemen. Dit jaar geeft 41 procent aan dat aangeschaft materiaal weinig gebruikt wordt en 36 procent dat dit wel voldoende of zelfs altijd wordt gebruikt.

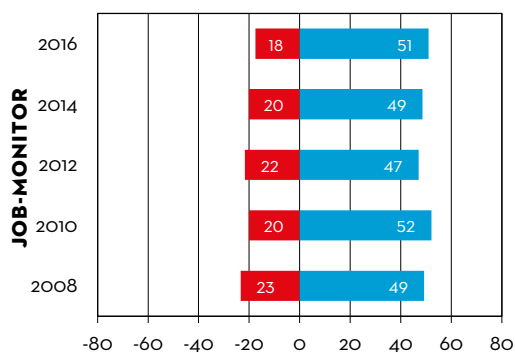
figuur 2: Ben je tevreden over de afwisseling tussen zelfstandig werken en in groepen werken?

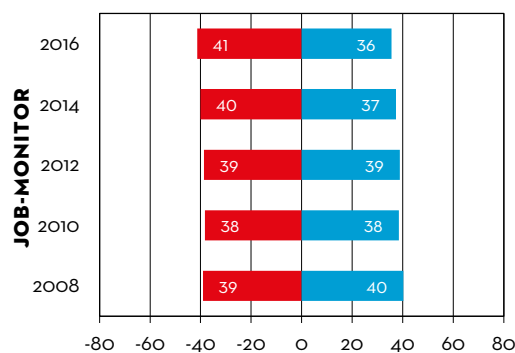
figuur 3: Vind je jouw docenten goed?

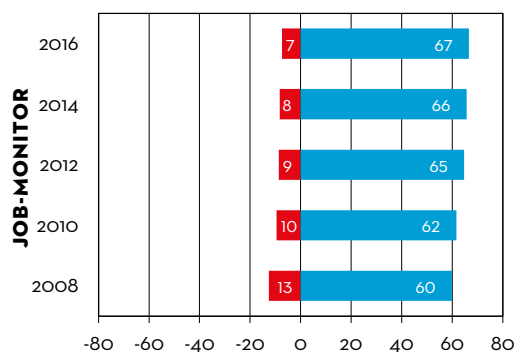
figuur 4: Vind je het lesmateriaal goed?

figuur 5: Worden boeken en lesmaterialen die je moet kopen ook gebruikt?

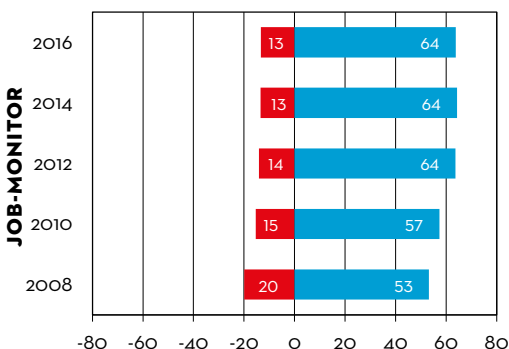

figuur 6: Heb je goed contact met je docenten?

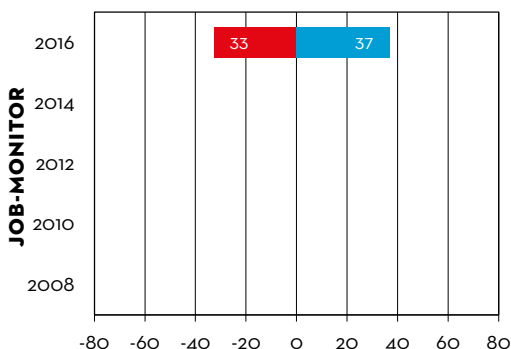

De meeste studenten vinden dat er niet te veel onderwijsactiviteiten uitvallen. Studenten zijn niet uitgesproken positief over hun rooster: 37 procent is er tevreden over, 33 procent is dat niet. Een nog groter aandeel studenten is ontevreden over de wijze waarop roosterwijzigingen doorgegeven worden: 42 procent vindt dat dit (veel) te laat gebeurt, 33 procent vindt dat wijzigingen doorgaans wel op tijd worden doorgegeven.

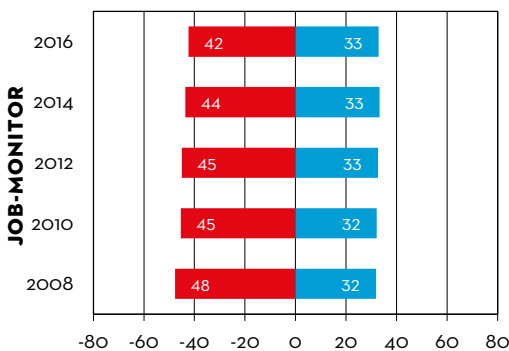
figuur 7: Vind je dat er op school veel onderwijsactiviteiten uitvallen?

figuur 8: Ben je tevreden over je rooster?

figuur 9: Vind je dat roosterwijzigingen op tijd worden doorgegeven?

BELANGRIJKE VERSCHILLEN

Over de meeste aspecten met betrekking tot lessen en programma zijn studenten aan vakinstellingen meer tevreden dan studenten aan roc's en aoc's. Alleen over het gebruik van gekochte lesmaterialen zijn studenten aan alle typen instellingen in vergelijkbare mate (on)tevreden. Ook met betrekking tot het rooster zien we slechts kleine verschillen tussen studenten aan vakinstellingen, roc's en aoc's. Studenten aan vakinstellingen geven alleen iets vaker aan dat er (vrijwel) nooit lessen uitvallen.

Bbl-studenten vinden vaker dan bol-studenten hun docenten goed en geven aan ook vaker goed contact met hen te hebben. Ook zijn ze positiever over het gebruik van het aangeschafte lesmateriaal. Bbl'ers zijn echter minder vaak positief over de afwisseling tussen zelfstandig werken en in groepen werken. Met betrekking tot het rooster oordelen de bbl-

studenten beduidend positiever dan de bol-studenten. Ze geven aan dat er minder lessen uitvallen, dat roosterwijzingen vaker op tijd worden doorgegeven en zijn ook in algemene zin meer tevreden over hun rooster.

Studenten aan de entreeopleidingen scoren op alle aspecten met betrekking tot hun lessen en rooster (veel) positiever dan studenten aan de andere niveaus. De verschillen tussen studenten van niveau 2, 3 en 4 zijn beduidend kleiner en doorgaans niet noemenswaardig. Wel het vermelden waard: na de studenten aan de entreeopleidingen zijn het de niveau-4-studenten die het meest te spreken zijn over de afwisseling tussen zelfstandig en in groepen werken. Verder neemt de waardering van docenten af met het toenemen van niveau: na de studenten aan entreeopleidingen, zijn niveau-2-studenten het meest tevreden, gevolgd door niveau-3-studenten en tot slot de niveau-4-studenten die het meest kritisch daarover oordelen. Ditzelfde patroon zien we bij de mate waarin studenten vinden dat de door hen aangeschafte lesmaterialen ook daadwerkelijk gebruikt worden en de waardering van het op tijd doorgeven van roosterwijzingen.

Studenten in leerjaar 1 zijn doorgaans het meest tevreden over hun lessen en programma. Wel zijn deze eerstejaars minder dan andere studenten tevreden over hun rooster. Hierover zijn studenten in hun vierde leerjaar vaker tevreden dan in de overige leerjaren.

Mannelijke studenten oordelen overwegend positiever over de lessen en het rooster dan vrouwelijke studenten. Mannen zijn beduidend vaker tevreden over hun docenten en over het gebruik van lesmateriaal dat moest worden aangeschaft. Ook vinden ze vaker dat er (vrijwel) nooit lessen uitvallen en zijn ze ook vaker tevreden over de termijn waarop dat met studenten gecommuniceerd wordt.

3.2 VAARDIGHEDEN EN MOTIVATIE

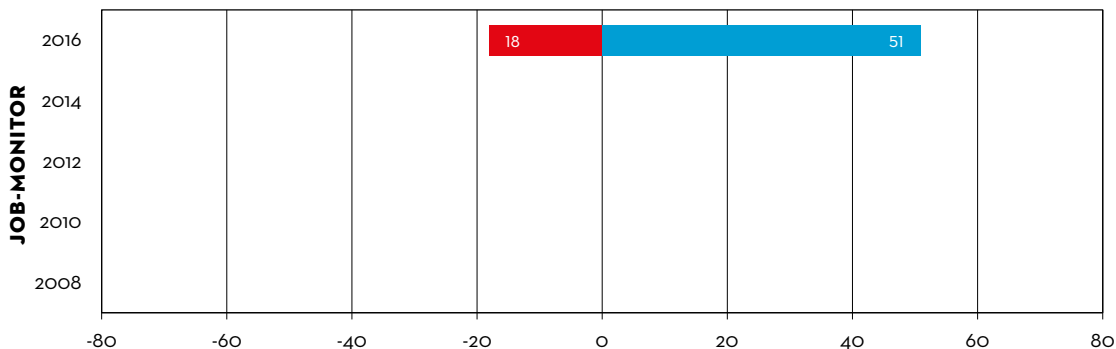
In deze paragraaf kijken we naar vaardigheden en motivatie van mbo-studenten. Hierover zijn aan deze editie van de JOB-monitor een aantal nieuwe vragen toegevoegd. Samen met één vraag die ook al eerder gesteld werd (vind je dat je voldoende leert op school) vormen deze nieuwe vragen een nieuw cluster. Dit totaaloordeel over vaardigheden en motivatie wordt gevormd door de volgende vragen:

- Vind je dat je voldoende leert op school?
- Weet je waarom je iets moet leren?
- Hoe tevreden ben je over hoe docenten jou motiveren?
- Word je voldoende uitgedaagd tijdens de les?
- Vind je de lessen die je krijgt nuttig?

VERANDERINGEN TEN OPZICHTE VAN EERDERE JAREN

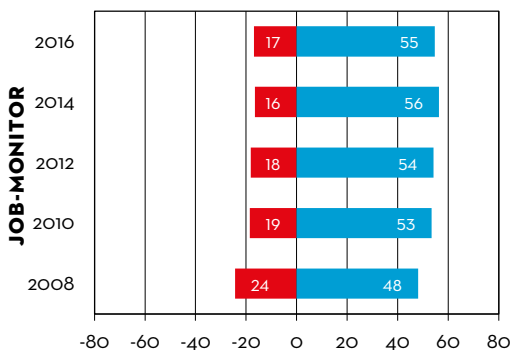
Net iets meer dan de helft van de studenten scoort positief op het totaaloordeel over vaardigheden en motivatie.

figuur 10: Oordeel over vaardigheden en motivatie (totaaloordeel)

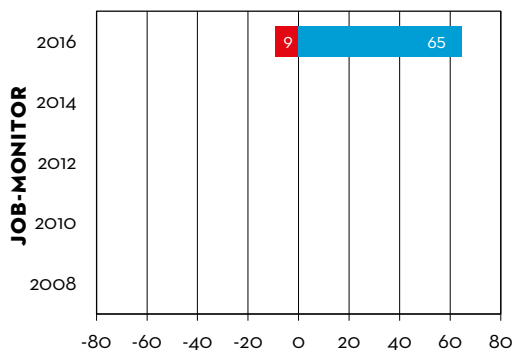

Binnen dit totaaloordeel zijn studenten het meest tevreden over de mate waarin ze weten waarom ze iets moeten leren. Iets minder tevreden (maar nog duidelijk vaker tevreden dan ontevreden) zijn studenten over het voldoende uitgedaagd worden in de les en de mate waarin ze de lessen die ze krijgen nuttig vinden. Bij de vraag in hoeverre studenten vinden dat ze voldoende leren op school (de enige vraag waarin een vergelijking met eerdere metingen mogelijk is) zien we dat ze hierover even tevreden zijn gebleven.

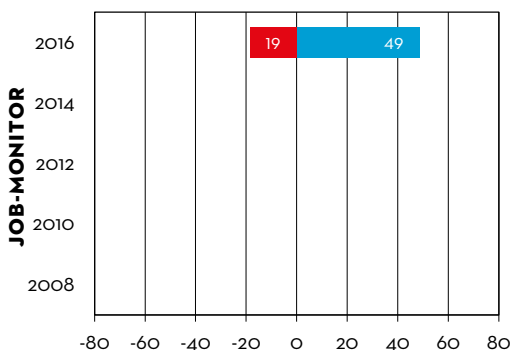
figuur 11: Vind je dat je voldoende leert op school?

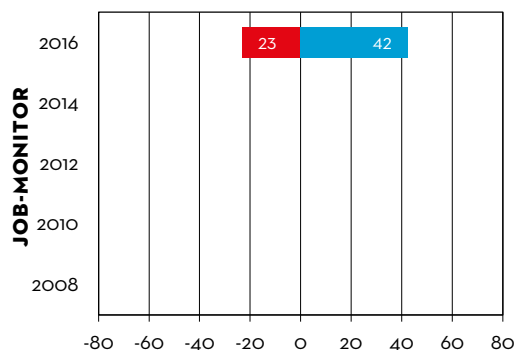
figuur 12: Weet je waarom je iets moet leren?

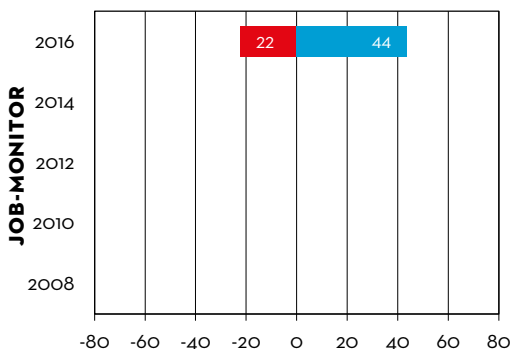
figuur 13: Hoe tevreden ben je over hoe docenten jou motiveren?

figuur 14: Word je voldoende uitgedaagd tijdens de les?

figuur 15: Vind je de lessen die je krijgt nuttig?

BELANGRIJKE VERSCHILLEN

Studenten aan vakinstellingen geven aan meer tevreden te zijn met betrekking tot hun oordeel over vaardigheden en motivatie. Ze geven vaker aan dat ze voldoende leren op school en ook vaker dat ze weten waarom ze iets moeten leren. Deze studenten geven ook vaker dan studenten aan aoc's en roc's aan dat ze tevreden zijn over de mate waarin docenten hen motiveren, over de mate waarin de lessen hen uitdagen en de mate waarin de lessen die ze krijgen nuttig zijn.

Bbl-studenten zijn overwegend positiever dan bol-studenten in hun oordeel over vaardigheden en motivatie. Alleen in de mate waarin ze vinden dat ze voldoende leren op school verschillen ze niet van bol-studenten. Op alle andere aspecten zijn die verschillen er wel. Het meest wat betreft de tevredenheid over de mate waarin docenten hen weten te motiveren: hierover oordelen bbl-studenten aanzienlijk positiever dan bol-studenten.

Studenten aan de entreeopleidingen zijn vaker tevreden over vaardigheden en motivatie dan de studenten op de andere niveaus. Voor de meeste aspecten geldt dat de verschillen tussen niveau 2, 3 en 4 slechts beperkt zijn. Er zijn twee aspecten waar zich meer verschillen voordoen. Hoe hoger het niveau, hoe negatiever studenten oordelen over de duidelijkheid waarom ze iets moeten leren en over de mate waarin docenten ze motiveren.

Als we de leerjaren vergelijken met betrekking tot vaardigheden en motivatie kunnen we constateren dat hierover telkens de eerstejaars het meest tevreden zijn. De verschillen tussen de andere leerjaren zijn gering.

Mannelijke en vrouwelijke studenten verschillen op drie van de vijf aspecten met betrekking tot vaardigheden en motivatie van elkaar: mannelijke studenten zijn vaker tevreden over de mate waarin docenten hen motiveren, over de mate waarin ze uitgedaagd worden in de les en over de mate waarin ze de lessen als nuttig ervaren.

3.3 ONDERWIJSTIJD

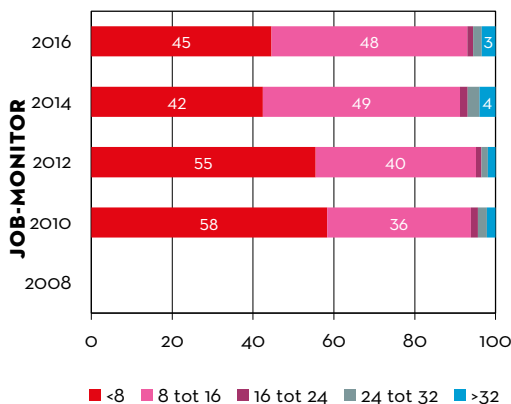
In deze paragraaf beschrijven we de onderwijstijd in het mbo. Het soort vragen dat we hierover aan de studenten stelden, leent zich niet voor het berekenen van een gemiddeld totaaloordeel. We vroegen de studenten het volgende:

- Hoeveel uur per week moet je op school zijn?
- Ben je tevreden over het aantal uur dat je op school moet zijn?
- Ben je tevreden over de hoeveelheid stage/werk in je opleiding?

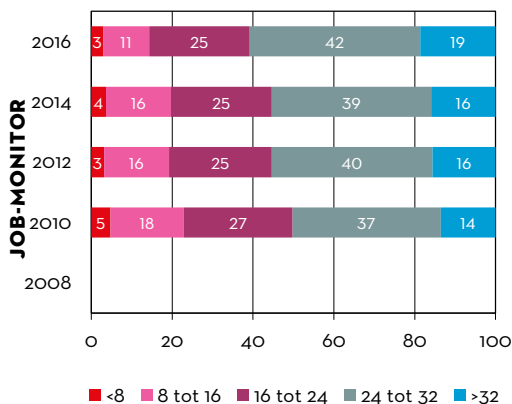
VERANDERINGEN TEN OPZICHTE VAN EERDERE JAREN

De gemiddelde tijd op school is ten opzichte van eerdere jaren iets veranderd. Bbl-studenten moeten sinds 2014 vaker dan voorheen meer dan één dag naar school, al neemt dat percentage in 2016 weer licht af. Een klein deel van de bbl-studenten moet de hele week naar school: mogelijk omdat zij les krijgen in blokken, waarbij de studenten weken op school afwisselen met weken op de werkplek. Ook voor bol-studenten lijkt er een verhoging van de onderwijstijd plaats te vinden. In 2016 geeft bijna één op de vijf bol-studenten aan vijf dagen per week naar school te moeten. Het verschil tussen bbl- en bol-studenten blijft over de jaren overduidelijk overeind: de meeste bbl-studenten moeten maximaal twee dagen naar school, de meeste bol-studenten minstens drie.

figuur 16: Aantal uur per week op school, bbl-studenten

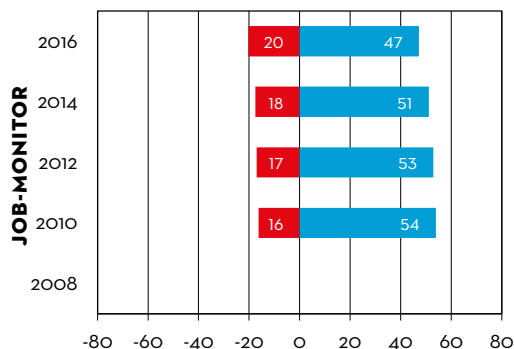

figuur 17: Aantal uur per week op school, bol-studenten

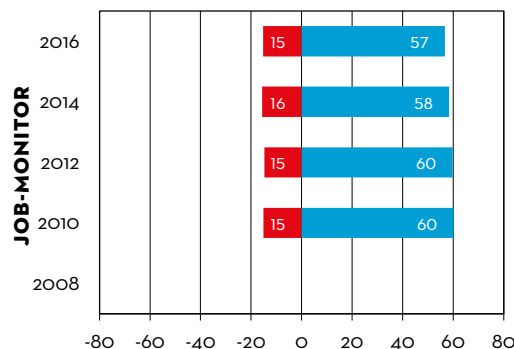

De tevredenheid over het aantal uur dat studenten naar school moeten, daalt over de jaren licht. In 2010 was nog iets meer dan de helft tevreden, in 2016 is dat voor het eerst net iets minder dan de helft. Ook de tevredenheid over de hoeveelheid stage in de opleiding neemt licht af, zij het minder sterk.

figuur 18: Ben je tevreden over het aantal uur dat je op school moet zijn?

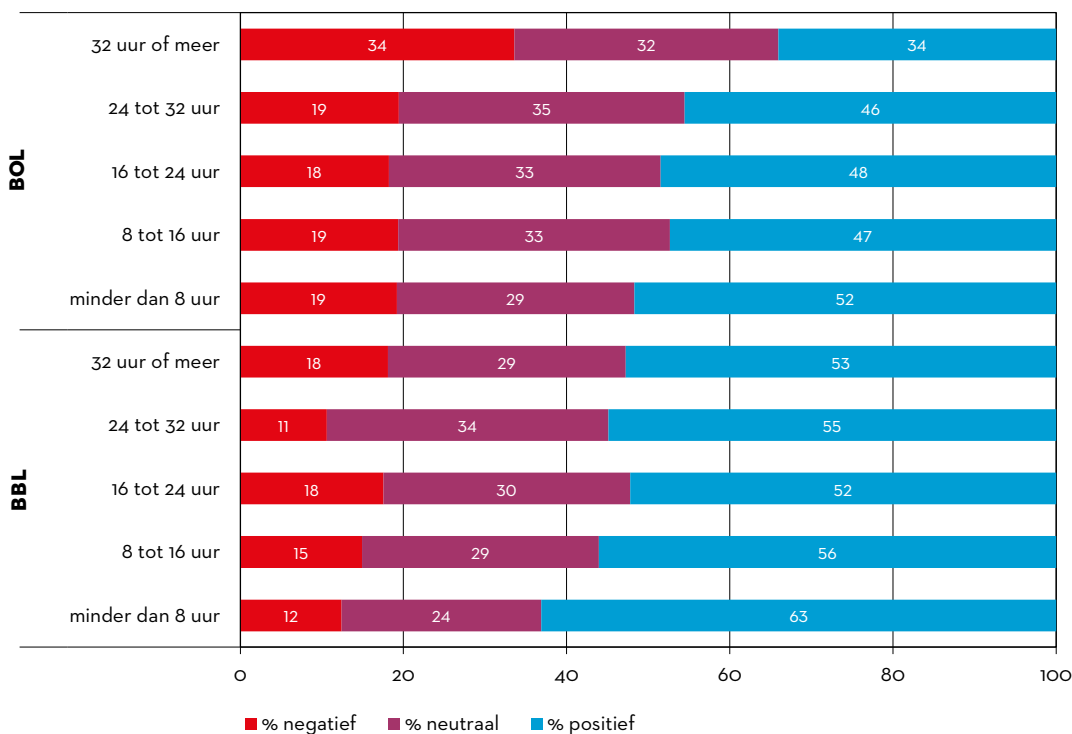
figuur 19: Ben je tevreden over de hoeveelheid stage/werk in je opleiding?

BELANGRIJKE VERSCHILLEN

In figuur 20 is voor bbl- en bol-studenten de tevredenheid over het aantal uur afgezet tegen het aantal uur dat studenten aangeven dat ze op school moeten zijn. De tevredenheid van bbl-studenten hangt minder sterk dan bij bol-studenten af van het aantal uur dat ze naar school moeten. Wel zijn de bbl'ers die minder dan acht uur per week naar school moeten overtuigend het meest positief. Ook bol-studenten zijn het meest tevreden als ze minder dan acht uur per week naar school moeten. Het grotere omslagpunt in tevredenheid ligt bij bol-studenten op het moment dat ze meer dan 32 uur per week op school verwacht worden. Bij meer dan 32 uur op school zijn de bol-studenten beduidend ontevredener.

figuur 20: Tevredenheid over aantal uur per week op school naar leerweg en aantal uur op school (alleen 2016)

Studenten aan aoc's en roc's zijn iets minder vaak tevreden met het aantal uur dat ze op school moeten zijn. Als het aankomt op de hoeveelheid stage/werk in de opleiding, zijn er geen grote verschillen naar schooltype.

Studenten aan entreeopleidingen zijn vaker tevreden over het aantal uur op school en de hoeveelheid stage in de opleiding. Over het aantal uur op school zijn studenten op niveau 2, 3 en 4 even vaak tevreden. Over de hoeveelheid stage in de opleiding zijn niveau-4-studenten het minst tevreden.

Studenten in hun eerste en tweede jaar zijn net iets vaker ontevreden over de tijd op school en de hoeveelheid stage dan studenten in het derde en vierde leerjaar. Meest tevreden zijn telkens de vierdejaarsstudenten.

Mannelijke studenten oordelen vaker positief over de tijd op school en de hoeveelheid stage dan vrouwelijke studenten.

3.4 TOETSING

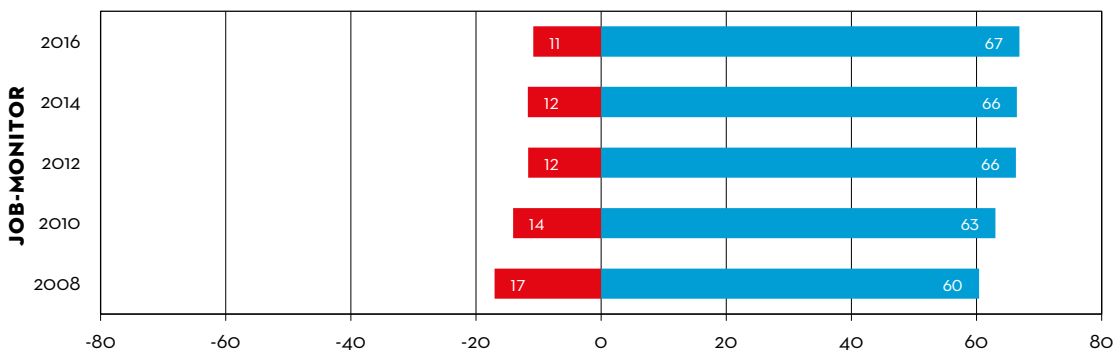
Het totaaloordeel over toetsing is opgebouwd uit het gemiddelde van de volgende vijf onderliggende vragen:

- Weet je op tijd wanneer er een toets is?
- Weet je op tijd waar de toets over gaat?
- Krijg je de uitslag van een toets op tijd te horen?
- Sluiten de toetsen aan op wat je hebt geleerd?
- Vind je dat je medestudenten op dezelfde manier beoordeeld worden?

VERANDERINGEN TEN OPZICHTE VAN EERDERE JAREN

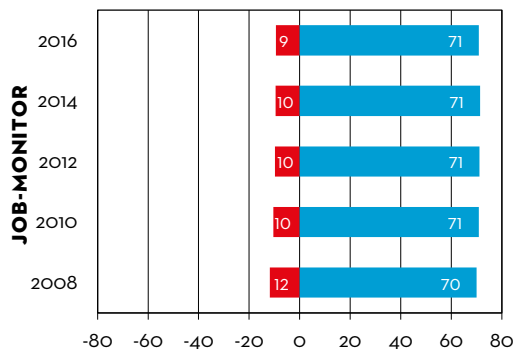
Het totaaloordeel over toetsing en examinering stabiliseert. Ook over onderliggende aspecten zijn studenten in een zo goed als gelijke mate tevreden.

figuur 21: Oordeel over toetsing en examinering (totaaloordeel)

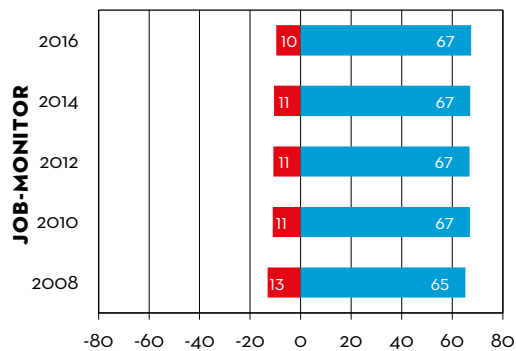

Ruim 70 procent geeft aan op tijd te weten wanneer er een toets is, ruim twee derde geeft aan op tijd te weten waar de toets over gaat. Ook vindt de meerderheid dat de toetsen aansluiten bij wat er geleerd is en dat docenten eerlijk zijn in hun beoordeling. Het minst tevreden met betrekking tot de toetsen zijn de studenten over het op tijd terugkrijgen van de uitslag van een toets. Hierover is 55 procent tevreden en bijna 20 procent ontevreden. Dit gegeven is al sinds de JOB-monitor 2010 nagenoeg stabiel.

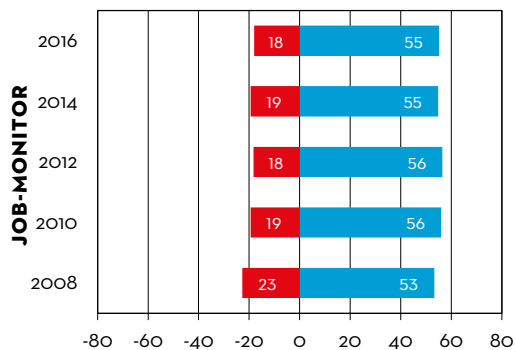
figuur 22: Weet je op tijd wanneer er een toets is?

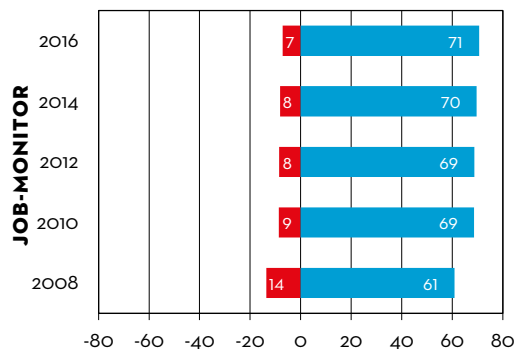
figuur 23: Weet je op tijd waar de toets over gaat?

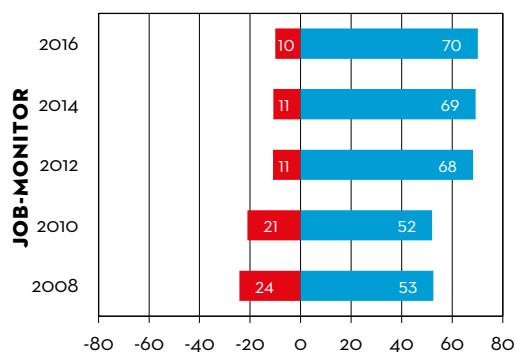
figuur 24: Krijg je de uitslag van een toets op tijd te horen?

figuur 25: Sluiten de toetsen aan op wat je hebt geleerd?

figuur 26: Vind je dat je medestudenten op dezelfde manier beoordeeld worden?

BELANGRIJKE VERSCHILLEN

Wanneer we de oordelen over toetsing en examinering vergelijken tussen studenten van verschillende schooltypen, kunnen we constateren dat die verschillen niet groot zijn. Studenten aan vakinstellingen oordelen telkens net iets positiever dan studenten aan aoc's en roc's. Toch zijn er twee uitzonderingen: de eerste is dat we geen verschillen vinden in de tevredenheid over de mate waarin medestudenten op dezelfde manier beoordeeld worden. De tweede uitzondering is dat we een opvallend verschil vinden in de waardering van het tijdig de uitslag van een toets krijgen. Daarover zijn nu eens niet de studenten aan vakinstellingen het meest tevreden, maar juist die aan een roc, wel gevolgd door die aan vakinstellingen. Minst vaak tevreden hierover zijn de aoc-studenten.

Bbl-studenten en bol-studenten verschillen niet in de mate waarin ze tevreden zijn over de aansluiting van de toets bij wat er geleerd is. Over alle andere aspecten van toetsing oordelen bbl-studenten positiever. Dat verschil is het grootst bij het op tijd de uitslag van een toets terugkrijgen: hierover is ruim twee derde van de bbl'ers tevreden en ruim de helft van de bol-studenten.

Entreestudenten zijn vaak het meest positief over toetsing. Vaak, maar niet altijd. Over de aansluiting van een toets bij dat wat geleerd moet worden, zijn ze even positief als niveau-4-studenten. Niveau-4-studenten zijn zelfs positiever dan entreestudenten op de vraag of ze op eenzelfde wijze beoordeeld worden als medestudenten.

Tweedejaarsstudenten zijn iets minder vaak tevreden over de termijn waarop ze horen dat er een toets is dan studenten in de andere leerjaren. In de tevredenheid over het op tijd de uitslag van een toets horen, is er een tweedeling tussen enerzijds de relatief tevreden eerstejaars en anderzijds de (veel) minder tevreden ouderejaars.

De verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke studenten in hun tevredenheid over toetsing zijn beperkt. We zien ze met name op twee aspecten: op tijd weten waar de toets over gaat en op tijd de uitslag van een toets horen. Op beide punten zijn mannelijke mbo'ers meer tevreden dan vrouwelijke.

3.5 DIT ZEGT JOB

Van de ondervraagde studenten geeft 41 procent aan dat het lesmateriaal te weinig gebruikt wordt (figuur 5). Dit is een heikel punt dat al enige tijd speelt in het mbo. Het afgelopen jaar zijn we onder andere in gesprek gegaan met het ministerie van OCW om deze situatie te kunnen verbeteren. Er zijn gelukkig ook goede voorbeelden te vinden. Zo zijn er scholen waarbij je de boeken aan het einde van het schooljaar mag terugbrengen wanneer ze niet zijn gebruikt. De student krijgt dan ook zijn geld terug. Ondanks dergelijke voorbeelden kunnen we zien dat de studenten dit jaar minder tevreden zijn dan twee jaar geleden. Voor ons een duidelijk signaal dat er eenduidig beleid nodig is dat door alle scholen moet worden uitgevoerd.

JOB vindt de tevredenheid van studenten over hun onderwijsinhoud te laag. Wij hebben hier specifiek gekeken naar het verschil tussen bol- en bbl-studenten: slechts 43 procent van de bol-studenten vindt hun lessen nuttig, bij de bbl'ers is dat 48 procent. Om het nut van de lessen inzichtelijk te maken, moet er volgens JOB meer maatwerk komen in het mbo. Door ons contact met studenten weten we dat er veel vragen zijn over het taal- en rekenonderwijs. Veel studenten weten niet waarom ze dit moeten volgen of waarom ze centrale examens moeten maken. Dit komt volgens ons mede omdat het taal- en rekenonderwijs veelal niet is afgestemd op de beroepsgerichte vakken. Dit heeft ook te maken met de manier waarop deze vakken geëxamineerd worden. Een voorbeeld: wanneer een student elektrotechniek oefeningen krijgt tijdens de Nederlandse les die te maken hebben met duurzame energie, windmolens of elektrische auto's zal de student beter begrijpen waarom het vak nuttig is en het bijdraagt aan de algehele ontwikkeling binnen de opleiding. JOB is van mening dat maatwerk zorgt voor een verhoging van de intrinsieke motivatie en daardoor zal zorgen voor een hogere tevredenheid. Hierin is ook een belangrijke rol weggelegd voor docenten. Daarom heeft JOB gekeken hoe de verschillende niveaus hierover denken. Docenten moeten er namelijk voor zorgen dat ze studenten motiveren. We vinden het jammer om te concluderen dat ongeveer de helft van de studenten op de niveaus 2, 3 en 4 tevreden is over hoe docenten hen motiveren (niveau 2: 54%, niveau 3: 49%, niveau 4: 46%).

TO DO:

- JOB gaat in gesprek met de MBO Raad en het ministerie van OCW om te komen tot gezamenlijke afspraken over het lesmateriaal. JOB zou graag willen zien dat alle scholen studenten de optie geven om hun boeken te retourneren wanneer deze het hele jaar niet zijn gebruikt.
- JOB gaat de komende periode studentenraden handvatten geven om in overleg te treden met het College van Bestuur (CvB) om maatwerk binnen de eigen mbo-instelling te stimuleren.

3.6 SAMENVATTING

In dit hoofdstuk is gekeken naar de tevredenheid over het onderwijs: tevredenheid met lessen, met het rooster, met vaardigheden en motivatie, met de onderwijstijd en de tijd die er is voor stage, en de tevredenheid met toetsing en examinering. Met betrekking tot de lessen zien we een positieve trend in het groeiende aandeel tevreden studenten. Uitzonderingen zijn er wel: studenten blijven sterk kritisch als het aankomt op het gebruik van boeken en lesmaterialen die ze hebben moeten aanschaffen. Ook zijn studenten niet vaak tevreden over hun rooster en met name over het tijdig doorgeven van de roosterwijzigingen. In de JOB-monitor is deze meting een nieuw vragenblok over vaardigheden en motivatie toegevoegd. Studenten zijn redelijk tevreden over de aspecten die daarmee samenhangen. Die tevredenheid komt het meest in het gedrang als het gaat over motiverende docenten en het voldoende uitgedaagd worden in de les. Ook vindt minder dan de helft van de studenten de lessen nuttig. Opmerkelijk in de resultaten rondom onderwijstijd is dat een toenemend aantal bol-studenten vier dagen of meer per week naar school moet. Tegelijk met een constatering van die toename, zien we een afname in de tevredenheid over het aantal uur dat studenten op school moet zijn. Bbl'ers zijn het meest tevreden als ze maximaal een dag per week naar school toe moeten, bij bol-studenten ligt er een duidelijk omslagpunt in tevredenheid bij meer dan vier dagen per week naar school moeten: deze studenten zijn het vaakst ontevreden. Over toetsing en examinering zijn studenten overwegend (zeer) tevreden te noemen. Het grootste aandachtspunt hier is het op tijd terugkoppelen van de uitslag van een toets.

In dit hoofdstuk wordt naast de begeleiding tijdens de opleiding ook de beroepspraktijkvorming (bpv) behandeld. Vragen waar in dit hoofdstuk antwoord op wordt gegeven zijn: hoe tevreden zijn studenten over de studiebegeleiding, over de (studie)loopbaanbegeleiding,

4. BEGELEIDING EN BPV

over hun stage (bol'ers) en over hun werkplek (bbl'ers)? Allereerst wordt gekeken naar de veranderingen ten opzichte van eerdere jaren per totaaloordeel en naar de onderliggende vragen. Vervolgens worden de belangrijkste verschillen naar achtergrondvariabelen zoals geslacht, leerweg en niveau besproken. Ook in dit hoofdstuk worden een aantal uitsplitsingen die JOB extra onder de aandacht wil brengen uitgelicht en toegelicht.

4.1 STUDIEBEGELEIDING

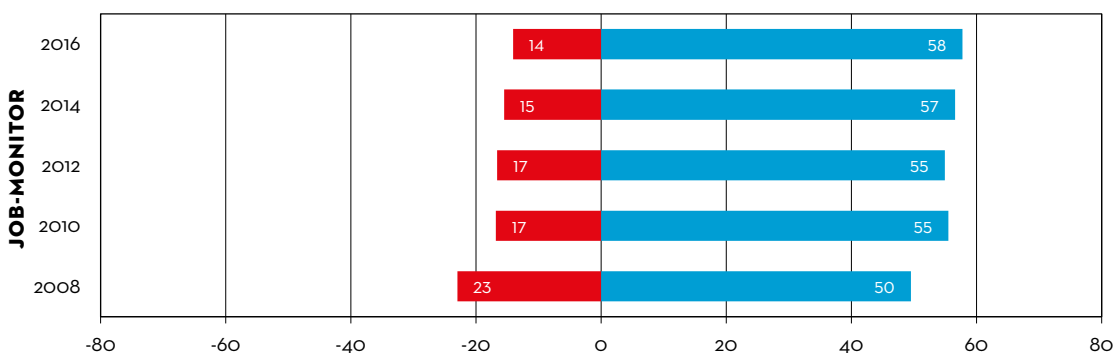
Het totaaloordeel over studiebegeleiding bestaat uit de antwoorden op een viertal vragen:

- Hoe vind je de begeleiding bij je opleiding?
- Word je goed geholpen als je problemen hebt bij het leren?
- Heb je een goed beeld van je eigen voortgang bij je opleiding?
- Is er voldoende mogelijkheid om in je eigen tempo te leren?

VERANDERINGEN TEN OPZICHTE VAN EERDERE JAREN

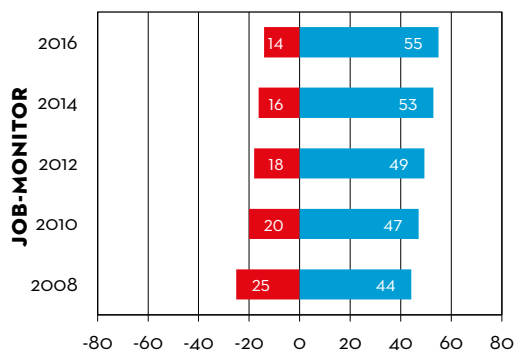
Het oordeel over studiebegeleiding is de afgelopen jaren gestaag positiever geworden. In 2016 is 58 procent tevreden over de studiebegeleiding en veertien procent is dit niet.

figuur 27: Oordeel over studiebegeleiding (totaaloordeel)

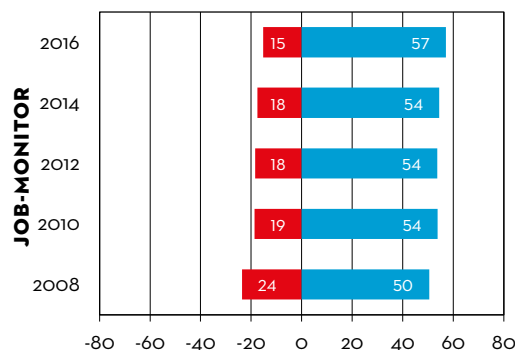

Binnen het thema studiebegeleiding zijn studenten, net als in eerdere metingen, het meest tevreden over het beeld dat zij hebben van hun studievoortgang. Vergeleken met 2014 oordelen studenten hierover onveranderd positief (64% is tevreden). Ook de tevredenheid over de mogelijkheid om in eigen tempo te kunnen studeren is stabiel gebleven sinds 2014 (55% tevreden). De laatste jaren is men steeds iets positiever geworden over de begeleiding bij de opleiding: in 2016 is 55 procent van de studenten hierover tevreden, in 2008 was dit nog 44 procent. Het oordeel over de verkregen hulp bij problemen was de afgelopen drie metingen stabiel maar is dit jaar in positief opzicht gestegen naar 57 procent.

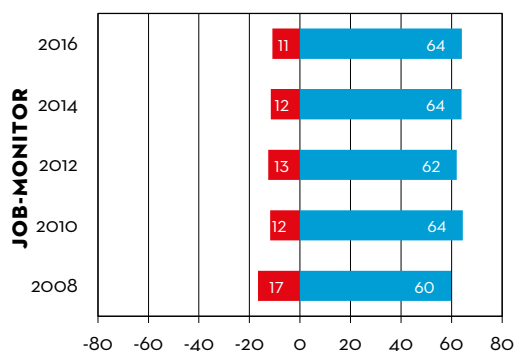
figuur 28: Hoe vind je de begeleiding bij je opleiding?

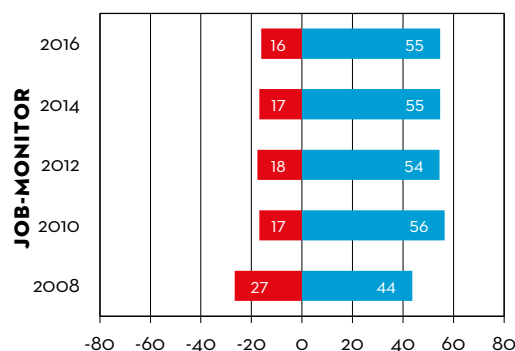
figuur 29: Word je goed geholpen als je problemen hebt bij het leren?

figuur 30: Heb je een goed beeld van je eigen voortgang bij je opleiding?

figuur 31: Is er voldoende mogelijkheid om in je eigen tempo te leren?

BELANGRIJKE VERSCHILLEN

Over de studiebegeleiding alsmede over drie van de vier onderliggende vragen zijn studenten aan vakinstellingen meer tevreden dan studenten aan roc's en aoc's. Alleen over de mogelijkheid om in eigen tempo te studeren verschillen de studenten van vakinstellingen, roc's en aoc's nauwelijks van elkaar in tevredenheid. Tussen studenten aan roc's en aoc's verschilt de tevredenheid alleen over het beeld dat zij hebben over hun eigen voortgang: studenten aan roc's zijn hier meer tevreden over dan studenten aan aoc's.

Verschillen tussen studenten aan een entreeopleiding en de andere niveaus zijn groot. Studenten van een entreeopleiding zijn over de studiebegeleiding als geheel en over de deelvragen ronduit tevredener dan studenten van andere niveaus. Tussen de studenten van niveau 2, niveau 3 en niveau 4 zijn alleen minimale verschillen gevonden in tevredenheid.

Studenten aan een bbl-opleiding zijn positiever gestemd over de studiebegeleiding en de onderliggende vragen dan bol-studenten. Vooral over het in eigen tempo kunnen studeren zijn bbl'ers meer tevreden dan bol'ers. Over de begeleiding bij de opleiding zijn de verschillen in tevredenheid tussen bbl- en bol-studenten het kleinst.

In het eerste leerjaar zijn studenten het meest positief gestemd over studiebegeleiding, een jaar later zijn studenten juist het minst positief. Over de begeleiding bij de opleiding en over het goed geholpen worden als men problemen heeft bij het leren zijn eerstejaars meer tevreden dan studenten in de andere leerjaren. Eerstejaars en vierdejaars geven meer dan tweede- en derdejaars aan een goed beeld te hebben van hun eigen studievoortgang. Tevens geeft een hoger percentage van de eerste- en vierdejaars aan voldoende mogelijkheid te hebben om in hun eigen tempo te leren; onder tweede- en derdejaars ligt dit aandeel lager.

Mannelijke mbo-studenten oordelen positiever dan vrouwelijke mbo'ers over het goed geholpen worden bij leerproblemen en over de mogelijkheid om in eigen tempo te leren. Over de overige aspecten van studiebegeleiding zijn mannen nauwelijks meer tevreden dan vrouwen.

4.2 (STUDIE-)LOOPBAANBEGELEIDING

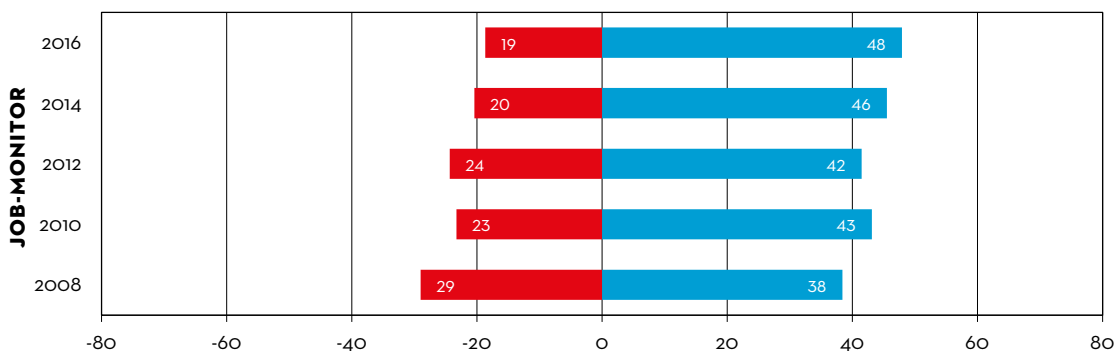
Over (studie-)loopbaanbegeleiding zijn aan de studenten drie vragen voorgelegd die samen het totaaloordeel op dit thema vormen:

- Word je goed geholpen bij het maken van keuzes tijdens je opleiding?
- Weet je voldoende over de mogelijkheid om verder te studeren?
- Ben je tevreden over de begeleiding bij beroepskeuze of keuze voor vervolgonderwijs?

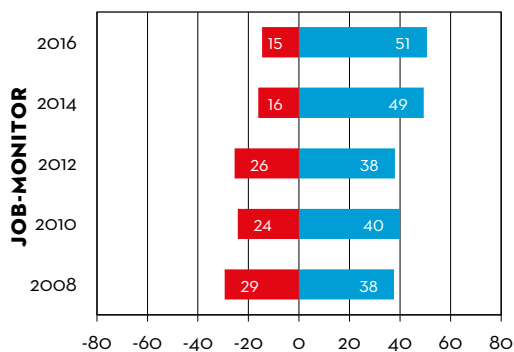
VERANDERINGEN TEN OPZICHTE VAN EERDERE JAREN

Studenten zijn meer tevreden over de (studie-)loopbaanbegeleiding die zij krijgen dan in eerdere jaren het geval was. Hoewel alle onderliggende aspecten een positieve ontwikkeling in tevredenheid laten zien, is het vooral de begeleiding bij de beroepskeuze en de keuze voor een vervolgonderwijs (45% tevredenheid in 2016) waarover studenten dit jaar positiever zijn gestemd dan in eerdere jaren.

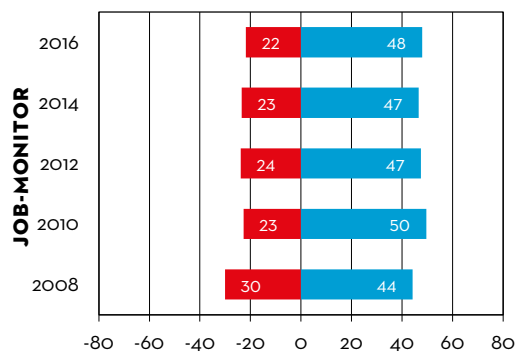
figuur 32: Oordeel over (studie)loopbaanbegeleiding (totaaloordeel)

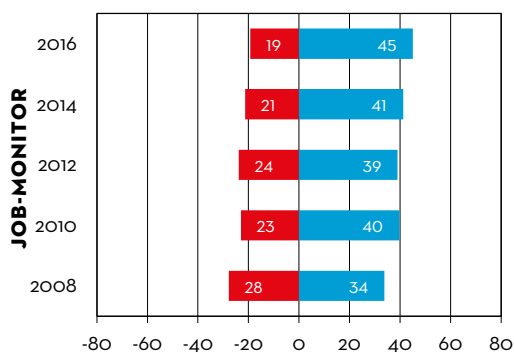
figuur 33: Word je goed geholpen bij het maken van keuzes tijdens je opleiding?

figuur 34: Weet je voldoende over de mogelijkheid om verder te studeren?

figuur 35: Ben je tevreden over de begeleiding bij beroepskeuze/keuze voor vervolgopleiding?

BELANGRIJKE VERSCHILLEN

Studenten aan vakinstellingen zijn het meest tevreden over de (studie)loopbaanbegeleiding; studenten aan aoc's het minst. Over de hulp bij het maken van keuzes tijdens de opleiding zijn studenten aan vakinstellingen, vergeleken met zowel studenten aan aoc's als aan roc's, het meest tevreden. De tevredenheid over de kennis van het verder kunnen studeren en over de begeleiding bij beroepskeuze danwel keuze voor een vervolgopleiding is onder studenten aan vakinstellingen vergelijkbaar met die onder studenten aan roc's; studenten aan aoc's zijn over beide aspecten minder tevreden.

Over (studie)loopbaanbegeleiding in zijn algemeen maar ook over de drie onderliggende aspecten zijn bbl'ers meer tevreden dan bol'ers. Het grootste verschil in tevredenheid is te vinden bij de begeleiding bij de beroepskeuze of keuze voor een vervolgopleiding; over het voldoende weten over de mogelijkheid om verder te studeren wijkt de tevredenheid van bbl'ers het minst af van die van bol'ers.

Naarmate het niveau van de gevolgte opleiding stijgt, zijn studenten minder tevreden over de (studie) loopbaanbegeleiding als geheel. Een ruime meerderheid van de studenten aan entreeopleidingen is tevreden over deze begeleiding terwijl dit onder niveau-2-studenten net iets meer dan de helft is. Minder dan de helft van de studenten van niveau 3 en van niveau 4 is tevreden over de (studie)loopbaanbegeleiding. Bij de tevredenheid over de drie onderliggende aspecten van (studie)loopbaanbegeleiding is een soortgelijk verschil (zowel in grootte als in richting) te zien tussen de niveaus.

Studenten in het eerste leerjaar zijn het meest tevreden over de (studie)loopbaanbegeleiding en studenten in leerjaar 3 het minst. Hoewel in het vierde leerjaar de tevredenheid over deze begeleiding weer iets stijgt ten opzichte van leerjaar 3, wordt het tevredenheidsniveau van het eerste leerjaar bij lange na niet gehaald. Ook op de onderliggende aspecten scoren de eerstejaars het hoogst op tevredenheid behalve wat betreft de kennis over de mogelijkheden om verder te studeren. Hierover oordelen de vierdejaars vrijwel even positief als de eerstejaars.

De tevredenheid over de (studie)loopbaanbegeleiding is onder mannelijke studenten hoger dan onder vrouwelijke studenten. Ditzelfde geldt voor het oordeel over de drie onderwerpen vallend onder (studie)begeleiding, waarbij het verschil in tevredenheid tussen mannen en vrouwen het grootst is wanneer gevraagd wordt naar de begeleiding bij beroepskeuze dan wel de begeleiding bij keuze voor een vervolgopleiding.

4.3 STAGE (BOL)

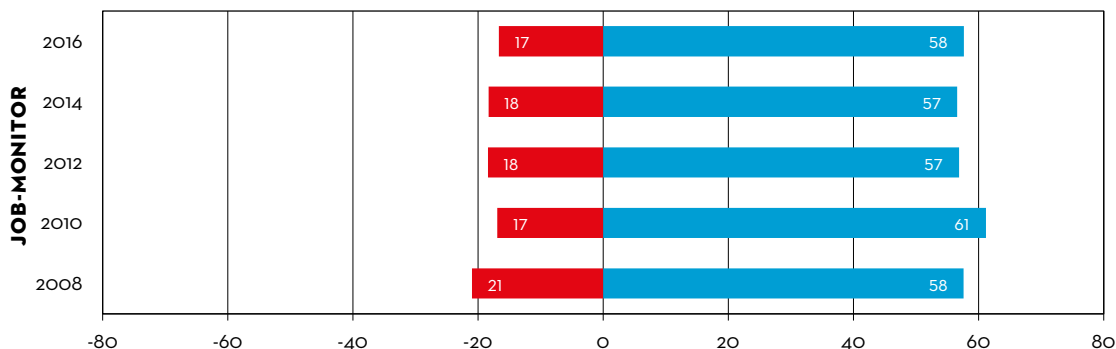
Op het moment van de afname van de JOB-monitor 2016 (december 2015 - maart 2016) loopt 40 procent van de bol'ers stage en heeft 31 procent van de bol-studenten al eens stage gelopen tijdens hun opleiding. Bijna een derde (29%) van de bol-studenten heeft nog geen stage gelopen. Vooral eerste- en tweedejaarsstudenten aan vakinstellingen geven aan (nog) geen stage te hebben gelopen: van de eerstejaars heeft 94 procent nog geen stage gelopen, onder tweedejaars is dit 79 procent. Ter vergelijking: op aoc's geeft 30 procent van de eerstejaars en twee procent van de tweedejaars aan (nog) geen stage te hebben gelopen. Op roc's is dat 46 procent van de eerstejaars en vijf procent van de tweedejaars. Derde- en vierdejaars, ongeacht of ze studeren aan vakinstellingen, aoc's en roc's, hebben bijna allemaal stage gelopen. De bol-studenten die stage lopen of stage hebben gelopen, hebben een negental vragen voorgelegd gekregen die samen het totaaloordeel stage vormen:

- Ben je door school goed voorbereid op je stage/bpv?
- Had je moeite om een stage-/bpv-plaats te vinden?
- Helpt de school je bij het vinden van een stage-/bpv-plaats?
- Leer je op je stage-/bpv-plaats voldoende?
- Sluit wat je op school leert voldoende aan bij wat je moet kunnen op je stage/bpv?
- Ben je tevreden over de begeleiding door school tijdens je stage/bpv?
- Ben je tevreden over de begeleiding door het leerbedrijf tijdens je stage/bpv?
- Vind je dat jouw begeleider op school en jouw stagebegeleider voldoende contact hebben?
- Ben je tevreden over de manier van beoordeling van jouw stage/bpv?

VERANDERINGEN TEN OPZICHTE VAN EERDERE JAREN

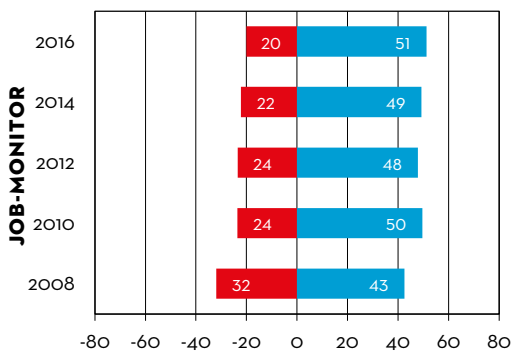
De algemene tevredenheid over stage is sinds drie jaar vrij stabiel te noemen: 58 procent is dit jaar tevreden over de stage, in 2014 en 2012 was 57 procent van de studenten tevreden.

figuur 36: Oordeel over stage (bol, totaaloordeel)

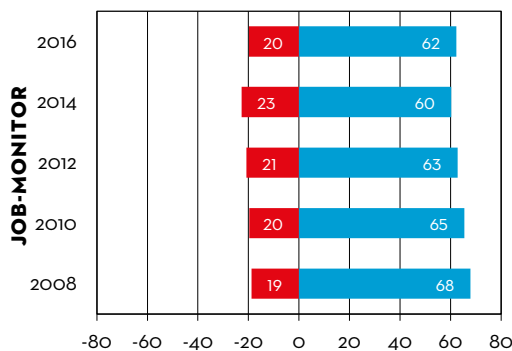

De stabiliteit in tevredenheid is eveneens waar te nemen wanneer gekeken wordt naar het oordeel over de begeleiding door het leerbedrijf tijdens de stage (69% tevreden) en over de manier van beoordelen van de stage (65% tevreden). Zowel de voorbereiding op de stage door school als de aansluiting van het geleerde op school bij wat een student op een stage moet kunnen, is de afgelopen drie metingen iets verbeterd. Ten opzichte van de vorige meting is ook bij een viertal andere aspecten van stage een positieve verandering te zien: de moeite die het de student kost om een stageplaats te vinden, de hulp die studenten krijgen van school bij het vinden van een stageplaats, de tevredenheid over de begeleiding door school en het contact tussen de begeleider op school en de stagebegeleider. Hoewel nog altijd driekwart van de studenten van mening is dat zij op de stageplaats voldoende leren, is de tevredenheid over dit aspect gedurende de laatste vier metingen gedaald.

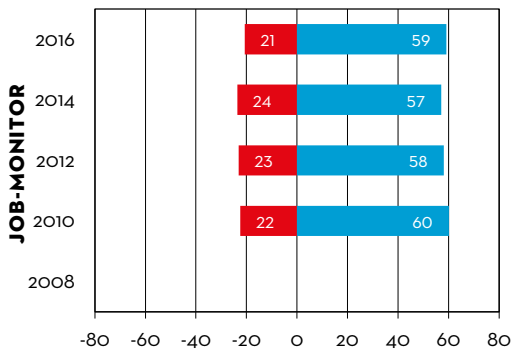
figuur 37: Ben je door je school goed voorbereid op je stage/bpv?

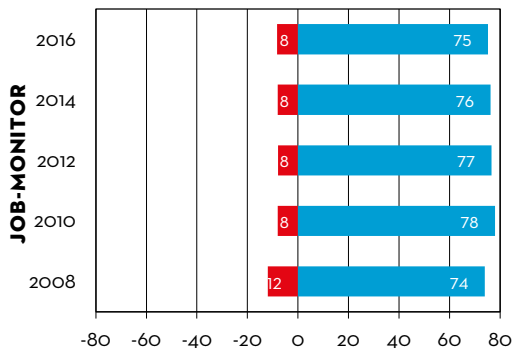
figuur 38: Had je moeite om een stage-/bpv-plaats te vinden?

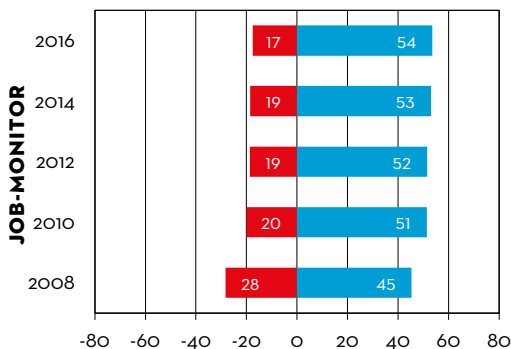
figuur 39: Helpt de school je bij het vinden van een stage-/bpv-plaats?

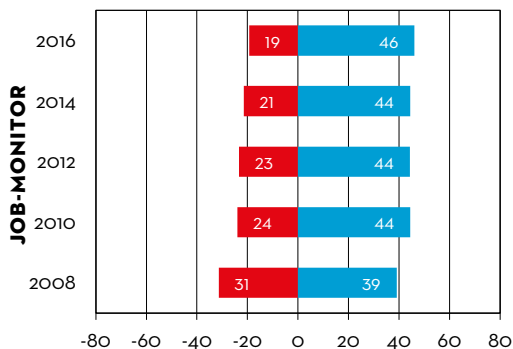
figuur 40: Leer je op je stage-/bpv-plaats voldoende?

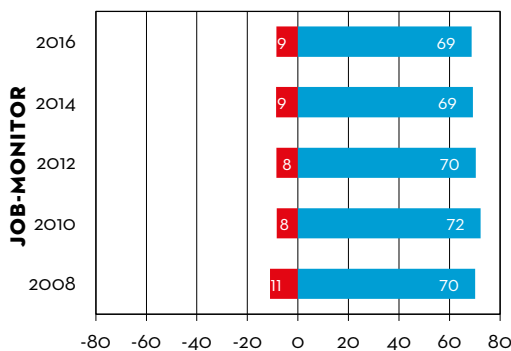
figuur 41: Sluit wat je op school leert voldoende aan bij wat je moet kunnen op je stage/bpv?

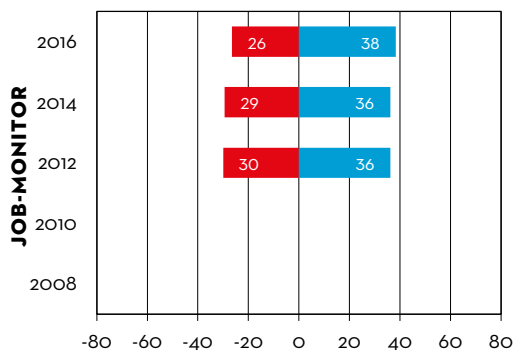
figuur 42: Ben je tevreden over de begeleiding door de school tijdens je stage/bpv?

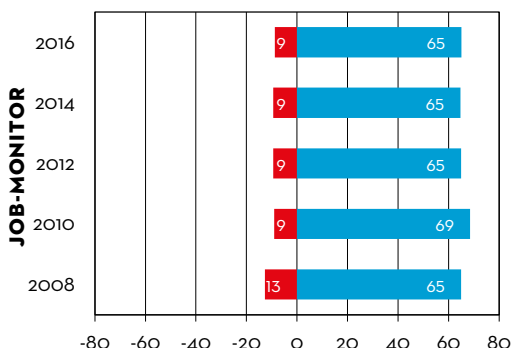
figuur 43: Ben je tevreden over de begeleiding door het leerbedrijf tijdens je stage/bpv?

figuur 44: Vind je dat jouw begeleider op school en jouw stagebegeleider voldoende contact hebben?

figuur 45: Ben je tevreden over de manier van beoordeling van jouw stage/bpv?

BELANGRIJKE VERSCHILLEN

Tussen studenten aan roc's, aoc's en vakinstellingen is nauwelijks verschil in tevredenheid waar te nemen voor wat betreft het totaaloordeel over stage. Dit geldt in de meeste gevallen ook voor de onderliggende vragen. Het grootste verschil in tevredenheid is te zien bij de hulp van school bij het vinden van een stageplaats. Ruim een derde van de studenten aan aoc's geeft aan dat zij hierbij worden geholpen door school. Een vrijwel gelijk aandeel geeft aan dat zij geen hulp krijgen of hebben gekregen bij het vinden van een stageplaats. Een meerderheid van de studenten aan roc's en vakinstellingen wordt geholpen bij hun zoektocht door school, één op de vijf studenten krijgt op deze instellingen die hulp niet. Studenten aan roc's geven het minst vaak aan dat het moeite heeft gekost om een stageplek te vinden; studenten aan vakinstellingen en aoc's verschillen hierin niet van elkaar. Ondanks dat studenten aan aoc's minder hulp krijgen van school bij het vinden van een stageplaats, geven deze studenten nauwelijks vaker dan studenten aan vakinstellingen en roc's aan dat het veel moeite kost om een stageplek te vinden. Over de voorbereidingen op de stage zijn studenten aan vakinstellingen meer tevreden dan studenten aan roc's en aoc's. Studenten aan aoc's zijn daarentegen weer meer tevreden over de begeleiding door het leerbedrijf dan studenten aan roc's. De tevredenheid hierover onder studenten aan vakinstellingen verschilt niet wezenlijk van de studenten aan roc's en aoc's.

Studenten van entreeopleidingen die stage hebben gelopen zijn hierover meer tevreden dan studenten van andere niveaus. Dit verschil komt vooral tot uiting in de tevredenheid over de mate van contact tussen de begeleider op school en de stagebegeleider. Ook zien we dit terug bij de vragen over de begeleiding door school tijdens de stage en de stagevoorbereiding door school. Studenten van entreeopleidingen zijn het meest tevreden over deze aspecten, gevolgd door de niveau-2-studenten. Studenten van niveau 3 en 4 zijn hierover het minst tevreden. Entreestudenten zijn daarnaast meer tevreden dan andere studenten over de verkregen hulp bij het vinden van een stageplaats. Ook zijn ze meer tevreden over de manier van beoordelen. Studenten van niveau 3 en 4 zijn het meest tevreden over wat ze leren op hun stageplaats. Studenten van entreeopleidingen en van niveau 2 zijn hierover het minst te spreken.

Hoewel het totaaloordeel over stage nauwelijks tussen de vier leerjaren verschilt, zijn op vijf aspecten wel verschillen naar leerjaar te constateren. Zo oordelen studenten in het eerste en vierde leerjaar het meest positief en studenten in leerjaar twee en drie het minst positief over de voorbereiding die zij van school hebben gekregen op hun stage. Daarnaast stijgt de tevredenheid substantieel per leerjaar over het voldoende leren op de stageplaats. Dit geldt ook voor de begeleiding door het leerbedrijf tijdens de stage. Bij de manier van beoordelen van de stage is eveneens een stijging in tevredenheid te zien naar leerjaar. Hierbij verschilt vooral de tevredenheid tussen het eerste leerjaar en het vierde leerjaar duidelijk. In de tussenjaren stijgt de tevredenheid in mindere mate. Studenten in het eerste leerjaar zijn over het contact tussen de begeleider op school en de stagebegeleider het meest te spreken, derdejaars zijn hierover het minst tevreden.

Mannelijke en vrouwelijke studenten zijn in hun tevredenheid over de stage en de onderliggende aspecten nauwelijks verschillend van elkaar, behalve over de mate van contact tussen de begeleider op school en de stagebegeleider op de stageplaats. Het aandeel mannen dat het contact tussen de twee begeleiders voldoende vindt, is groter dan het aandeel vrouwen.

4.4 WERKPLEK (BBL)

Bbl-studenten hebben zeven vragen voorgelegd gekregen over het praktijkdeel van hun opleiding en over de rol van de school bij het praktijkleren:

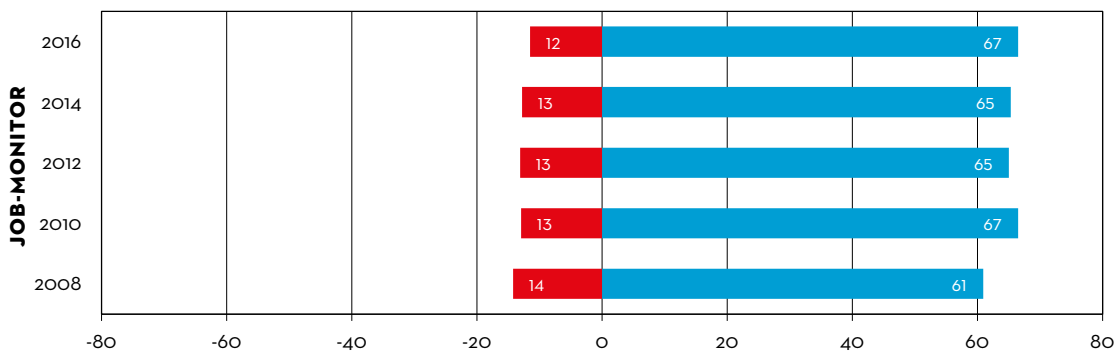
- Had je moeite om voor je opleiding een werkplek te vinden?
- Ben je tevreden over de begeleiding door het leerbedrijf op je werkplek?
- Kun je jouw werkervaringen voldoende op school bespreken?
- Leer je op je werkplek voldoende?
- Sluit wat je op school leert voldoende aan bij wat je moet kunnen op je werkplek?
- Ben je tevreden over de manier van beoordeling van jouw praktijkdeel?
- Vind je dat de school en jouw leerbedrijf voldoende contact hebben?

Samen vormen deze deelaspecten het totaaloordeel werkplek.

VERANDERINGEN TEN OPZICHTE VAN EERDERE JAREN

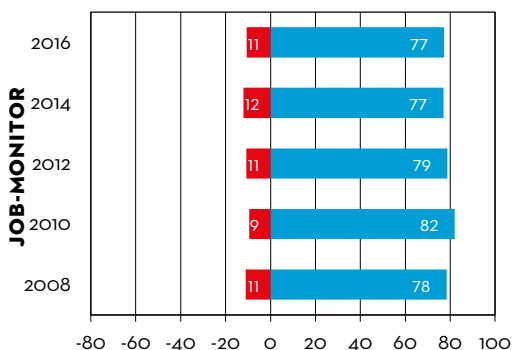
In 2014 en 2012 lag de tevredenheid over de werkplek iets lager dan in 2010. In figuur 46 te zien dat dit jaar de tevredenheid over de werkplek weer op het niveau van 2010 zit (67% is tevreden).

figuur 46: Oordeel over werkplek (bbl, totaaloordeel)

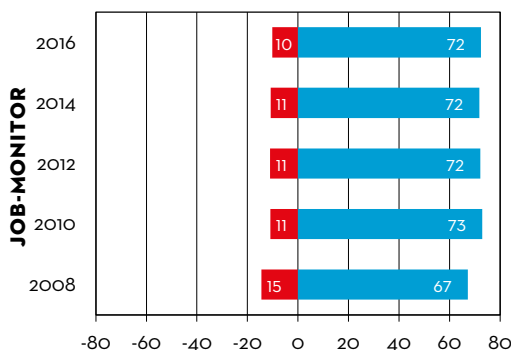

In 2016 zijn studenten meer dan in 2014 en 2012 tevreden over het kunnen bespreken van de werkervaringen op school (67% vindt dat dit voldoende kan), de aansluiting van het geleerde op school bij wat de student moet kunnen op de werkplek (57% is tevreden), de manier van beoordelen van het praktijkdeel (68% is hierover tevreden) en het contact tussen de school en het leerbedrijf (44% vindt dat er voldoende contact is). Net als in voorgaande jaren zijn studenten het meest tevreden over het nut van de werkplek: 80 procent van de studenten vindt dat zij hier voldoende leren. Ook wat betreft de moeite die het bbl-studenten kost om een werkplek te vinden (77% kost het weinig moeite) en de tevredenheid over de begeleiding door het leerbedrijf (72% is tevreden) zijn de studenten net als in voorgaande jaren ronduit positief.

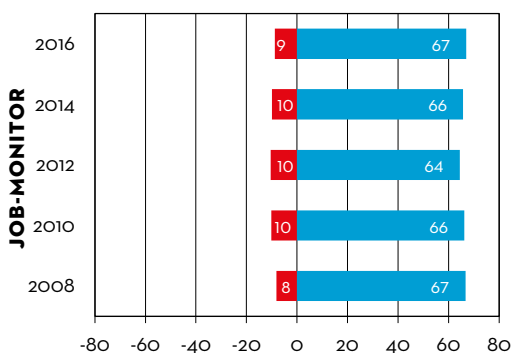
figuur 47: Had je moeite om voor je opleiding een werkplek te vinden?

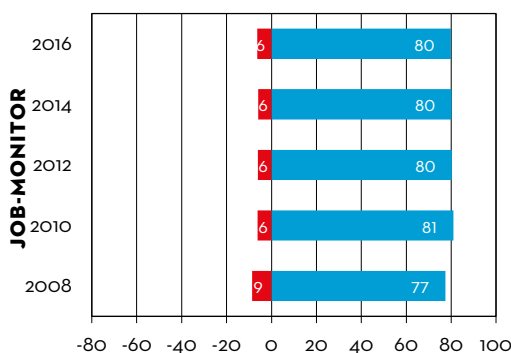
figuur 48: Ben je tevreden over de begeleiding door het leerbedrijf op je werkplek?

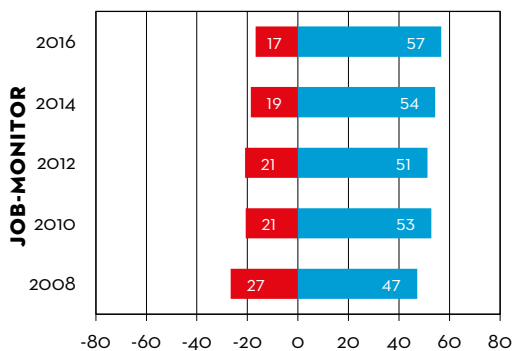
figuur 49: Kun je jouw werkervaringen voldoende op school bespreken?

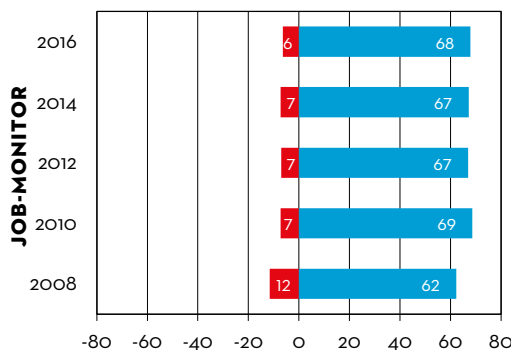
figuur 50: Leer je op je werkplek voldoende?

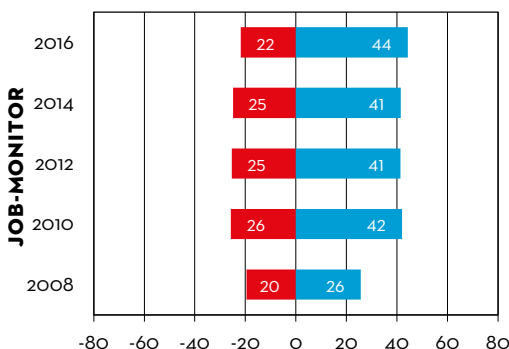
figuur 51: Sluit wat je op school leert voldoende aan bij wat je moet kunnen op je werkplek?

figuur 52: Ben je tevreden over de manier van beoordeling van jouw praktijkdeel?

figuur 53: Vind je dat de school en jouw leerbedrijf voldoende contact hebben?

BELANGRIJKE VERSCHILLEN

Bbl-studenten aan de drie typen onderwijsinstellingen verschillen niet noemenswaardig van elkaar in hun totaaloordeel over de werkplek. Wel verschillen de bbl-studenten aan vakscholen in positieve zin in hun oordeel op een aantal aspecten van het thema werkplek. Zo kost het bbl-studenten aan vakinstellingen minder moeite om een werkplek voor de opleiding te vinden dan bbl'ers aan aoc's (bbl'ers aan roc's zitten hier tussenin). Het aandeel bbl'ers dat vindt dat er voldoende mogelijkheden zijn om werkervaringen te bespreken op school is daarnaast onder vakinstellingen groter dan onder roc's en aoc's. Ook zijn bbl'ers aan vakinstellingen meer tevreden over de manier van beoordelen van het praktijkdeel dan bbl'ers aan roc's en aoc's.

Naar opleidingsniveau is op een drietal aspecten een verschil te zien. Bbl-studenten studerend op niveau 3 of 4 hebben minder moeite om een werkplek te vinden dan bbl'ers van entreeopleidingen en niveau 2. Wat betreft de aansluiting tussen wat studenten leren op school en wat ze op hun werkplek moeten kunnen, zijn alleen tussen entreeopleidingen en opleidingen van niveau 4 verschillen te zien. Bbl-studenten van entreeopleidingen zijn meer van mening dat wat ze leren op school ook aansluit bij wat ze moeten kunnen op de werkplek dan bbl-studenten van niveau 4. De tevredenheid over de mate van contact tussen de school en het leerbedrijf daalt met het stijgen van het opleidingsniveau: het aandeel studenten dat vindt dat de school en het leerbedrijf voldoende contact hebben, is het grootst onder studenten van entreeopleidingen en het laagst onder studenten van niveau 4.

Tussen mannelijke en vrouwelijke bbl'ers valt op dat vrouwen meer tevreden zijn over de aansluiting tussen wat ze leren op school met wat ze moeten kunnen op de werkplek. Mannen zijn meer tevreden over de mate van contact tussen de school en de werkplek.

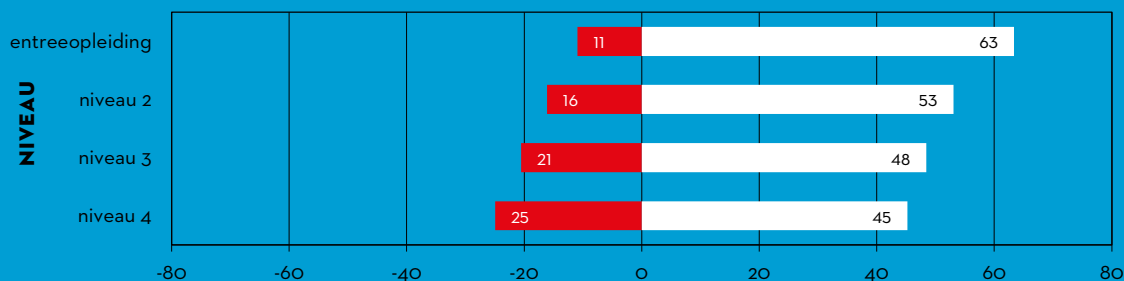
4.5 DIT ZEGT JOB

Studenten vinden het vaak lastig om een keuze te maken voor een vervolgopleiding en het is niet altijd even duidelijk welke mogelijkheden er allemaal zijn. We horen regelmatig van studenten op niveau 4 dat er weinig tot geen begeleiding wordt geboden naar het hoger onderwijs. Daarom heeft JOB gekeken naar het verschil tussen de niveaus. Op niveau 4 geeft 45 procent van de studenten aan voldoende te weten over de mogelijkheid om verder te studeren, terwijl 25 procent van de niveau-4-studenten aangeeft niet voldoende te weten. Daarnaast zegt 41 procent tevreden te zijn over de begeleiding bij de beroepskeuze of de keuze voor een vervolgopleiding. Uit de figuren blijkt dat studenten van niveau 4 hierover minder tevreden zijn dan de studenten op de overige niveaus. De studenten op niveau 2,3 en 4 zijn negatiever over de begeleiding bij de beroepskeuze of de keuze voor een vervolgopleiding dan in 2014. Twee jaar geleden oordeelden studenten op niveau 2 met 53 procent positief over de begeleiding. Studenten op niveau 3 en 4 reageerden met 48 procent positief over de geboden begeleiding. Naast het verschil tussen de niveaus valt ook op te merken dat zowel studenten van leerjaar twee, drie en vier erg ontevreden zijn over de begeleiding bij de beroepskeuze of de keuze voor een vervolgopleiding. Dit terwijl de inspanning vanuit scholen juist op het einde van de studie moet liggen. Wij willen graag zien dat er meer aandacht wordt geschonken aan loopbaanbegeleiding. Scholen zijn hierbij, volgens ons, verplicht om in samenwerking met andere scholen te zorgen voor een doorlopende leerlijn. Niet alleen moeten mbo-instellingen meer en beter samenwerken met hbo-instellingen, er kan ook tussen en binnen mbo-instellingen beter worden samengewerkt om doorstroom te stimuleren.

Wij zoomen in dit hoofdstuk ook graag even in op de begeleiding die geboden wordt bij de verschillende instellingen. Hierbij hebben we gekeken naar het verschil tussen de drie typen onderwijsinstellingen. Wat ons opvalt: studenten van vakinstellingen zijn een stuk positiever over de begeleiding tijdens de opleiding, de hulp bij leerproblemen en de kennis over de eigen voortgang van de opleiding. We willen echter ook graag opmerken dat studenten van roc's positiever oordelen over de begeleiding bij de opleiding, de hulp die geboden wordt bij leerproblemen en over de kennis over hun eigen voortgang ten opzichte van de resultaten in 2014. In vergelijking met 2014 oordelen studenten van roc's, met een stijging van zes procentpunt, positiever over de begeleiding bij de opleiding en over de hulp van school bij het leren. Dezelfde studenten zijn, met een stijging van 8 procentpunt, ook positiever over het beeld van hun eigen voortgang.

Studenten vinden het vaak lastig om een keuze te maken voor een vervolgopleiding en het is niet altijd even duidelijk welke mogelijkheden er allemaal zijn. We horen regelmatig van studenten op niveau 4 dat er weinig tot geen begeleiding wordt geboden naar het hoger onderwijs. Op niveau 4 geeft 45 procent van de studenten aan voldoende te weten over de mogelijkheid om verder te studeren, terwijl 25 procent van de niveau-4-studenten aangeeft niet voldoende te weten (figuur 54). Daarnaast zegt 41 procent tevreden te zijn over de begeleiding bij de beroepskeuze of de keuze voor een vervolgopleiding (figuur 55). Uit de figuren blijkt dat studenten van niveau 4 minder tevreden zijn dan de studenten op de overige niveaus. De studenten op niveau 2,3 en 4 zijn negatiever over de begeleiding bij de beroepskeuze of de keuze voor een vervolgopleiding dan in 2014. Twee jaar geleden oordeelden studenten op niveau 2 met 53 procent positief over de begeleiding. Studenten op niveau 3 en 4 reageerden met 48 procent positief over de geboden begeleiding. Naast het verschil tussen de verschillende niveaus valt ook op te merken dat zowel studenten van leerjaar twee, drie en vier erg ontevreden zijn over de begeleiding bij de beroepskeuze of de keuze voor een vervolgopleiding (figuur 56). Dit terwijl de inspanning vanuit scholen juist op het einde van de studie moet liggen. Wij willen graag zien dat er meer aandacht wordt geschonken aan loopbaanbegeleiding. Scholen zijn hierbij, volgens ons, verplicht om in samenwerking met andere scholen te zorgen voor een doorlopende leerlijn. Niet alleen moeten mbo-instellingen meer en beter samenwerking met hbo-instellingen maar kan er ook tussen mbo-instellingen beter worden samengewerkt om doorstroom binnen het mbo te stimuleren.

figuur 54: Weet je voldoende over de mogelijkheid om verder te studeren? (naar niveau)

figuur 55: Ben je tevreden over de begeleiding bij beroepskeuze of keuze voor vervolgopleiding? (naar niveau)

figuur 56: Ben je tevreden over de begeleiding bij beroepskeuze of keuze voor vervolgopleiding? (naar leerjaar)

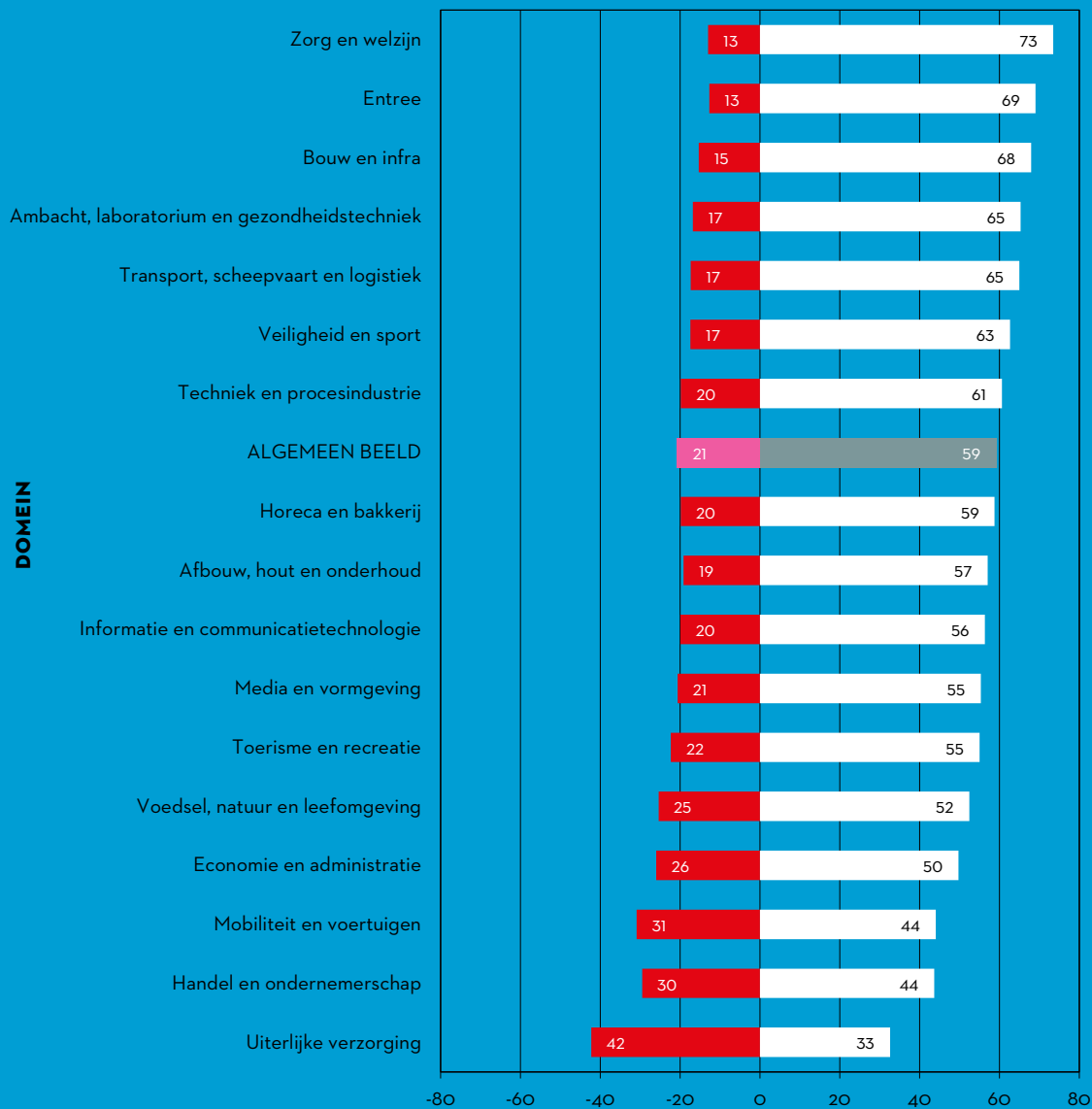
Dan over de stage: al jaren wordt er gesproken over een stagetekort in het mbo. Dit tekort verschilt sterk per domein. Dit is ook terug te zien in figuur 57. JOB spreekt vaak met studenten over het stagetekort. We horen vooral van studenten uit de domeinen bouw en infrastructuur en zorg en welzijn dat het lastig is om een stageplek te vinden. Wanneer we de resultaten van figuur 57 naast figuur 58 leggen, blijkt dat de studenten in deze domeinen relatief weinig moeite hebben om een stageplaats te vinden en positief zijn over de hulp die ze krijgen vanuit school bij het vinden van een stageplaats. Maar liefst 73 procent van de studenten in de zorg geeft aan goed te worden geholpen door hun school. Allereerst willen we dan ook een compliment maken aan de scholen die het stagetekort in bepaalde sectoren tijdig signaleren en daardoor studenten extra ondersteunen. Naast deze constatering zien we helaas ook dat studenten in andere sectoren minder positief zijn over de hulp van school. Het meest opvallend is het resultaat van de studenten in het domein uiterlijke verzorging. Van de studenten geeft 38 procent aan moeite te hebben met het vinden van een stageplek (figuur 57). Slechts 33 procent van de studenten in dit domein geeft aan geholpen te worden door school en dat is natuurlijk jammer. We

hopen dat mbo-instellingen zelf ook de verschillende domeinen vergelijken en daaruit concluderen waar er nog slagen gemaakt moeten worden.

figuur 57: Had je moeite om een stage-/bpv-plaats te vinden? (naar domein)

figuur 58: Helpt de school je bij het vinden van een stage-/bpv-plaats? (naar domein)

Tot slot werpen we een blik op de werkplek: in eerste instantie lijken bbl-studenten positiever te oordelen over het vinden van een werkplek dan bol-studenten over het vinden van een stageplek. Dit komt omdat wij alleen studenten bevragen die al ingeschreven staan op een opleiding. Een student moet eerst een werkplek hebben gevonden om te kunnen starten met een bbl-opleiding. De studenten die geen plek hebben kunnen vinden en daardoor niet kunnen starten, worden niet bevroegd. JOB maakt zich wel zorgen over deze groep en merkt dat deze lastig in kaart is te brengen. Studenten die geen werkplek kunnen vinden, beginnen wellicht met een bol-opleiding of beslissen misschien om helemaal geen opleiding meer te starten.

TO DO:

JOB vindt dat studenten meer vrijheid moeten krijgen om zelf een stageplaats te zoeken. We horen nog te vaak van studenten dat school geen stageplek voor ze heeft maar dat ze zelf ook niet mogen zoeken. Uiteraard moet een student er bewust van zijn dat het een erkende stageplaats moet zijn en dat de plaats aan een aantal eisen moet voldoen. JOB is van mening dat de problemen rondom de stagetekorten mede kunnen worden opgelost wanneer studenten de vrijheid krijgen om zelf te zoeken en solliciteren. Dit vereist wel flexibiliteit van het bedrijfsleven en mbo-instellingen want dit zal betekenen dat studenten ook kunnen uitkomen bij bedrijven waar niet eerder een stagiaire is geweest. Uiteraard zien wij hier ook voordelen van in want het kan zorgen voor nieuwe vruchtbare samenwerkingsverbanden tussen scholen en het bedrijfsleven.

4.6 SAMENVATTING

In dit hoofdstuk is ingezoomd op de tevredenheid over de studiebegeleiding, de (studie)loopbaanbegeleiding, de stage die bol'ers hebben gelopen (of nog lopen) en de werkplek naar het oordeel van bbl'ers. Met betrekking tot de studiebegeleiding zien we een groeiende tevredenheid onder studenten. Studenten aan vakinstellingen zijn overwegend positiever over dit thema en de deelaspecten dan studenten aan aoc's en roc's. Onder studenten aan entreeopleidingen is de tevredenheid op dit vlak groter dan onder studenten van de andere niveaus. Bbl'ers zijn overwegend positiever over de studiebegeleiding dan bol'ers. Aangaande de (studie)loopbaan is eveneens een positieve ontwikkeling waargenomen. Dit jaar zijn studenten over dit thema meer tevreden dan in voorgaande metingen en dan vooral over de begeleiding bij beroepskeuze en keuze voor een vervolgopleiding. Bbl'ers zijn zowel over de (studie)loopbaanbegeleiding als de onderliggende thema's meer tevreden dan bol'ers. Daarnaast zagen we dat naarmate het opleidingsniveau van de student stijgt, men steeds minder tevreden is over de (studie)loopbaanbegeleiding. Over het algemeen zijn eerstejaars het meest tevreden over de (studie)loopbaanbegeleiding. Mannelijke studenten zijn positiever dan vrouwelijke studenten over de (studie)loopbaanbegeleiding.

Bol'ers zijn over het algemeen even tevreden over hun stage als in de laatste twee metingen. Verbeteringen op bevroegde stage-aspecten zijn er wel; alleen over de begeleiding door het leerbedrijf en over de beoordelingssystematiek zijn bol'ers niet gestegen in het tevredenheidsniveau. Bij de vraag over het voldoende leren tijdens de stage is de tevredenheid gedaald. Grote verschillen tussen onderwijstypen zijn te zien bij de gekregen hulp door de instelling bij het vinden van een stageplaats. Een meerderheid van studenten aan roc's en vakscholen wordt door de instelling hierbij geholpen, iets dat voor slechts een derde van de studenten aan aoc's geldt. Het is dus opvallend dat het studenten aan aoc's niet meer moeite kost om een stageplaats te bemachtigen dan studenten aan roc's en vakinstellingen. Studenten aan entreeopleidingen zijn het meest tevreden over hun stage, vooral over de hoeveelheid contact tussen de twee begeleiders, de gekregen begeleiding van school en de voorbereiding op hun stage door school.

Bbl'ers zijn dit jaar iets meer tevreden over hun werkplek dan in de afgelopen twee metingen. Wat betreft het bespreken van werkervaringen op school, aansluiting van wat geleerd wordt op school bij wat men moet kunnen op de werkplek en over het contact tussen de school en het leerbedrijf, is men dit jaar positiever gestemd dan voorheen. Het meest te spreken zijn bbl'ers over wat ze leren op hun werkplek. Anders dan bij de bol-studenten zijn er naar type instelling bij bbl-studenten wel verschillen te zien in de moeite die het kost om een bpv-plek te vinden. Bbl'ers aan aoc's kost het de meeste moeite; bbl'ers aan vakinstellingen het minst. Studenten van de twee laagste niveaus kost het de meeste moeite om een werkplek te vinden, studenten van niveau 3 en 4 hebben hier minder moeite mee. Over de aansluiting tussen het geleerde op school en de kennis en kunde die van hun verwacht wordt op de werkplek, zijn studenten van entreeopleidingen het meest positief. Studenten van niveau 4 zijn het minst te spreken over deze aansluiting.

5. SCHOOL- ORGANISATIE

In dit vijfde hoofdstuk gaat het om de tevredenheid wat betreft de organisatie op school en wordt er dieper ingegaan op de ervaren veiligheid en sfeer, de onderwijsfaciliteiten, de rechten en plichten op school en de waardering van de kantine. JOB geeft wederom in de blauwe kaders hun visie over verschillende aspecten weer.

5.1 VEILIGHEID EN SFEER

Het totaaloordeel veiligheid en sfeer is in deze meting opgebouwd uit de antwoorden op vier vragen:

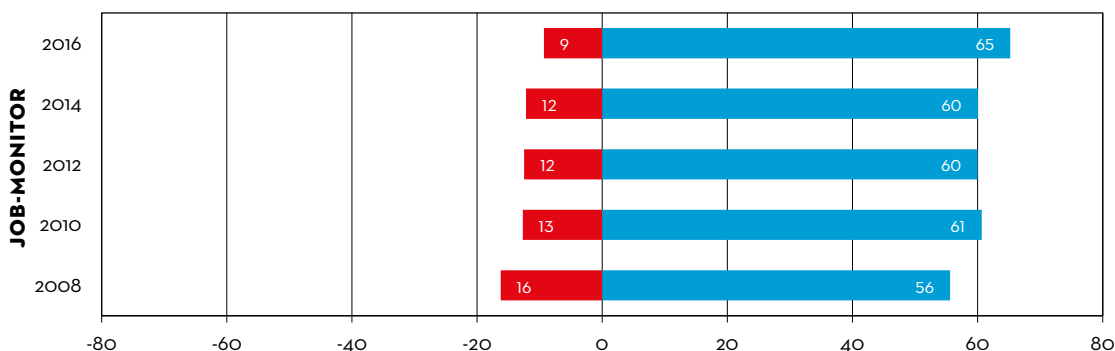
- Is het in en om het schoolgebouw schoon?
- Voel je je veilig op school?
- Vind je dat je school voldoende doet om je er veilig / op je gemak te voelen?
- Hoe vind je de sfeer binnen de school?

Opgemerkt moet worden dat het gevoel van veiligheid dit jaar teruggebracht is tot één vraag. In de voorgaande jaren werd dit aspect uitgesplitst naar veiligheid binnen het schoolgebouw en veiligheid op het schoolterrein.

VERANDERINGEN TEN OPZICHTE VAN EERDERE JAREN

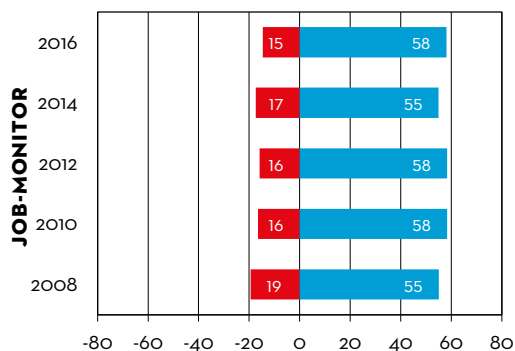
Een ruime meerderheid van de mbo-studenten is dit jaar tevreden over de sfeer en veiligheid. Zoals hierboven aangegeven, is dit jaar een nieuwe vraag toegevoegd aan het cluster die de vragen over veiligheid binnen het schoolgebouw en op het schoolterrein vervangt. Hierdoor is het vergelijken van het totaaloordeel sfeer en veiligheid naar jaar niet goed mogelijk.

figuur 59: Oordeel over sfeer en veiligheid (totaaloordeel)

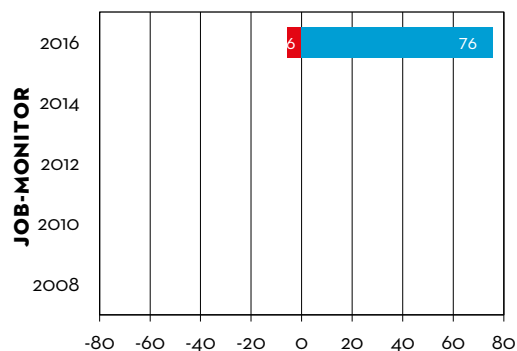

Vergelijking van de verschillende aspecten tussen de jaren, de nieuwe vraag uitgezonderd, is wel mogelijk. We zien dan dat studenten op twee aspecten positiever oordelen: over hoe schoon het in en om het schoolgebouw is en over de sfeer op school. Bij beide aspecten zijn studenten met twee procentpunt in tevredenheid gestegen ten opzichte van de vorige meting. Over de veiligheid op school is driekwart van de studenten positief maar zes procent voelt zich niet veilig op school. Net als in 2014 is dit jaar twee derde van de studenten van mening dat hun school voldoende doet om een veilig gevoel onder studenten te creëren.

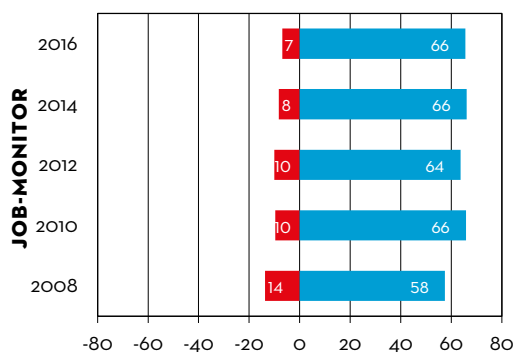
figuur 60: Is het in en om het schoolgebouw schoon?

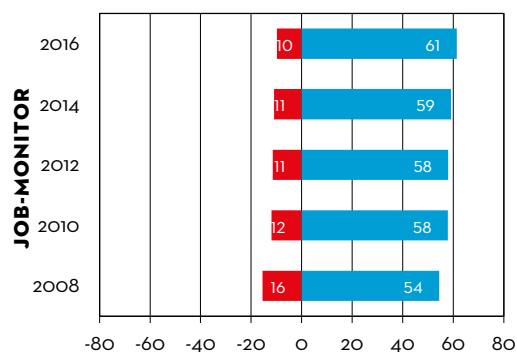
figuur 61: Voel je je veilig op school?

figuur 62: Vind je dat je school voldoende doet om je er veilig / op je gemak te laten voelen?

figuur 63: Hoe vind je de sfeer binnen de school?

BELANGRIJKE VERSCHILLEN

Wanneer we kijken naar de tevredenheid over sfeer en veiligheid onder studenten van de verschillende schooltypen, zien we zowel bij het totaaloordeel als bij de onderliggende aspecten dat studenten aan vakinstellingen het meest tevreden zijn, gevolgd door studenten aan aoc's. Studenten aan roc's zijn het minst tevreden over sfeer en veiligheid.

Studenten aan entreeopleidingen zijn over het algemeen het meest tevreden over de sfeer en veiligheid en de verschillende vragen die hierover gesteld zijn. Studenten die een opleiding op niveau 2 of 3 volgen, zijn hierover het minst tevreden. Niveau-4-studenten zijn vaker positief dan de studenten van één of twee niveaus lager, maar het tevredenheidsniveau van de entreeopleidingen wordt alleen wat betreft het oordeel over de veiligheid op school behaald door de niveau-4-studenten. Op de andere aspecten scoren deze studenten qua tevredenheid lager dan de studenten aan entreeopleidingen.

De hoogste tevredenheid over sfeer en veiligheid zien we bij de eerstejaarsstudenten. In het tweede studiejaar daalt de tevredenheid, deze daling stopt in het derde jaar om vervolgens in het vierde studiejaar weer te stijgen. De grootste daling in tevredenheid tussen het eerste en tweede jaar is te zien in het oordeel over de sfeer op school.

Over het algemeen zijn de verschillen in tevredenheid over sfeer en veiligheid tussen mannelijke en vrouwelijke studenten klein, behalve wanneer het gaat om hoe schoon het is in en om het schoolgebouw. Hierover zijn mannen beduidend positiever dan vrouwen.

5.2 ONDERWIJSFACILITEITEN

Op basis van de antwoorden van vijf vragen is het totaaloordeel onderwijsfaciliteiten berekend. De volgende vijf vragen zijn meegenomen in het oordeel:

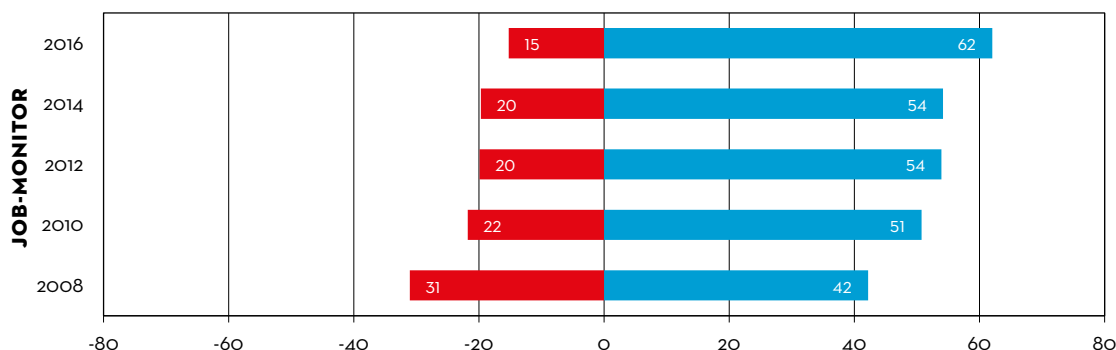
- Ben je tevreden over de begeleiding op school tijdens het zelfstandig werken?
- Kun je op school ergens rustig studeren?
- Kun je gebruik maken van een computer als dat nodig is?
- Kun je gebruik maken van internet als dat nodig is voor school?
- Als je een medewerker van school nodig hebt, kun je die dan bereiken?

Nieuw dit jaar is de toevoeging van de vraag naar de mogelijkheden tot gebruik van internet voor school. Deze aanpassing zorgt er voor dat de vergelijking over jaren niet zuiver te maken valt.

VERANDERINGEN TEN OPZICHTE VAN EERDERE JAREN

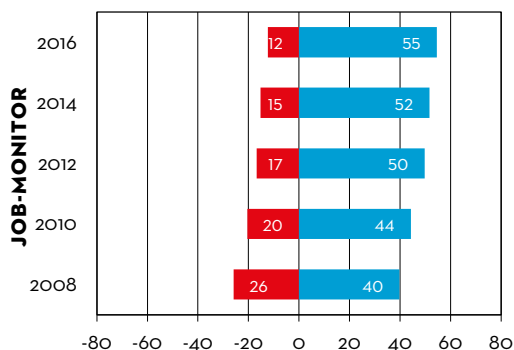
Een meerderheid van studenten (62%) is tevreden over de onderwijsfaciliteiten op school. Hoewel dit op het eerste gezicht een verbetering lijkt ten opzichte van eerdere jaren, komt de grootste stijging in tevredenheid door de toevoeging van het item over het gebruik kunnen maken van internet.

figuur 64: Oordeel over onderwijsfaciliteiten (totaaloordeel)

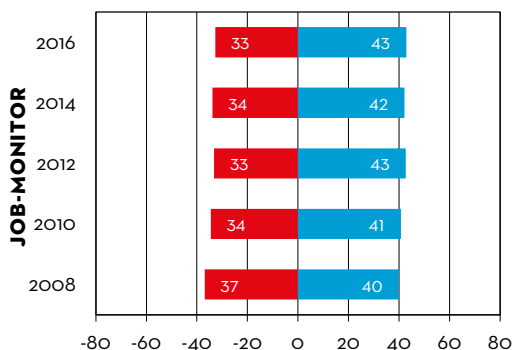

Als we kijken naar de aspecten van onderwijsfaciliteiten die al meerdere jaren aan studenten worden voorgelegd zien we, op het oordeel over het gebruik kunnen maken van een computer na, een stijging in tevredenheid ten opzichte van de vorige meting. Vooral over de bereikbaarheid van een medewerker zijn studenten dit jaar meer tevreden dan voorgaande jaren. Over de mogelijkheid om van internet gebruik te kunnen maken voor school zijn studenten binnen het thema onderwijsfaciliteiten het meest tevreden. De meerderheid van de studenten (83%) geeft aan geen problemen hiermee te ondervinden. Studenten zijn verdeeld over het rustig kunnen studeren op school: een derde is hierover ontevreden en 43 procent geeft aan dat zij op school wel ergens rustig kunnen studeren.

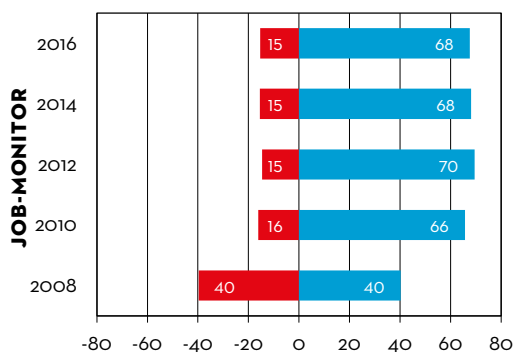
figuur 65: Ben je tevreden over de begeleiding tijdens het zelfstandig werken?

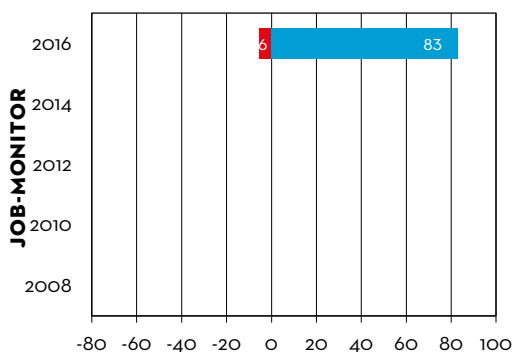
figuur 66: Kun je op school ergens rustig studeren?

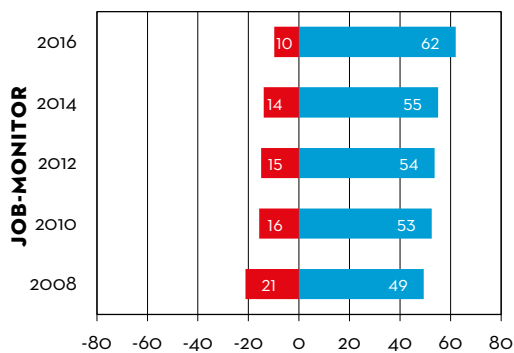
figuur 67: Kun je gebruikmaken van een computer als dat nodig is?

figuur 68: Kun je gebruikmaken van internet als dat nodig is voor school?

figuur 69: Als je een medewerker van school nodig hebt, kun je die dan bereiken?

BELANGRIJKE VERSCHILLEN

Studenten aan vakinstellingen zijn het meest tevreden over de vragen die vallen onder onderwijsfaciliteiten. Over het gebruik kunnen maken van internet zijn studenten van roc's het minst tevreden, over de andere aspecten oordelen zij nauwelijks afwijkend van studenten van aoc's.

Het meest positief over onderwijsfaciliteiten oordelen studenten van entreeopleidingen; vooral studenten van niveau 3 en 4 oordelen hierover minder positief. Uitzondering hierop is het oordeel over de mogelijkheid om gebruik te maken van internet: naar opleidingsniveau zijn geen verschillen in tevredenheid waargenomen.

Eerstejaarsstudenten zijn over het algemeen het meest te spreken over de onderwijsfaciliteiten; tweede-, derde- en vierdejaars oordelen nauwelijks afwijkend van elkaar op de aspecten van onderwijsfaciliteiten. Wanneer gevraagd wordt naar het gebruik kunnen maken van een computer, dan is er wel een verschil binnen de hogere leerjaren te zien: de tevredenheid zakt niet alleen tussen het eerste en tweede jaar, maar ook tussen het tweede en derde jaar. Er is geen verschil naar leerjaar te zien in het oordeel over het gebruik van internet wanneer dit nodig is voor school.

Mannelijke mbo'ers oordelen meer positief over onderwijsfaciliteiten dan vrouwelijke mbo'ers. Wederom is een uitzondering te zien bij het item dat gaat over het gebruik kunnen maken van internet, op dit aspect is geen verschil waargenomen.

5.3 INFORMATIE

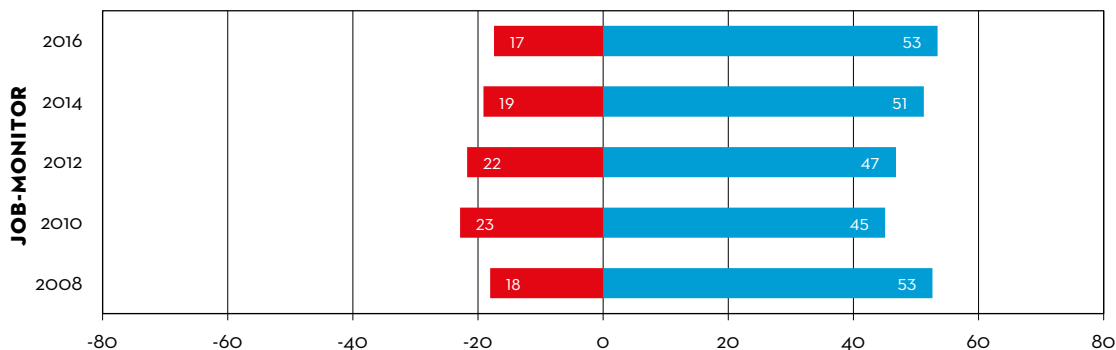
Op basis van de volgende twee vragen over de informatie die voorafgaand aan de studie aan studenten is verstrekt, is het totaaloordeel informatie opgebouwd:

- Klopt de informatie over de opleiding die je kreeg voordat je aan de opleiding begon met wat je nu weet?
- Wist je voor de start van je opleiding hoe de opleiding is opgebouwd?

VERANDERINGEN TEN OPZICHTE VAN EERDERE JAREN

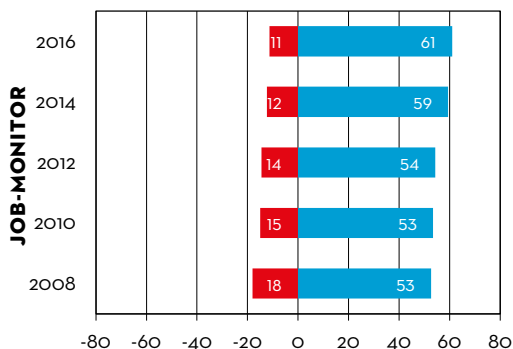
De stijging in tevredenheid over de informatievoorziening die sinds 2010 is ingezet, wordt ook dit jaar (zij het minder sterk) doorgezet. Een kleine meerderheid van de studenten oordeelt in 2016 positief hierover.

figuur 70: Oordeel over informatie (totaaloordeel)

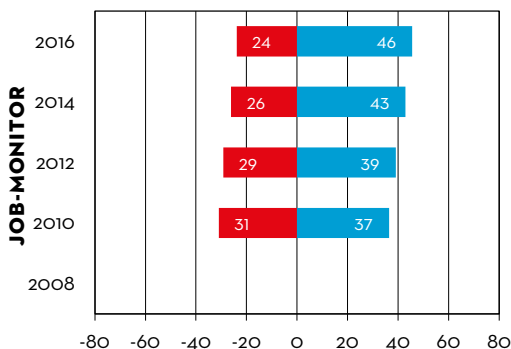

Zowel over de kloppendheid van de informatie die studenten voorafgaand aan de opleiding kregen als over de kennis voorafgaand aan de opleiding over de opbouw ervan, is de tevredenheid gestegen ten opzichte van 2014. Opmerkelijk is wel dat minder dan de helft van de studenten op de hoogte is van de opbouw van de opleiding voordat zij hiermee starten.

figuur 71: Klopt de informatie over de opleiding die je kreeg voordat je aan de opleiding begon met wat je nu weet?

figuur 72: Wist je voor de start van je opleiding hoe de opleiding is opgebouwd?

BELANGRIJKE VERSCHILLEN

De informatievoorziening voorafgaand aan de studie krijgt van studenten aan vakinstellingen de meeste waardering; studenten aan roc's en aoc's verschillen niet noemenswaardig in hun oordeel hierover.

Studenten van entreeopleidingen oordelen het meest positief over de kloppendheid van de verkregen informatie voorafgaand aan de opleiding. Studenten die een niveau-3-opleiding volgen zijn hier het minst over te spreken. Wat de opbouw betreft van de opleiding: daarover verschillen de studenten van de verschillende niveaus niet van mening. Minder dan de helft weet voorafgaand aan de opleiding hoe deze is opgebouwd.

In het eerste leerjaar klopt de informatie die voorafgaand aan de opleiding verkregen is nog het meest met de huidige situatie. Studenten van de latere leerjaren, en dan vooral studenten van leerjaar 3, geven vaker aan dat de vooraf verkregen informatie over de opleiding niet klopt met de huidige kennis over de opleiding.

5.4 RECHTEN EN PLICHTEN

Het totaaloordeel over rechten en plichten wordt gevormd door de antwoorden op de volgende drie vragen:

- Ben je goed geïnformeerd over je rechten en plichten?
- Houdt de school zich aan zijn eigen regels?
- Ben je tevreden over de wijze waarop op school wordt omgegaan met klachten van studenten?

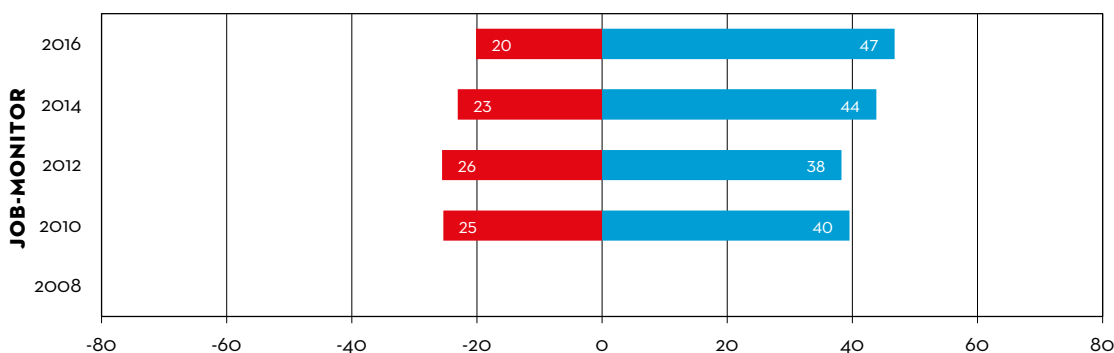
In deze paragraaf wordt ook het antwoord van studenten op de volgende vraag behandeld:

- Weet je waar of bij wie je terecht kan als je een klacht hebt?

VERANDERINGEN TEN OPZICHTE VAN EERDERE JAREN

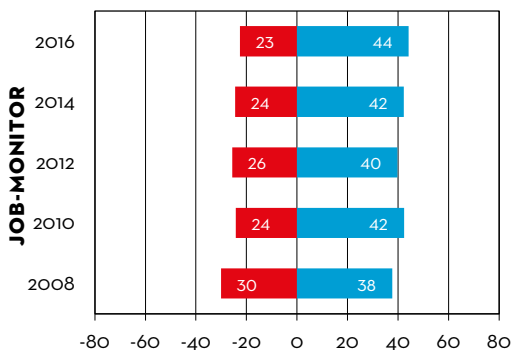
Ondanks de waargenomen stijging van het aandeel studenten dat positief oordeelt over het thema rechten en plichten, is nog altijd minder dan de helft (47%) hierover positief gestemd.

figuur 73: Oordeel over rechten en plichten (totaaloordeel)

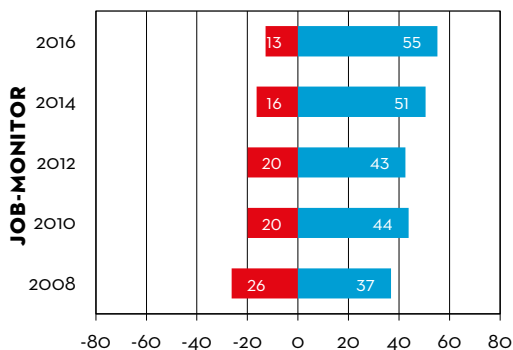

Op alle drie de aspecten van rechten en plichten is dit jaar vooruitgang geboekt. Het aandeel tevreden studenten laat echter nog wel te wensen over: nog niet de helft van de studenten is op de hoogte van de eigen rechten en plichten, iets meer dan de helft van de studenten is van mening dat de school zich ook houdt aan de eigen opgestelde regels en minder dan de helft van de studenten is tevreden over de behandeling van klachten. Kortom, ondanks dat het de goede kant op gaat, is er nog altijd veel winst te behalen op het gebied van rechten en plichten.

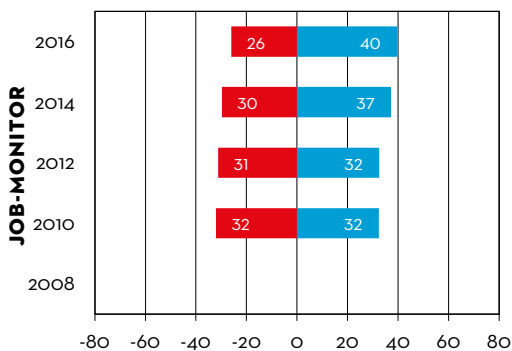
figuur 74: Ben je goed geïnformeerd over je rechten en plichten?

figuur 75: Houdt de school zich aan zijn eigen regels?

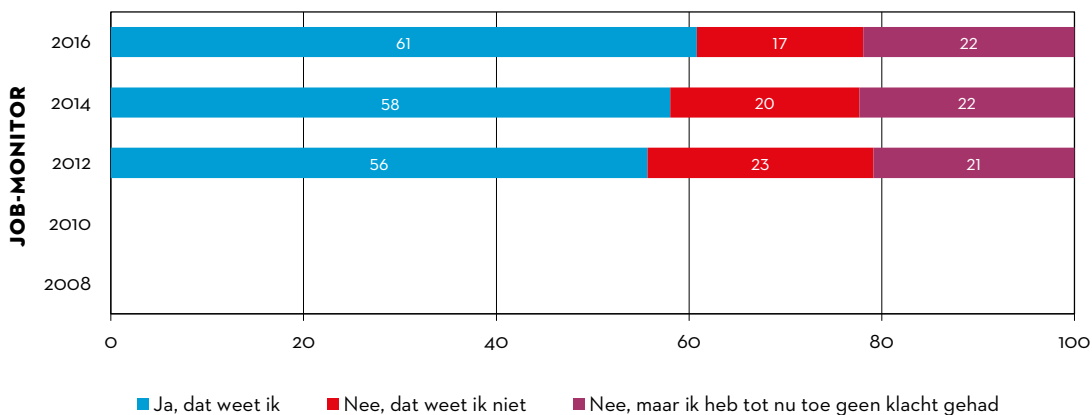

figuur 76: Ben je tevreden over de wijze waarop op school wordt omgegaan met klachten van studenten?

In 2016 zijn studenten vaker op de hoogte waar zij terecht kunnen met een klacht dan in 2014 en in 2012 het geval was. Het percentage studenten dat wel een klacht had maar niet wist waar zij hiermee terecht konden, is nu drie metingen op rij afgenomen.

figuur 77: Weet je waar of bij wie je terecht kan als je een klacht hebt?

BELANGRIJKE VERSCHILLEN

Vergelijken we de drie schooltypen met elkaar dan zijn het de studenten aan de vakinstellingen die het meest tevreden zijn over rechten en plichten als geheel en over de drie onderlinge aspecten (goede informatie over rechten en plichten, school houdt zich aan eigen regels en wijze waarop met klachten wordt omgegaan). Alleen wat betreft de informatie over rechten en plichten verschillen de studenten aan aoc's in hun oordeel in negatieve zin van studenten aan roc's. Het percentage studenten dat niet weet waar of met wie ze een klacht kunnen bespreken maar ook geen klacht had, verschilt niet tussen de drie schooltypen. De bekendheid waar of met wie een klacht besproken kan worden, is het grootst onder studenten van vakinstellingen.

Bbl'ers zijn meer tevreden over de klachtenafhandeling door school dan bol'ers. Bol'ers daarentegen geven vaker aan dat zij weten waar ze met deze klacht naar toe kunnen of met wie zij een (eventuele) klacht kunnen bespreken.

Hoe hoger het niveau van de studenten, hoe kritischer zij zijn over het thema rechten en plichten en de onderliggende vragen. Het grootste verschil tussen studenten aan entreeopleidingen en studenten op niveau 4 is te zien bij de vraag naar klachtenafhandeling door school. Het aandeel studenten van entreeopleidingen dat hier tevreden over is, is bijna twee keer zo groot als het aandeel tevreden studenten van niveau 4. Het aandeel ontevreden studenten van niveau 4 is daarentegen twee keer zo groot als het aandeel ontevreden entreestudenten. De bekendheid bij wie of waar studenten met hun klacht terecht kunnen, is onder studenten van entreeopleidingen groter dan onder studenten van de overige niveaus.

In het eerste leerjaar zijn studenten vaker op de hoogte van de rechten en plichten dan in de latere leerjaren: eerstejaars voelen zich hierover beter geïnformeerd, zijn vaker van mening dat de school zich ook aan de eigen regels houdt en zijn meer tevreden over de klachtenafhandeling dan studenten die al verder met hun opleiding zijn. Eerstejaars geven daarnaast ook aan dat ze beter op de hoogte zijn waar of bij wie ze met een klacht terecht kunnen dan studenten in latere jaren.

Alleen over de wijze van klachtenafhandeling zijn mannelijke mbo'ers meer tevreden gestemd dan vrouwelijke mbo'ers.

5.5 KANTINE

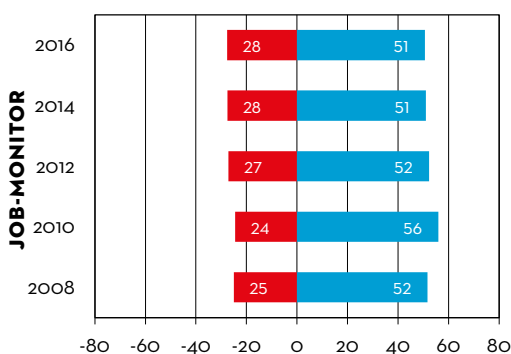
Alle studenten is gevraagd hun kantine te beoordelen door ze de volgende vraag voor te leggen:

- Ben je tevreden over de kantine op school?

VERANDERINGEN TEN OPZICHTE VAN EERDERE JAREN

De tevredenheid over de kantine is dit jaar niet afwijkend van het oordeel in 2014. Net iets meer dan de helft van de studenten is positief gestemd over de kantine, 29 procent is hierover ontevreden.

figuur 78: Ben je tevreden over de kantine op je school?

BELANGRIJKE VERSCHILLEN

Twee derde van de studenten aan vakinstellingen is positief te spreken over hun kantine. De tevredenheid hierover onder studenten aan aoc's en roc's ligt op 50 procent. Meer dan de helft van de eerstejaars geeft aan tevreden te zijn met de kantine, vanaf het tweede jaar wordt de kantine minder gewaardeerd.

5.6 DIT ZEGT JOB

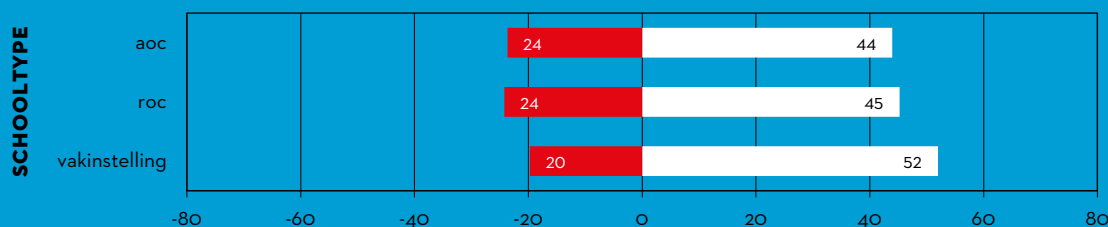
Ondanks een lichte afname in de ontevredenheid geeft 33 procent van de studenten nog steeds aan dat ze nergens op school rustig kunnen studeren (figuur 66). Wij krijgen dit signaal ook vaak door van studenten. Zo horen we regelmatig dat er te weinig plekken zijn op school om te studeren of dat een studiecentrum wegens ruimtegebrek wordt gebruikt als leslokaal. Dat is wat ons betreft een schande. JOB wil hier graag iets bij betekenen. Daarom gaan we de komende periode in gesprek met studentenraden om te bekijken hoe de verschillende scholen de studenten tegemoet kunnen komen.

Mbo-instellingen moeten aankomende studenten goed voorlichten over het onderwijs dat wordt aangeboden. Studenten van vakinstellingen zijn het meest positief over de informatie die ze voor de start van de opleiding hebben gekregen. Maar liefst 69 procent geeft aan dat de informatie klopte (figuur 79). Bij aoc's en roc's wist bijna een kwart van de studenten niet hoe de opleiding is opgebouwd (figuur 80). Daarnaast zien we ook dat na het eerste jaar de tevredenheid onder studenten daalt over de informatievoorziening. Dit valt redelijk goed te verklaren omdat eerstejaarsstudenten zich waarschijnlijk ook meer verdiepen in de opleiding. Toch vinden we het de taak van de school om ervoor te zorgen dat studenten, ongeacht in welk leerjaar, goed worden voorgelicht. Scholen hebben de plicht om goed te informeren, dit staat geformuleerd in de Wet educatie en beroepsonderwijs. Deze plicht wordt naar ons idee niet goed genoeg nageleefd.

figuur 79: Klopt de informatie over de opleiding die je kreeg voordat je aan de opleiding begon met wat je nu weet? (naar schoolsoort)

figuur 80: Wist je voor de start van je opleiding hoe de opleiding is opgebouwd? (naar schoolsoort)

JOB heeft een klachtenlijn en wij komen dan ook dagelijks in contact met studenten die een klacht hebben over hun onderwijs. We staan studenten uiteraard graag te woord maar het is ook belangrijk dat studenten weten waar ze terecht kunnen binnen hun school. Van de bol-studenten weet 62 procent de klachtencommissie te vinden onder bbl-studenten is dit 57 procent. Ondanks dat we graag hadden gezien dat meer studenten bekend zijn met de klachtencommissie zijn we wel blij om te zien dat dit aantal gestegen is ten opzichte van 2014. Twee jaar geleden wist 59 procent van de bol-studenten en 54 procent van de bbl-studenten waar ze binnen school terecht kunnen als ze een klacht hebben. We hopen dan ook dat deze stijgende lijn zal blijven doorzetten.

TO DO:

- JOB zal het komende jaar studentenraden en scholen aanspreken op de voorlichting die geboden wordt. Daarnaast hopen we dat het komende studiejaar een betrouwbare portal wordt gerealiseerd waarop alle informatie van alle mbo-opleidingen te vinden is. JOB denkt, samen met het ministerie van OCW, mee over de invulling en eigenaarschap van deze portal.
- JOB gaat inventariseren hoe studenten het studeren op school ervaren en wat hierbij in de weg staat. Aan de hand van gesprekken die we voeren, gaan we kijken hoe we kunnen zorgen voor een oplossing. Wij vinden het namelijk noodzakelijk voor goed onderwijs dat studenten gebruik kunnen maken van rustige studieruimtes.

5.7 SAMENVATTING

De veiligheid en sfeer op mbo-instellingen wordt dit jaar door een ruime meerderheid van de studenten positief beoordeeld. Hoewel de studenten over het algemeen vooral te spreken zijn over het veiligheidsgevoel op school, driekwart voelt zich veilig, mag niet genegeerd worden dat zes procent zich ronduit onveilig voelt. Vergeleken met 2014 is de tevredenheid over de netheid in en rondom het schoolgebouw en de sfeer op school gestegen. Over veiligheid en sfeer oordelen studenten aan vakinstellingen het meest positief, aoc's en roc's krijgen van hun studenten lagere beoordelingen. Entreeopleidingen en vaak ook opleidingen van niveau 4 krijgen de meest positieve beoordelingen wat het thema veiligheid en sfeer betreft. Studenten van niveau 2 en 3 oordelen hierover minder tevreden.

Over onderwijsfaciliteiten, en dan vooral over het gebruik kunnen maken van internet voor school en van computers als dat nodig is, is men dit jaar in meerderheid te spreken. De stijging van het totaaloordeel onderwijsfaciliteiten ten opzichte van voorgaande monitoren komt vooral door de toevoeging van een nieuw item aan het cluster. Een klein aandeel van de stijging van het totaaloordeel komt voor rekening van het aspect bereikbaarheid van medewerkers. Hierover zijn studenten dit jaar ronduit meer tevreden dan in vorige metingen. De relatief grootste ontevredenheid is te zien bij het ergens rustig kunnen studeren: een derde is van mening dat dit op school niet mogelijk is.

Het oordeel over de verstrekte informatie laat de laatste vier metingen een stijgende lijn zien. Een meerderheid van de studenten is van mening dat de vooraf verkregen informatie over de opleiding klopt met hoe de opleiding werkelijk is. De opbouw van de opleiding voorafgaand aan de start van de opleiding is voor een kwart van de studenten onduidelijk en voor minder dan de helft wel duidelijk. In het eerste jaar zijn studenten meer tevreden over de informatievoorziening.

Het oordeel over rechten en plichten laat eveneens een stijgende lijn zien. Er is nog wel ruimte voor verbetering op dit vlak aangezien nog altijd minder dan de helft positief oordeelt over dit thema. Alleen over of de school zich aan haar eigen regels houdt, is een kleine meerderheid van de studenten tevreden. De bekendheid van waar of bij wie een klacht ingediend kan worden, wordt steeds groter onder studenten. Was in 2014 nog 58 procent hiervan op de hoogte, in 2016 is dit aandeel gestegen naar 61 procent. Deze bekendheid is onder studenten van vakinstellingen groter dan onder studenten van aoc's en roc's. Bol'ers zijn meer bekend met waar of bij wie zij een klacht kunnen indienen dan bbl'ers. Bbl'ers zijn over de klachtenafhandeling dan weer meer tevreden dan bol'ers. Met een stijging van het niveau, stijgt ook de ontevredenheid over het thema rechten en plichten. Na het eerste leerjaar daalt de bekendheid van het waar en bij wie kunnen indienen van een klacht.

Voorliggend hoofdstuk gaat in op studeren met een beperking. Naast een beschrijving van het aantal studenten met een beperking en de mate waarin ze tevreden zijn over de ondersteuning die er voor deze studenten is, kijken we ook naar andere onderdelen van het onderwijs. We zijn benieuwd op welke punten studenten met een beperking meer of minder tevreden zijn dan studenten zonder beperking.

6. STUDEREN MET EEN BEPERKING

6.1 STUDENTEN MET EEN BEPERKING

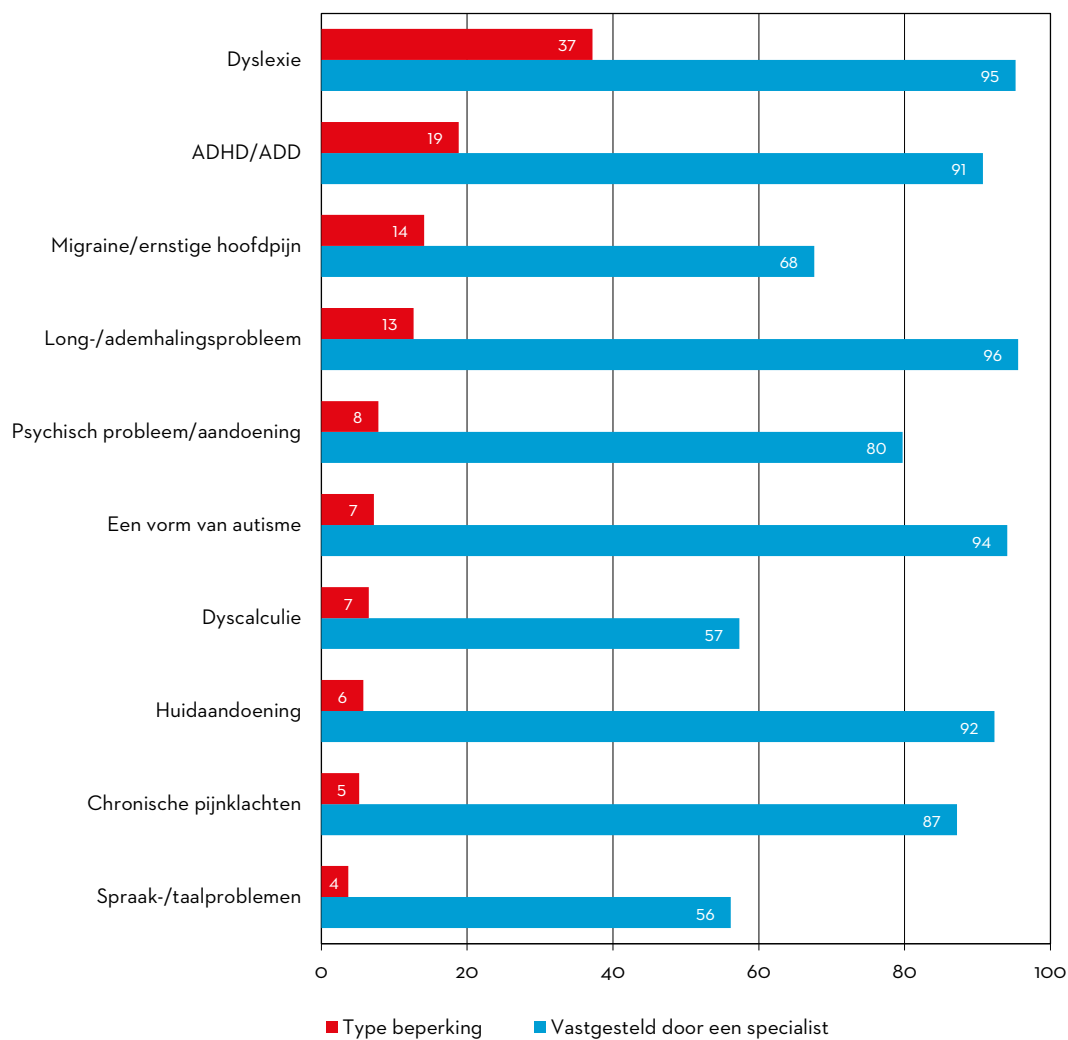
Ten aanzien van de mate waarin studeren met een beperking voorkomt, zijn in de JOB-monitor de volgende vragen gesteld:

- Heb je een van de volgende lichamelijke handicaps, functiebeperkingen of (chronische) ziektes?
- Is dit vastgesteld door een specialist?
- Heb je last van je beperking(en) in je opleiding?
- Heb je bij je school aangegeven dat je een beperking hebt?

VERANDERINGEN TEN OPZICHTE VAN EERDERE JAREN

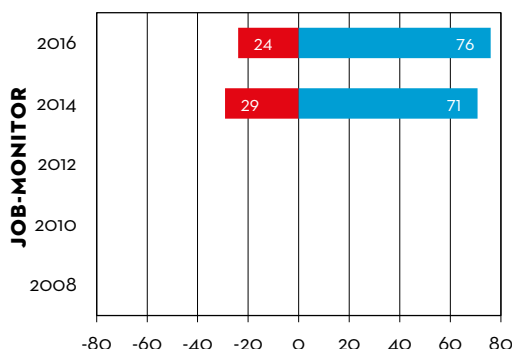
In totaal heeft 38 procent van de mbo-studenten te kampen met een beperking. Dit is onveranderd ten opzichte van 2014. In de meeste gevallen (88%) is minstens één van de beperkingen vastgesteld door een arts (licht gestegen t.o.v. 2014). Meest voorkomende beperkingen zijn: dyslexie (37%), ADHD/ADD (19%), migraine (14%), long-/ademhalingsproblemen (13%) en psychische problemen (8%). In dit rijtje wordt migraine/ernstige hoofdpijn het minst vaak officieel vastgesteld door een specialist.

figuur 81: Percentages type beperking en vastgesteld door specialist (meerdere antwoorden mogelijk; alleen studenten met beperking; tien meest voorkomende handicaps (afgezien van anders))

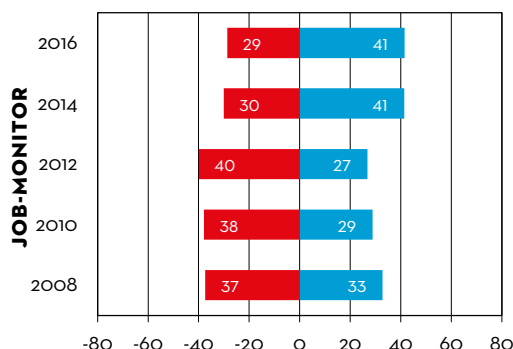

De meerderheid van de studenten (dit jaar nog meer dan in 2014) geeft bij school aan dat ze een beperking hebben. Een beperking hebben, betekent overigens niet automatisch dat studenten er ook last van hebben in hun opleiding. Onveranderd sinds vorige meting geeft 41 procent aan er (vrijwel) nooit last van te hebben tegenover een kleine 30 procent die dat wel heeft. Als een student (veel) last heeft van de beperking in de opleiding, geven ze dat vrijwel altijd aan bij school. Veranderingen ten opzichte van 2012 en 2010 zijn te wijten aan een drastische verandering van het hele vragenblok in 2014.

figuur 82: Heb je bij je school aangegeven dat je een beperking hebt? (blauw: ja)

figuur 83: Heb je last van je beperking(en) in je opleiding? (blauw: nooit)

BELANGRIJKE VERSCHILLEN

Kijken we naar verschillen tussen studenten, dan vinden we die eigenlijk alleen wanneer we kijken naar het type school: aoc's hebben relatief vaak studenten met een beperking op hun opleidingen (gemiddeld 48%) in vergelijking met roc's (minst met 38%) en vakinstellingen (43%).

6.2 TEVREDENHEID OVER ONDERSTEUNING

Ten aanzien van de tevredenheid over de ondersteuning bij het studeren met een beperking, stelden we de studenten die dit betreft de volgende vragen:

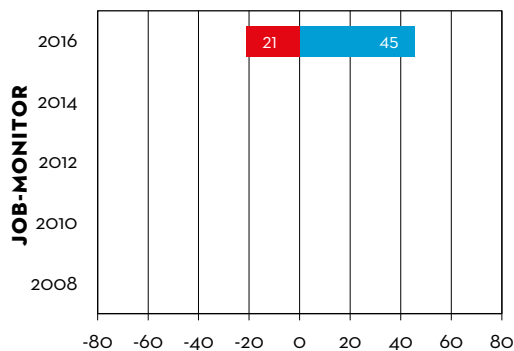
- Houden docenten voldoende rekening met jouw beperking?
- Ben je tevreden over de beschikbare hulpmiddelen en aanpassingen die er op school zijn voor jouw beperking?
- Ben je tevreden over de geschiktheid van het gebouw voor mensen met jouw beperking?

Deze vragen zijn niet in één totaaloordeel te bundelen en worden om die reden in dit hoofdstuk uitsluitend apart getoond en besproken. Bij alle vragen over de ondersteuning hadden studenten de mogelijkheid om aan te geven dat ze die ondersteuning niet nodig hadden. Deze studenten zijn vervolgens buiten deze analyses gehouden. Ook zijn de vragen alleen gesteld aan de studenten die bij hun instelling of opleiding kenbaar hebben gemaakt dat ze een beperking hebben. De studenten waarover we in deze paragraaf rapporteren, zijn daarmee concreet de groep studenten waarvoor – indien niet tevreden – toch beter naar de voorzieningen gekeken moet worden.

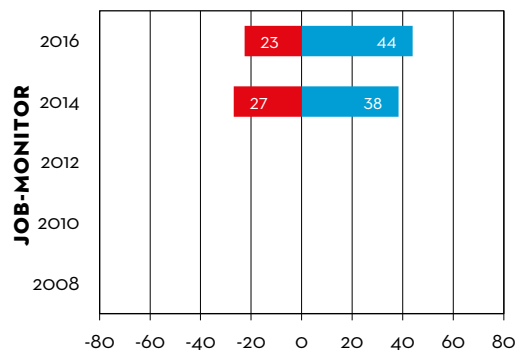
VERANDERINGEN TEN OPZICHTE VAN EERDERE JAREN

Minder dan de helft van de studenten met een beperking is van mening dat docenten voldoende rekening houden met die beperking, één op de vijf vindt dat dit (veel) te weinig gebeurt. Studenten met een beperking zijn ten opzichte van 2014 meer tevreden geworden over de beschikbare hulpmiddelen en aanpassingen op school (rust- of werkruimtes, werkplekaanpassingen, extra verlichting, scanner, computeraanpassingen zoals bijvoorbeeld spraak of braille, ringleiding voor doven/slechthorenden, verlenging examentijd) alsook over de geschiktheid van het gebouw (toegankelijkheid van school, bijvoorbeeld door weggelaten drempels, liften, breedte van de deuren, aangepaste toiletten etc.). Toch is hier zeker nog terrein te winnen: over de beschikbare aanpassingen en hulpmiddelen is minder dan de helft tevreden, over de geschiktheid van het gebouw net iets meer dan de helft.

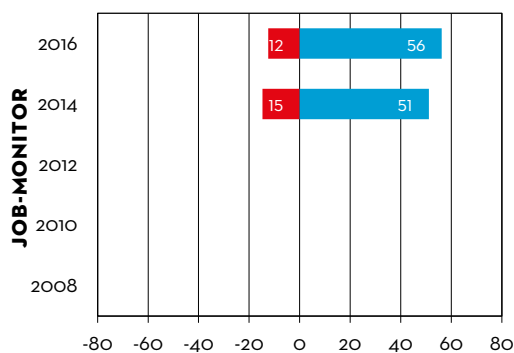
figuur 84: Houden docenten voldoende rekening met jouw beperking?

figuur 85: Ben je tevreden over de beschikbare hulpmiddelen en aanpassingen die er op school zijn voor jouw beperking?

figuur 86: Ben je tevreden over de geschiktheid van het gebouw voor mensen met jouw beperking?

BELANGRIJKE VERSCHILLEN

De mate waarin docenten rekening houden met studenten met een beperking, verschilt niet naar schooltype. Wel zien we dat studenten met een beperking die studeren aan vakinstellingen vaker tevreden zijn over de aanpassingen in school en de geschiktheid van het gebouw voor hun beperking.

Wanneer we kijken naar het soort beperking - waarbij we de analyse beperken tot studenten die één beperking hebben aangekruist om zo zeker te zijn over welke beperking ze het hebben - valt op dat studenten met dyscalculie het minst vaak tevreden zijn met de mate waarin docenten rekening houden met hun handicap, op de voet gevolgd door studenten met dyslexie, ADHD/ADD en psychische problemen. Studenten met spierdystrofie, een vorm van kanker, suikerziekte en studenten die in een rolstoel zitten zijn hierover in meerderheid wel tevreden. Over de aanpassingen en hulpmiddelen die er zijn voor studenten met een beperking zijn studenten met dyscalculie en RSI het minst vaak tevreden: van de studenten met dyscalculie is zelfs 38 procent ontevreden. Ook hier zijn studenten met een vorm van kanker en studenten in een rolstoel het meest tevreden. De geschiktheid van het gebouw blijkt echter voor veel studenten in een rolstoel en studenten met andere problemen met bewegen nog een struikelblok: één op de vijf van deze studenten is hierover (heel) ontevreden.

6.3 VERSCHILLEN IN TEVDRENHEID BIJ STUDENTEN MET EN ZONDER BEPERKING

In hoeverre zijn studenten die te kampen hebben met een beperking nu anders tevreden over hun onderwijs dan studenten zonder beperking? In deze paragraaf besteden we aandacht aan die verschillen. De verschillen tussen studenten met en zonder beperking zijn klein wanneer we naar de groep als geheel kijken. Studenten met een beperking geven alleen minder vaak aan tevreden te zijn over de mogelijkheid om in hun eigen tempo te leren. Docenten lijken bij te dragen aan het verkleinen van die verschillen tussen de studenten met en zonder beperking. Als we namelijk de groep met een beperking verder verdelen in de groep die aangeeft dat docenten wel rekening houden met hun beperking en de groep die aangeeft dat docenten dat niet voldoende doen, vinden we veel grotere verschillen. Op dat moment blijken de studenten die ontevreden zijn over de hulp van hun docenten ten aanzien van hun beperking op vrijwel alle tevredenheidsaspecten vaker negatief en minder vaak positief te oordelen. De studenten die wel vinden dat docenten voldoende rekening met hun beperking houden, zijn zelfs positiever dan de studenten zonder beperking. Het grootste verschil zien we bij de mate waarin studenten vinden dat de school hun mening belangrijk vindt. Van de groep zonder beperking geeft zo'n 40 procent aan dat de school hun mening belangrijk vindt. Bij de groep met een beperking maar zonder docenten die daar rekening mee houden, geeft ruim 30 procent aan dat ze het gevoel hebben dat school hun mening belangrijk vindt. De groep met een beperking en met voldoende steun van docenten is het meest positief: bijna zeventig procent van deze studenten geeft aan dat ze ervaren dat de school hun mening belangrijk vindt.

6.4 DIT ZEGT JOB

In figuur 81 zien we dat 57 procent van de studenten met dyscalculie dit heeft laten vaststellen door een specialist. Studenten met dyslexie weten de weg naar een specialist eerder te vinden, 95 procent van de bevroagde studenten heeft de beperking door een specialist laten vaststellen. JOB vindt het belangrijk dat er aandacht blijft bestaan voor studenten met een beperking en in het bijzonder voor studenten met ernstige rekenproblemen. Dit omdat we niet willen zien dat studenten in de problemen komen wanneer de rekentoets wel gaat meetellen voor de zak-/slaagregeling.

Naast studenten met dyscalculie en dyslexie hebben we ook studenten bevroagd die last hebben van een andere beperking. Van alle studenten die last hebben van een beperking geeft bijna één op de vier studenten aan dat ze niet tevreden zijn over de beschikbare hulpmiddelen en aanpassingen die er op school zijn voor hun beperking (figuur 85). JOB spreekt echter vaak genoeg met studenten die niet op de hoogte zijn van beschikbare hulpmiddelen. Denk bijvoorbeeld aan aanpassingen in het rooster of extra tijd bij een examen. Het is volgens ons de taak van de school om studenten hier voldoende over te informeren.

In figuur 84 is te zien dat 21 procent van de studenten aangeeft dat docenten onvoldoende rekening houden met hun beperking. Sinds de invoering van de Wet passend onderwijs moeten er bij het intakegesprek duidelijke afspraken worden gemaakt met studenten die aangeven een extra ondersteuningsbehoefte te hebben, die veelal voortkomt uit een beperking. JOB is daarom van mening dat intakers en docenten intensiever moeten samenwerken om verwachtingen op het gebied van begeleiding waar te kunnen maken.

6.5 SAMENVATTING

Meer dan één op de drie mbo-studenten heeft te kampen met een beperking, veelal vastgesteld door een arts en gemeld bij school. Dyslexie, ADHD/ADD en migraine komen het vaakst voor. De beperking is niet altijd belemmerend voor het volgen van de opleiding: ongeveer één op de drie studenten zegt (veel) last te hebben van de beperking in de opleiding, ongeveer 40 procent heeft dat vrijwel nooit. Nog niet de helft van de studenten die aangeven wel last te hebben van hun beperking in de opleiding, is te spreken over de ondersteuning die er op school voor hen geregeld is in de vorm van aanpassingen en hulpmiddelen en de mate waarin docenten rekening houden met de beperking. Eén op de vijf is hierover zelfs uitgesproken ontevreden. Ten opzichte van vorige meting is er gelukkig wel een lichte verbetering te zien. Over de geschiktheid van het gebouw zijn de studenten met een beperking minder vaak ontevreden. Studenten die dit het meest nodig hebben (studenten in een rolstoel en studenten die moeilijk (trap)lopen) zijn hier relatief vaak wel ontevreden over. Op het eerste gezicht zijn er slechts kleine verschillen tussen de studenten met en zonder beperking in hun waardering van het onderwijs. Een diepere blik leert dat dit samenhangt met het al dan niet ervaren van steun vanuit de docenten. Studenten met een beperking die aangeven dat ze vinden dat docenten voldoende rekening met hun beperking houden, zijn meer tevreden dan andere studenten. Studenten die de steun vanuit docenten niet ervaren, zijn het meest ontevreden.

7. INSPRAAK

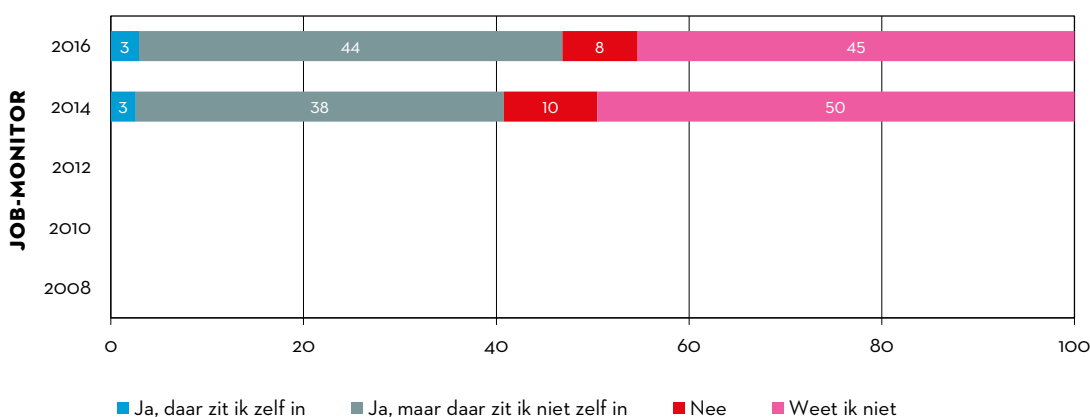
De mogelijkheid tot inspraak staat in dit hoofdstuk centraal. Hierbij wordt ingegaan op de aanwezigheid van een studentenraad op school, het belang dat gehecht wordt aan inspraak en de wens om zelf als student ook inspraak te willen hebben.

7.1 AANWEZIGHEID STUDENTENRAAD

VERANDERINGEN TEN OPZICHTE VAN EERDERE JAREN

Het aandeel studenten dat geen weet heeft van de aanwezigheid van een studentenraad of deelnemersraad op school is gedaald ten opzichte van 2014. In 2016 geeft 45 procent van de studenten aan niet te weten of een van de voorgenoemde raden op hun school bestaat. Een iets hoger percentage studenten (47%) geeft aan dat de wettelijk verplichte raad ook daadwerkelijk op hun school aanwezig is. Acht procent geeft aan dat hun school geen studenten- of deelnemersraad heeft.

figuur 87: Heb je een studentenraad of deelnemersraad op school?

BELANGRIJKE VERSCHILLEN

Driekwart van de studenten aan vakinstellingen weet of er een studentenraad of deelnemersraad op hun school is. Bij net iets meer dan de helft van de studenten aan roc's en aoc's is dit bekend. Het aandeel studenten dat zegt lid te zijn van een studentenraad verschilt niet tussen de drie onderwijstypen.

De studentenraad is onder bbl'ers minder bekend dan onder bol'ers: ruim de helft van de bbl'ers weet niet of er een studentenraad op hun school is. Daarnaast is één op de tien bbl'ers van mening dat er geen studentenraad is op hun school. Bol'ers weten twee keer zo vaak als bbl'ers dat er een studentenraad is. Eén op de tien bbl'ers weet niet van de studentenraad af.

Nog geen derde van de studenten aan entreeopleidingen en een even groot aandeel van de studenten van niveau-2-opleidingen geeft aan dat er op hun school een studentenraad is. De helft van deze studenten weet niet of er een raad is. Niveau-3- en niveau-4-studenten zijn beter op de hoogte van het feit dat hun school een studentenraad heeft.

Hoe langer op school, hoe meer studenten bekend zijn met de aanwezigheid van een studentenraad. Het percentage dat aangeeft dat er geen studentenraad is, is nagenoeg gelijk tussen de leerjaren.

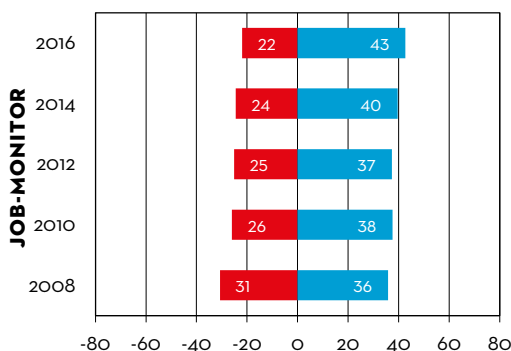
Vrouwelijke mbo'ers geven vaker aan dat er een studentenraad is dan mannelijke. Het aandeel mannen dat onwetend is over de studentenraad maar ook het aandeel mannen dat aangeeft dat er geen studentenraad is, is groter dan het aandeel vrouwen.

7.2 BELANG GEHECHT AAN INSPRAAK

VERANDERINGEN TEN OPZICHTE VAN EERDERE JAREN

Minder dan de helft van de studenten is overtuigd dat de school hun mening belangrijk vindt. Het aandeel studenten is wel gestegen ten opzichte van eerdere jaren.

figuur 88: Vindt de school jouw mening belangrijk?

BELANGRIJKE VERSCHILLEN

Meer dan de helft van de studenten aan vakinstellingen is van mening dat de school belang hecht aan hun mening. Studenten aan roc's en aoc's zijn hier minder van overtuigd. Van deze studenten geeft iets meer dan 40 procent aan dat school hun mening belangrijk vindt, maar is ruim twintig procent overtuigd dat school hier geen belang aan hecht.

Een ruime meerderheid van de studenten aan entreeopleidingen oordeelt dat school hun mening belangrijk vindt. Studenten van de andere niveaus zijn hier minder uitgesproken over: rond de 40 procent geeft aan dat school hun mening belangrijk vindt maar daarnaast is ruim twintig procent van mening dat school het niet belangrijk vindt om naar de ideeën van studenten te luisteren.

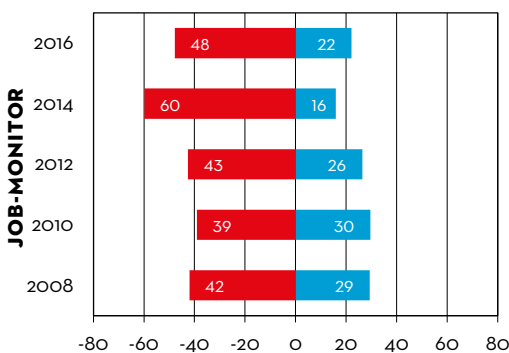
Is bijna de helft van de eerstejaars nog van oordeel dat school hun mening belangrijk vindt, na het eerste jaar daalt dit oordeel naar minder dan 40 procent en stijgt de overtuiging dat school geen belang hecht aan hun mening.

7.3 ACTIEF MEEDENKEN OVER BELEID

VERANDERINGEN TEN OPZICHTE VAN EERDERE JAREN

De vraag betreffende het zelf actief willen meedenken op school is deze meting bijgesteld. In 2014 werd gevraagd naar de bereidheid van studenten over het actief mee willen denken over het beleid op school, terwijl in 2016 meer concreet is gevraagd of studenten mee willen denken over het verbeteren van de school of opleiding. Hierdoor zijn de resultaten niet naar jaar te vergelijken. Wel zien we dat zowel het actief meedenken over beleid (in voorgaande metingen) als het meedenken over verbeteringen op school en opleiding (deze meting) weinig leeft onder de studenten. Een vijfde van de studenten wil actief meedenken over verbeteringen en bijna de helft van de studenten staat hier negatief tegenover.

figuur 89: Zou je zelf actief willen meedenken over het verbeteren van jouw school en/of opleiding?

BELANGRIJKE VERSCHILLEN

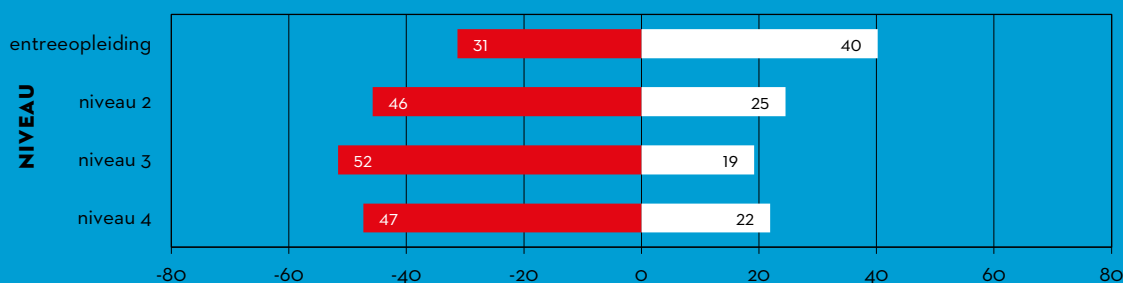
Een kwart van de studenten aan vakinstellingen wil actief meedenken over het verbeteren van hun school of opleiding. Onder studenten aan roc's en aoc's ligt dit met een percentage rond de twintig procent lager. Bbl'ers staan negatiever tegenover het meedenken over verbeteringen dan bol'ers. Van de entreeopleidingen wil een relatief groot deel van de studenten actief meedenken over verbeteringen op hun school en opleiding. Onder studenten van de overige niveaus ligt dit aandeel substantieel lager en is de groep die aangeeft niet mee te willen denken groter. Vooral onder de latere leerjaren (leerjaar 2 tot en met 4) is weinig animo te vinden in het actief meedenken over verbeteringen.

7.4 DIT ZEGT JOB

JOB is blij om te zien dat een groeiend percentage (43% van de mbo-studenten) ervaart dat school hun mening belangrijk vindt. Natuurlijk wil JOB graag zien dat dit aantal veel hoger ligt maar in vergelijking met de resultaten van 2014 kunnen we al wel concluderen dat studenten op alle niveaus en binnen alle verschillende schooltypes positiever hebben geantwoord op deze vraag.

De studenten oordelen ook positiever op de vraag of ze zelf actief willen meedenken over het verbeteren van hun school en/of opleiding. Vooral studenten van de entreeopleiding willen graag hun mening laten horen (figuur 90). Maar liefst 40 procent geeft aan actief te willen meedenken. Dit was in 2014 maar 28 procent van de studenten van de entreeopleiding. Deze stijging geeft voor JOB aan dat op elk niveau moet worden gekeken naar een goede vertegenwoordiging. JOB ziet vaak dat de studenten in de studentenraad van niveau 4 zijn. Wij willen scholen stimuleren om studenten van alle niveaus de kans te geven om deel te nemen aan een studentenraad. Met passende begeleiding en wellicht aanpassingen aan het rooster moet dit voor elke student haalbaar zijn. Alleen op die manier wordt elke groep binnen een mbo-instelling juist vertegenwoordigd.

figuur 90: Zou je zelf actief willen meedenken over het verbeteren van jouw school en/of opleiding? (naar niveau)

7.5 SAMENVATTING

In dit hoofdstuk is ingegaan op de bekendheid onder studenten over de mogelijkheid tot inspraak, het belang dat school hecht aan de mening van studenten en het actief meedenken over verbeteringen op de school en de opleiding. In 2016 is de bekendheid van de studentenraad groter dan in 2014 en geven minder studenten aan dat er geen studentenraad is. Vooral onder bbl's is in veel gevallen niet bekend of op school een studentenraad aanwezig is. Ook de bekendheid van de studentenraad onder studenten van entreeopleidingen en niveau-2-opleidingen ligt lager dan die onder studenten van de twee hoogste niveaus. De bekendheid van de studentenraad wordt groter naarmate men langer op school rondloopt.

Hoewel het aandeel studenten dat oordeelt dat school hun mening belangrijk vindt ten opzichte van de vier voorgaande monitoren is gestegen, is nog altijd minder dan de helft van de studenten overtuigd dat de school belang hecht aan hun mening. Het zijn vooral studenten aan vakinstellingen die hier positief over oordelen. Studenten aan roc's en aoc's staan hier minder positief in. Studenten aan entreeopleidingen zijn over het algemeen meer positief gestemd over of school hun mening belangrijk vindt dan studenten van de andere niveaus.

De bereidheid onder studenten om zelf actief het onderwijs te verbeteren, is beperkt. Iets meer dan een vijfde geeft aan een actieve rol te willen spelen in het verbeteren van de school en de opleiding, en bijna de helft wil dat niet. Studenten aan vakinstellingen willen iets meer dan gemiddeld actief meedenken over verbeteringen. Bbl'ers willen dit substantieel minder dan gemiddeld. Hoe langer studenten op school zitten, hoe minder zij geneigd zijn om een actieve rol te spelen in het meedenken over verbeteringen van hun opleiding en school.

de Schoonheidssalon
aankleding van BOC Wijnbergen

Open Leer Centrum

Hoe tevreden zijn studenten met hun gemaakte keuze voor een opleiding en instelling? Op deze vragen en op de vragen over welk rapportcijfer studenten hun opleiding en school geven, wordt in dit hoofdstuk antwoord gegeven.

8. ALGEMEEN

OORDEEL

8.1 SCHOOL EN STUDIE

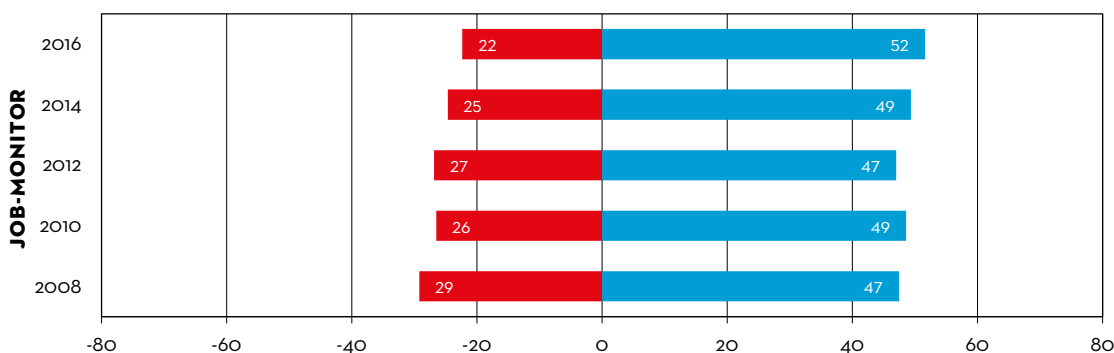
De twee vragen die samen het oordeel school en studie vormen zijn:

- Als je weer een opleiding moest kiezen, zou je dan weer deze opleiding kiezen?
- Als je weer een school moest kiezen, zou je dan weer deze school kiezen?

VERANDERINGEN TEN OPZICHTE VAN EERDERE JAREN

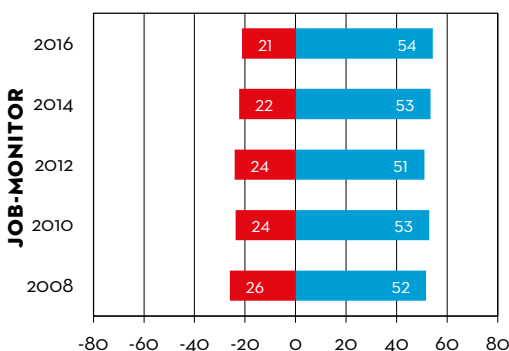
De tevredenheid over de school en studie is met 52 procent dit jaar hoger dan in eerdere monitoren is gemeten. Ook de groep die ontevreden oordeelt, is kleiner geworden.

figuur 91: Oordeel over school en studie (totaaloordeel)

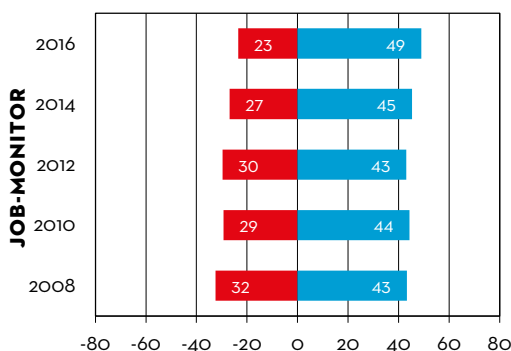

Vooraf over hun schoolkeuze zijn studenten dit jaar gestegen in tevredenheid (van 45% in 2014 naar 49% in 2016). De tevredenheid over de opleidingskeuze is redelijk stabiel te noemen over de jaren (2016: 54%). Over de opleidingskeuze zijn studenten, ondanks de stijgende lijn in tevredenheid over de schoolkeuze, ook dit jaar meer tevreden dan over hun keuze voor de instelling.

figuur 92: Als je weer een opleiding moest kiezen, zou je dan weer deze opleiding kiezen?

figuur 93: Als je weer een school moest kiezen, zou je dan weer deze school kiezen?

BELANGRIJKE VERSCHILLEN

Studenten aan vakinstellingen zijn meer tevreden over zowel hun opleidingskeuze als over hun schoolkeuze dan studenten aan roc's en aoc's. De grootste verschillen in tevredenheid tussen de studenten aan de drie schooltypen is waar te nemen wat betreft de schoolkeuze. Het merendeel van de studenten aan vakinstellingen is overtuigd dat zij een goede schoolkeuze hebben gemaakt, studenten aan roc's en aoc's zijn hier minder unaniem over en geven vaker aan dat zij een volgende keer niet weer voor dezelfde school zullen kiezen.

Het meest tevreden over het totaaloordeel school en studie zijn studenten op niveau 4. Het minst positief hierover zijn studenten op entreeopleidingen. Wat betreft de keuze voor school en de keuze voor opleiding zijn, uitgesplitst naar niveau, verschillende patronen te zien. Studenten van niveau 3 en 4 het meest uitgesproken positief over hun keuze voor de opleiding. Over de schoolkeuze zijn alle niveaus vrijwel even uitgesproken positief.

Eerstejaars zijn meer dan ouderejaars te spreken over de gemaakte keuze voor de opleiding en voor de school. Naarmate men langer op school zit, wordt men over de gemaakte schoolkeuze steeds kritischer: het aandeel studenten dat opnieuw voor dezelfde school zou kiezen, daalt met het stijgen van het leerjaar. Het aandeel studenten dat aangeeft zeker te weten niet opnieuw dezelfde schoolkeuze zou maken stijgt met het stijgen van leerjaar.

8.2 RAPPORTCIJFERS

Studenten is gevraagd om zowel hun opleiding als hun school als geheel een waardering mee te geven. De volgende twee vragen zijn voorgelegd aan studenten:

- Welk rapportcijfer geef je jouw opleiding?
- Welk rapportcijfer geef je jouw school?

VERANDERINGEN TEN OPZICHTE VAN EERDERE JAREN

De stijging in het rapportcijfer voor zowel de opleiding als de instelling, die is ingezet in 2012, heeft ook dit jaar doorgezet. Aan de opleiding wordt gemiddeld een 7,1 toegekend door studenten. Studenten geven aan hun instelling een gemiddeld rapportcijfer van 6,6.

tabel 2: Gemiddeld rapportcijfer voor opleiding en instelling, naar jaar

	2008	2010	2012	2014	2016
Rapportcijfer opleiding	6,9	6,9	6,9	7,0	7,1
Rapportcijfer instelling	6,3	6,4	6,4	6,5	6,6

Bron: JOB-monitor 2016

BELANGRIJKE VERSCHILLEN

Het hoogste gemiddelde rapportcijfer voor de opleiding wordt gegeven door studenten van vakinstellingen (7,4). Door studenten van roc's en aoc's wordt hun opleiding gemiddeld gewaardeerd met een 7,0. Ook de instelling krijgt van studenten van vakinstellingen gemiddeld het hoogste rapportcijfer, een 7,4. Roc's en aoc's krijgen beide van hun studenten gemiddeld het cijfer 6,6.

Studenten van entreeopleidingen geven zowel hun opleiding als instelling gemiddeld een 7,1. Studenten van andere niveaus geven hun opleiding gemiddeld een 7,0 (niveau 2 en 3) en een 7,1 (niveau 4). De school krijgt gemiddeld een lager cijfer (niveau 2: 6,7; niveau 3 en niveau 4: 6,6).

Eerstejaars geven de meeste waardering aan hun opleiding (gemiddeld 7,2) en school (gemiddeld 6,9). Ouderejaars zijn iets kritischer, zij geven voor de opleiding gemiddeld een 6,9 en voor de school in leerjaar 2 en 4 gemiddeld een 6,5 en in leerjaar 3 een 6,4.

8.3 SAMENVATTING

Dit hoofdstuk bevat de resultaten van het algemeen oordeel van studenten over hun opleiding(skeuze) en instelling(skeuze). Te zien is dat de helft van de studenten tevreden is over hun opleiding en instelling. Dit is iets meer dan voorgaande jaren. Vooral over de schoolkeuze zijn studenten positiever in hun oordeel geworden. Hierbij zijn studenten aan vakinstellingen nog altijd het meest tevreden over zowel hun keuze voor de opleiding als voor de school. Bij het opnieuw moeten maken van een schoolkeuze zijn het voornamelijk de ouderejaars die twijfelen of zij dezelfde keuze als voorheen zouden maken. Over de goed gemaakte keuze voor de opleiding is het merendeel van de eerstejaars overtuigd. Ouderejaars zijn iets minder stellig in het opnieuw kiezen voor dezelfde opleiding.

Met een gemiddeld rapportcijfer van 7,1 voor de opleiding en een 6,6 voor de instelling is de waardering van studenten op beide aspecten verbeterd ten opzichte van eerdere metingen. Vakinstellingen krijgen van hun studenten gemiddeld het hoogste rapportcijfer voor opleiding en instelling. Roc's en aoc's krijgen een iets lager gemiddeld cijfer van hun studenten voor opleiding en instelling maar nog altijd een ruime voldoende.

In dit laatste hoofdstuk een meer beschouwende analyse van tevredenheid en het onderling vergelijken. In hoeverre is het zinvol en überhaupt verantwoord om instellingen en opleidingen te vergelijken als het gaat om tevredenheid van studenten? Wat is de waarde van ranglijstjes? We laten zien waarom het voor scholen zinvol is om binnen de eigen instelling en opleiding te vergelijken over de jaren: is er verbetering? Wat zijn de ambities binnen de mogelijkheden die opleidingen hebben? Aan het eind van het hoofdstuk geven we een praktische uitwerking om, gestuurd door data, te komen tot handvatten voor verandering.

9. WAT BEPAALT TEVREDENHEID?

9.1 VERSCHILLEN TUSSEN INSTELLINGEN EN OPLEIDINGEN

We weten dat mbo-instellingen sterk verschillen in samenstelling van hun studentpopulatie en we hebben in dit rapport gezien dat veel tevredenheidsaspecten samenhangen met de kenmerken van die studenten. Wanneer we scholen ongecorrigeerd met elkaar vergelijken, zouden we verschillen terugvinden die mogelijk meer te maken hebben met verschillen in individuele kenmerken van studenten ("compositie-effecten") dan met verschillen in onderwijskwaliteit. Met behulp van een multilevelanalyse is het mogelijk zogenaamde percentages verklaarde variantie te berekenen en zo voor elk tevredenheidsaspect precies vast te stellen op welk niveau zich welk deel van de verschillen voordoet: wordt de score op een bepaald tevredenheidsaspect vooral beïnvloed door verschillen tussen studenten, door verschillen tussen opleidingen of verschillen tussen instellingen? Uit de analyse blijken verschillen vooral terug te voeren op verschillen tussen studenten. Gemiddeld is 89 procent van de verschillen in tevredenheid hierop terug te voeren, negen procent is te herleiden tot verschillen tussen opleidingen en gemiddeld is twee procent toe te rekenen aan verschillen tussen instellingen. Toch is er wel een aantal aspecten waarbij instellingen en opleidingen ook statistisch herleidbaar meer hun stempel drukken.

Bij de volgende vijf aspecten is de invloed van de instelling het grootst:

- rapportcijfer school (8,1% van de verschillen is te herleiden naar verschillen tussen instellingen);
- sfeer binnen school (6,3%);
- totaaloordeel veiligheid (6,1%);
- opnieuw kiezen voor school (5,8%);
- ruimte om op school rustig te kunnen studeren (5,5%).

En bij deze vijf aspecten is de invloed van de opleiding het grootst:

- gebruik gekochte lesmaterialen (20,6%);
- totaaloordeel lessen en programma (14,9%);
- totaaloordeel vaardigheden en motivatie (13,3%);
- gebruik kunnen maken van een computer als dat nodig is (12,9%);
- tevredenheid over het rooster (12,8%).

Verschillen waarbij de kenmerken van de studenten het meest van invloed zijn, zijn:

- actief mee willen denken over verbeteren school/opleiding (95,0%);
- medestudenten worden op zelfde manier beoordeeld (94,5%);
- voldoende mogelijkheid om in eigen tempo te leren (93,8%);
- van te voren weten hoe opleiding is opgebouwd (93,5%);
- tevredenheid over afwisseling zelfstandig werken en in groepen werken (93,2%).

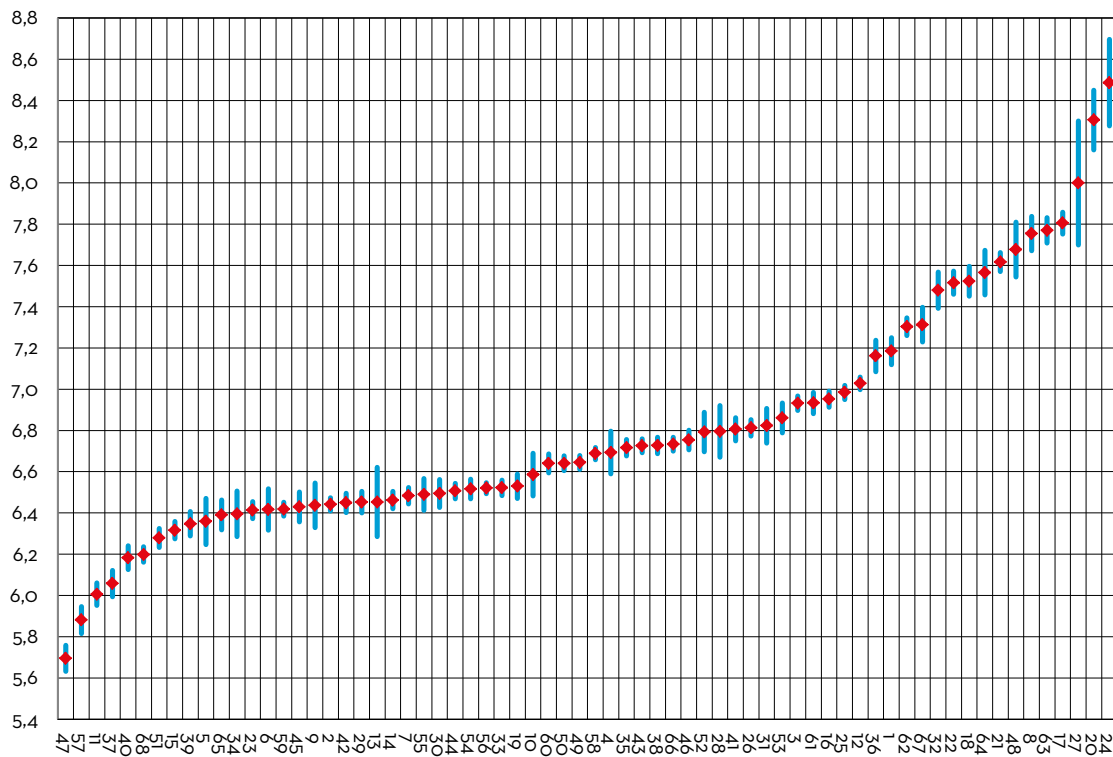
Omdat verschillen dus in grote mate afhangen van verschillen in kenmerken van studenten (bijv. geslacht, leeftijd, woonplaats), is het belangrijk hiermee rekening te houden bij het maken van vergelijkingen. Dat kan door er statistisch voor te corrigeren, bijvoorbeeld in een multivariate analyse waarbij in de analyse de belangrijkste kenmerken constant kunnen worden gehouden om zo de compositie-effecten uit het hoofdeffect te filteren. Maar het kan ook eenvoudiger door goed na te denken over welke opleidingen voldoende overeenkomstige kenmerken hebben wat betreft de studenten die er studeren, zodat een vergelijking zinvol is. Zondermeer een opleiding aan een groot roc in de randstad naast eenzelfde opleiding aan een kleine vakschool in een niet-stedelijk gebied zetten, geeft geen informatie, omdat je op voorhand al weet dat de studenten die aan beide opleidingen studeren al te sterk van elkaar verschillen.

9.2 VERSCHILLEN EN SCHIJNVERSCHILLEN

Naast het bepalen van de juiste vergelijkingsgroep, is het essentieel om vast te stellen of gemiddelden die op het oog verschillend lijken, statistisch wel echt van elkaar verschillen. De JOB-monitor is een steekproefonderzoek: ondanks de steeds verder oplopende respons, vult (nog) niet elke mbo-student in Nederland de vragenlijst in. Op basis van de antwoorden van de studenten die dat wel doen, kunnen we echter wel inschatten hoe de tevredenheid van de hele groep zal zijn. Omdat een inschatting echter nooit helemaal precies is, kent het gevonden gemiddelde binnen een steekproef altijd een zekere bandbreedte: een bepaalde marge waarbinnen het gemiddelde zich bevindt. De grootte van de marges is afhankelijk van twee dingen: het aantal studenten dat de betreffende vraag invulde én de variatie in antwoorden binnen die groep respondenten. Waarbij: hoe meer respondenten en hoe meer de antwoorden van de respondenten op elkaar lijken, hoe betrouwbaarder en preciezer het resultaat. Bij het vergelijken van groepen is het essentieel deze marges rondom het gemiddelde te betrekken: pas als het gemiddelde en de daarbij horende betrouwbaarheidsmarges helemaal niet overlappen, mag er gesproken worden van een significant verschil. Als er sprake is van enige overlap, betekent dat dat de daadwerkelijke gemiddelden op het oog van elkaar verschillen, maar dit niet significant is. Om die reden mag het ook niet als een verschil benoemd worden. In figuur 94 hebben we dit inzichtelijk gemaakt voor de verschillen tussen instellingen in het rapportcijfer dat ze krijgen van hun studenten. Naast de gemiddelden zijn hier de betrouwbaarheidsintervallen weergegeven: de bandbreedtes waarbinnen zich het echte resultaat in 95 procent van de gevallen daadwerkelijk bevindt. De overlap van betrouwbaarheidsmarges kun je in statistische programma's toetsen, bijvoorbeeld met een T-toets. Pas bij een significante uitkomst kun je stellen dat de ene groep van de andere verschilt.

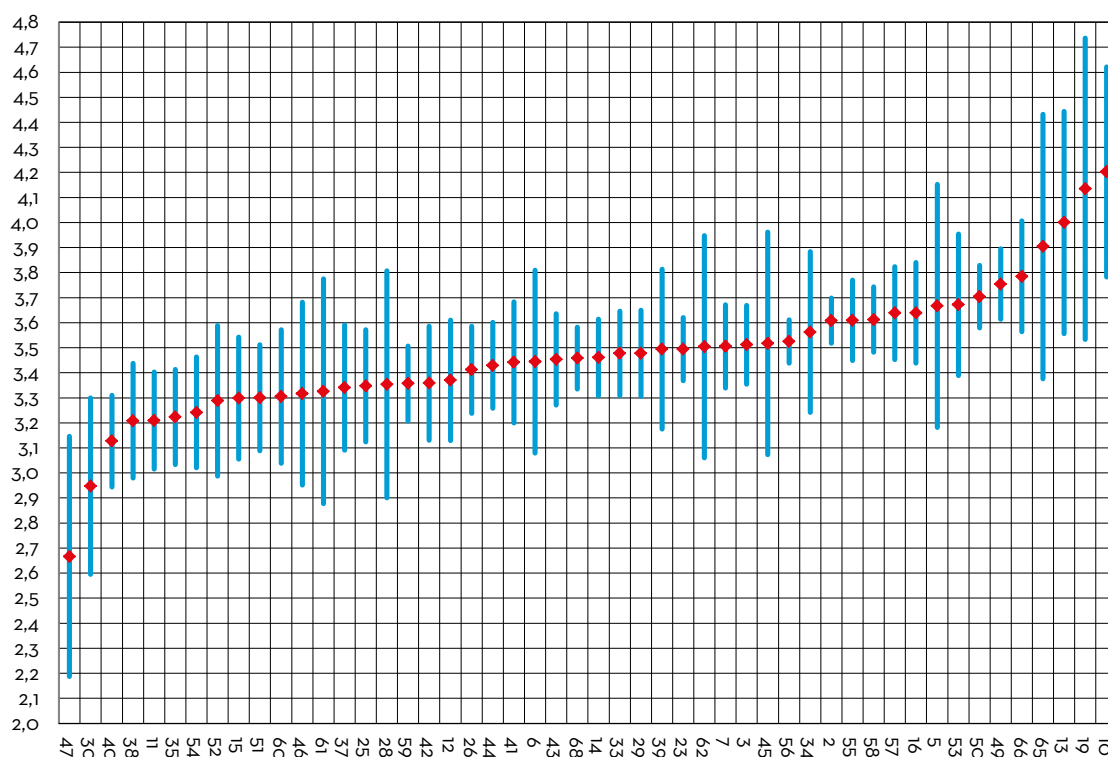
Zo grafisch weergegeven met de puntsgemiddelden én de betrouwbaarheidsintervallen is de interpretatie van de verschillen makkelijk: daar waar de blauwe balkjes enige overlap vertonen, zijn schijnbare verschillen niet significant en mogen ook niet als zodanig benoemd worden. In lijn daarmee mogen de drie hoogst scorende instellingen onderling niet stellen dat de ene het beter doet dan de andere. En ondanks dat de instellingen op de vierde, vijfde en zesde plaats een gemiddeld rapportcijfer van 0,2 lager hebben dan de nummer drie, verschillen ze niet significant van het rapportcijfer van nummer drie. Dat heeft er vooral mee te maken dat instelling 27 te kampen heeft met een laag aantal respondenten en een grote variantie in de door deze groep uitgedeelde rapportcijfers. Dit maakt de uitkomst te onzeker: bij een nieuwe meting kan er immers goed uitkomen dat het puntsgemiddelde zelfs onder de score van de drie instellingen daarna volgt, waardoor de ranking er heel anders uit zou komen te zien. Hoe groter het betrouwbaarheidsinterval, des te minder verantwoord het is om een alleen het puntsgemiddelde te tonen. In het geval van instelling 27 ligt het rapportcijfer voor de instelling met 95 procent zekerheid ergens tussen de 7,7 en de 8,3.

figuur 94: Rapportcijfer per instelling, naar instelling (betrouwbaarheidsintervallen)

Het belang van verder kijken dan alleen het puntsgemiddelde, laten we in figuur 95 versterkt zien. In dit figuur hebben we opnieuw de instellingen anoniem op een rij gezet, nu voor één van de tevredenheidsaspecten: tevredenheid met de mate waarin docenten de studenten motiveren, gemeten op een vijfpuntsschaal. Echter: nu kijken we niet naar de instellingen als geheel, maar binnen de instellingen alleen naar de entreeopleidingen (met minimaal 5 respondenten). Zelfs verschillen die op het oog best groot zijn (de 4,2 van school 10 tegenover de 3,3 van school 61 en bijv. de 2,7 van school 47 tegenover de 3,5 van school 45) hebben een betrouwbaarheidsinterval dat overlapt. Concreet betekent dit dat deze schijnbaar zo grote verschillen geen statistisch significante verschillen zijn: de onzekerheid dat de uitkomst bij een herhaalde meting anders kan zijn, is te groot. In deze vergelijkingen mag dan ook niet gesteld worden dat de ene instelling beter is dan de andere.

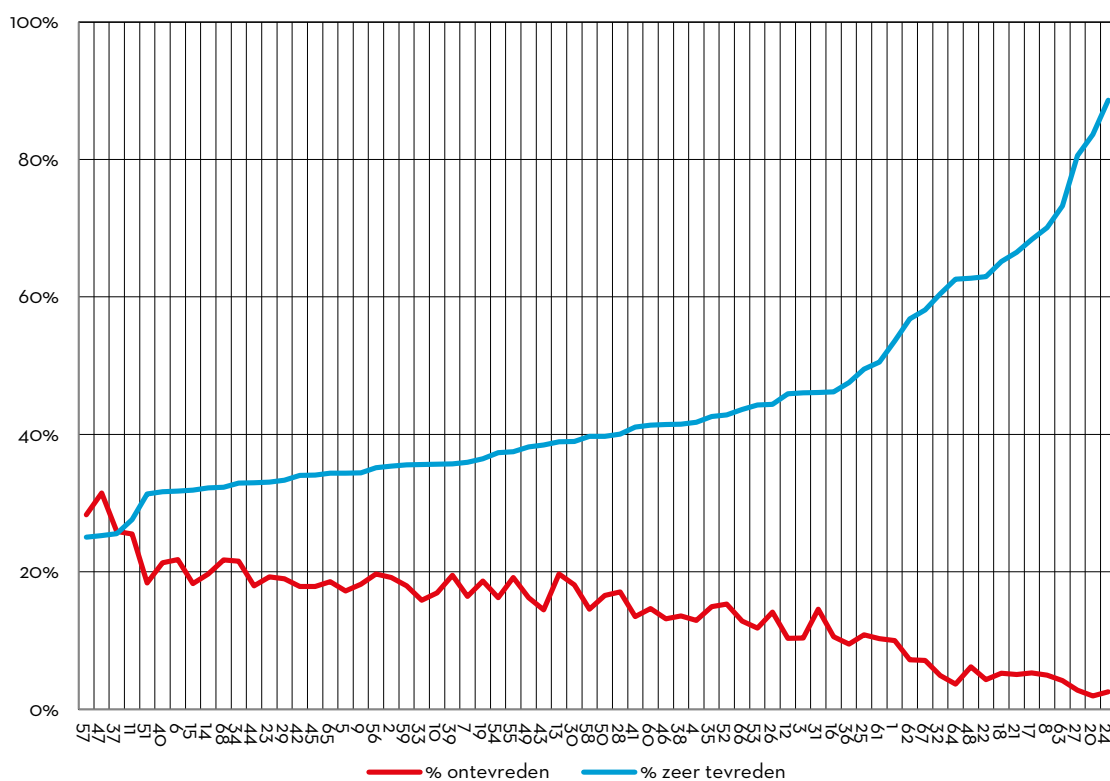
figuur 95: **Tevredenheid over motivatie door docenten, naar instelling, alleen entreeopleidingen (95%-betrouwbaarheidsintervallen)**

9.3 TEVREDEN STUDENTEN

Om te kunnen zien wat er nu voor zorgt dat een student zeer tevreden is of juist helemaal niet, hebben we een analyse gemaakt van twee uiterste groepen. We hebben studenten die gemiddeld een 7,5 of hoger voor hun instelling en opleiding geven, vergeleken met studenten die gemiddeld een 5,5 of lager geven. Figuur 96 geeft per instelling weer hoe deze groepen zich tot elkaar verhouden. Op vrijwel alle instellingen, slechts drie uitzonderingen, overstijgt het aantal zeer tevreden studenten het aantal ontevreden studenten (in het figuur ligt de blauwe lijn boven de rode lijn). Op de instelling waar deze verhouding ontevreden – zeer tevreden het meest gunstig is, lopen er naast elke ontevreden student 40 zeer tevreden studenten. Gemiddeld valt 39,6 procent van de Nederlandse mbo-studenten onder de categorie 'zeer tevreden' en 16,1 procent onder de categorie 'ontevreden'.

figuur 96: Percentage ontevreden en zeer tevreden studenten per instelling

In een logistische regressie zijn beide groepen met elkaar vergeleken: verschillen ze naar achtergrondkenmerken en op welke tevredenheidsoordelen scoren ze anders? Hiermee kunnen we zien of er bepaalde tevredenheidsaspecten zwaarder meewegen in het rapportcijfer van studenten dan andere. Er is gekozen voor het stapsgewijs toevoegen van de achtergrondkenmerken en de losse tevredenheidsscores, waarbij het gebruikte statistische programma bepaalt welke variabele het sterkst bijdraagt aan het verklaren van het verschil in de kans om tot de ene groep of de andere groep te behoren.

De analyse wijst uit dat de volgende achtergrondkenmerken van studenten 'uniek' (dus gecontroleerd voor onderlinge samenhang) van invloed zijn op de kans om tot de groep zeer tevreden studenten te behoren:

- schoolsoort (studenten aan vakscholen zijn vaker zeer tevreden dan studenten aan aoc's en roc's);
- geslacht (vrouwelijke studenten zijn vaker zeer tevreden dan mannelijke studenten);
- niveau (niveau-2-, -3- en -4-studenten zijn vaker zeer tevreden dan studenten aan een entreeopleiding);
- leerjaar (eerstejaars zijn vaker zeer tevreden dan ouderejaars);
- leeftijd (oudere studenten zijn vaker zeer tevreden dan jongere studenten);
- leerweg (bbl-studenten zijn vaker zeer tevreden dan bol-studenten).

Niet (uniek) van invloed is het hebben van een beperking.

En kijkend naar de losse tevredenheidsscores, blijken de volgende tien tevredenheidsaspecten het meest bepalend voor het gemiddelde rapportcijfer voor school en opleiding:

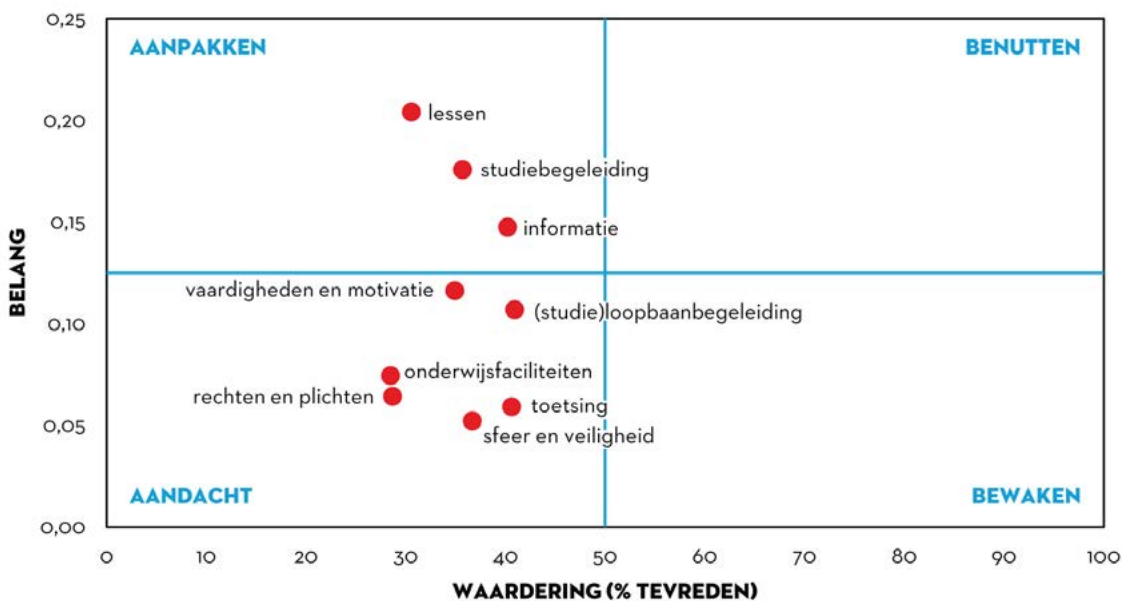
- voldoende leren op school;
- school vindt mening van studenten belangrijk;
- sfeer op school;
- informatie vooraf klopt met werkelijkheid;
- goede docenten;
- begeleiding bij de opleiding;
- wijze waarop school omgaat met klachten van studenten;
- goed lesmateriaal;
- lessen zijn nuttig
- in en om schoolgebouw schoon.

Studenten die op deze aspecten hoog scoren, hebben de grootste kans om tot de groep zeer tevreden studenten te behoren, ongeacht hun scores op de andere variabelen.

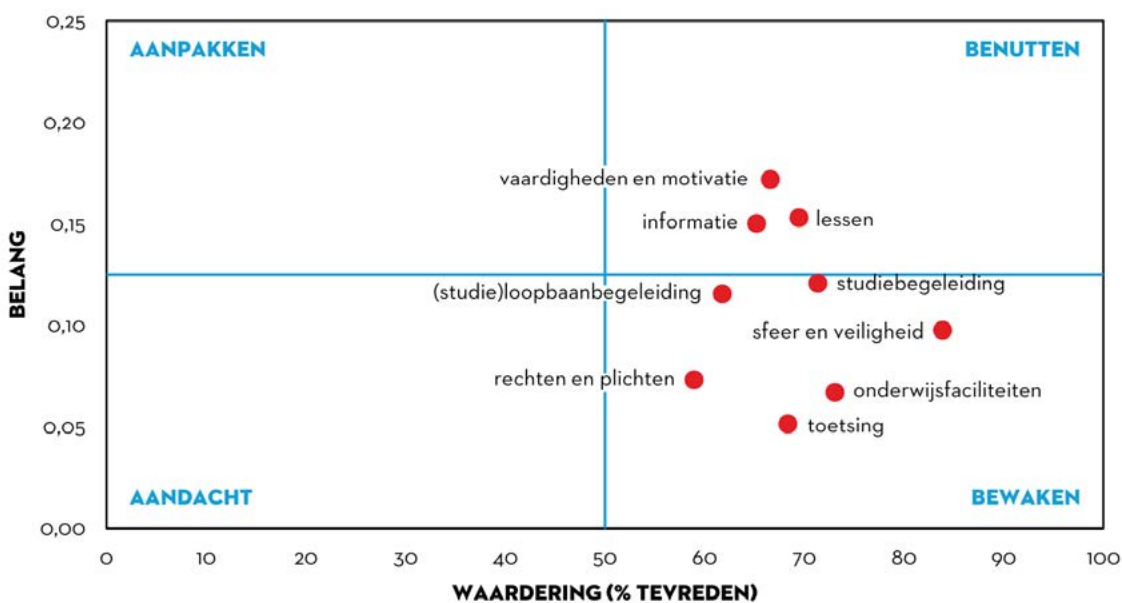
9.4 HANDVATTEN VOOR VERANDERING

Zoals eerder in dit hoofdstuk aangegeven, is het vergelijken van tevredenheid tussen instellingen niet altijd zonder meer mogelijk (uiteraard wel door rekening te houden met die compositie-effecten in de analyse). Het is voor scholen en studentenraden vaak interessanter om binnen de eigen instelling, domein of opleiding te kijken waar verbeteringen mogelijk zijn. In de vorige paragraaf is hier al een voorzet voor gegeven door te kijken welke aspecten het meest onderscheidend zijn wanneer we de groep ontevreden en zeer tevreden studenten vergelijken. Vanuit die basis kunnen we nog dieper in de data duiken en op zoek gaan naar concrete handvatten waarmee scholen en studentenraden aan de slag kunnen om de tevredenheid te bevorderen. Een statistisch wellicht wat ingewikkeld, maar grafisch zeer heldere manier om een concreet overzicht te krijgen welke punten moeten worden aangepakt, is het opstellen van een prioriteitenmatrix. In deze prioriteitenmatrix zetten we het relatieve gewicht van de tevredenheidsoordelen voor het rapportcijfer voor de opleiding ("belang") af tegen het percentage tevreden studenten binnen elk tevredenheidsoordeel ("waardering"). De matrix is verdeeld in vier kwadranten: "aanpakken" (belang hoog, tevredenheid laag), "bewaken" (tevredenheid hoog, belang laag), "benutten" (tevredenheid hoog, belang hoog) en "aandacht geven" (belang laag, tevredenheid laag). Met een dergelijke prioriteitenmatrix ontstaat maximale stuurinformatie: in één oogopslag is te zien wat de studenten belangrijk vinden en hoe daar op dit moment al op gescoord wordt. Ter illustratie is in figuur 97 en figuur 98 voor twee mbo-opleidingen (eentje aan een groot roc en eentje aan een kleine vakschool) een prioriteitenmatrix opgesteld.

figuur 97: Prioriteitenmatrix, voorbeeld 1

figuur 98: Prioriteitenmatrix, voorbeeld 2

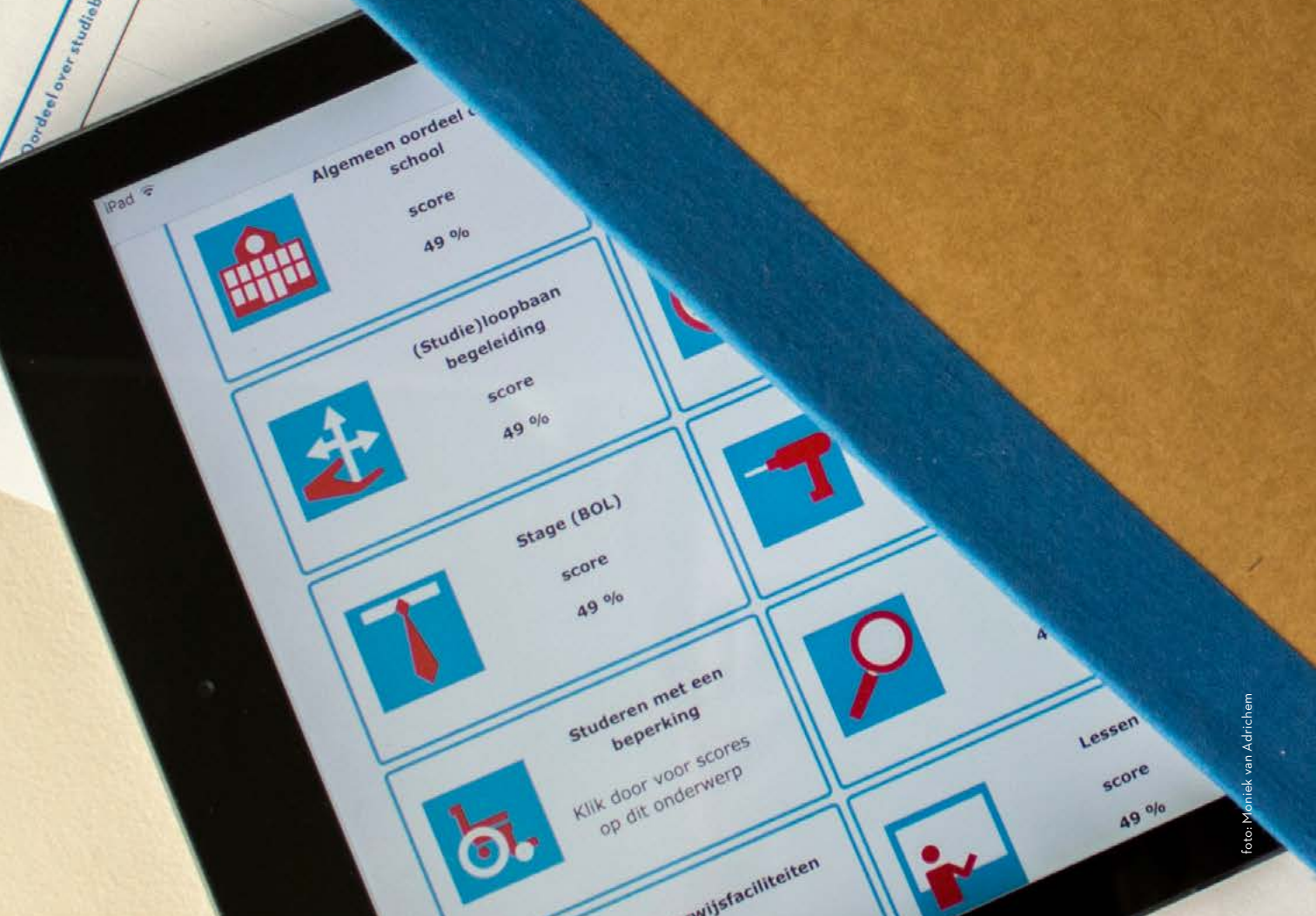
In het eerste voorbeeld zijn studenten met name ontevreden over de onderwijsfaciliteiten, rechten en plichten en de lessen, waarbij vooral de tevredenheid over de lessen sterk bepalend is voor het rapportcijfer dat de opleiding krijgt. In het tweede voorbeeld zijn studenten meer tevreden, en is het belangrijk om in het kwaliteitsbeleid vooral vast te houden aan wat er al is. Deze twee voorbeelden laten zien dat er niet één generieke beleidsaanpassing is waar alle mbo-instellingen baat bij hebben maar dat instellingen hun eigen beleidsfocus kunnen halen uit de data.

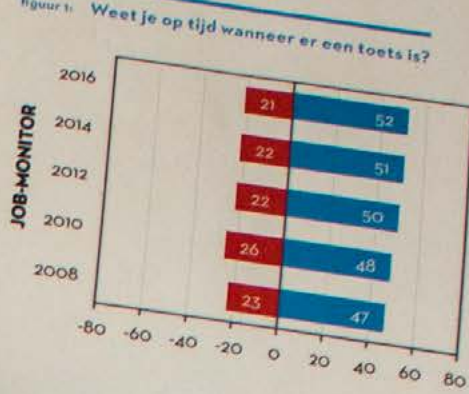
9.5 SAMENVATTING

Omdat voor tevredenheidsoordelen geldt dat deze het sterkst bepaald worden door verschillen tussen studenten, is het belangrijk dat wanneer de ene school met de andere vergeleken wordt, rekening gehouden wordt met compositie-effecten: effecten die worden veroorzaakt door een bepaalde samenstelling van de studentpopulatie. Dat kan door er statistisch voor te corrigeren, maar dat kan ook door bewust te kiezen voor een vergelijking met scholen die qua studentpopulatie en bijvoorbeeld locatie (stedelijk of niet stedelijk) in de basis al op de eigen school lijken. Met dit hoofdstuk hopen we een onderbouwd advies te hebben gegeven om altijd zorgvuldig te vergelijken tussen scholen en opleidingen. Verschillen die er ogenschijnlijk zijn, hebben vaak sterk te maken met het type student dat er rondloopt. Daarnaast is het belangrijk om verschillen altijd te toetsen: zeker wanneer de groepen waarover uitspraken gedaan moeten worden kleiner zijn, is de kans dat verschillen echt significante verschillen zijn, minder groot. Als echter met zorg naar de data gekeken wordt, vormt de JOB-monitor een rijke bron aan informatie die gebruikt kan worden om het onderwijs verder te verbeteren. In dit hoofdstuk werkten we een voorbeeldaanpak uit waarmee instellingen en studentenraden kunnen bepalen waar de prioriteiten moeten komen te liggen. Met een zogenaamde prioriteitenmatrix zetten we het belang dat bepaalde tevredenheidsaspecten hebben af tegen de tevredenheid van studenten daarover. Maar er is natuurlijk nog veel meer mogelijk met de rijke dataset. Zo vergeleken we in dit hoofdstuk bijvoorbeeld twee uiterste groepen: zeer tevreden en zeer ontevreden studenten. Op de meeste scholen zijn er gelukkig meer zeer tevreden dan zeer ontevreden studenten. We plaatsten deze twee groepen tegenover elkaar om te zien op welke tevredenheidsoordelen ze het meest van elkaar verschilden. Een groot deel van het verschil bleek te worden gemaakt door vijf redelijk basale aspecten van het onderwijs: studenten willen het gevoel hebben dat ze wat leren op school, vinden het belangrijk dat hun mening gehoord wordt, hebben behoefte aan een goede sfeer, willen informatie die klopt met de werkelijkheid en studenten willen goede docenten. Is aan die vijf voorwaarden voldaan, dan is de kans groot dat een student dat beloont met een hoog rapportcijfer in de JOB-monitor.

Oordeel over studiebegeleiding (totaaloordeel)

OVERKUN

figuur 1: Vind je dat je mede-studenten op dezelfde manier beoordeeld worden?

Check de
bijlagen!

BIJLAGEN

BIJLAGE A: RESPONS NAAR ACHTERGRONDKENMERKEN

tabel 3: Verdeling respondenten naar leerweg

	Aantal	%
Bbl	41.672	15,6
Bol	225.370	84,4
Totaal	267.042	100,0

Bron: JOB-monitor 2016, ongewogen aantallen

tabel 4: Verdeling respondenten naar niveau

	Aantal	%
Entreeopleiding	5.070	1,9
Niveau 2	46.317	17,3
Niveau 3	68.808	25,8
Niveau 4	146.847	55,0
Totaal	267.042	100,0

Bron: JOB-monitor 2016, ongewogen aantallen

tabel 5: Verdeling respondenten naar leerjaar

	Aantal	%
Leerjaar 1	119.276	44,7
Leerjaar 2	83.397	31,2
Leerjaar 3	46.741	17,5
Leerjaar 4	14.873	5,6
Onbekend	511	0,2
Mijn school werkt niet met leerjaren	2.244	0,8
Totaal	267.042	100,0

Bron: JOB-monitor 2016, ongewogen aantallen

tabel 6: Verdeling respondenten naar geslacht

	Aantal	%
Man	132.360	49,6
Vrouw	134.682	50,4
Totaal	267.042	100,0

Bron: JOB-monitor 2016, ongewogen aantallen

tabel 7: Verdeling respondenten naar leeftijd

	Aantal	%
17 jaar en jonger	118.556	44,4
18-19 jaar	83.434	31,2
20-21 jaar	32.852	12,3
22-25 jaar	18.955	7,1
26 jaar en ouder	13.245	5,0
Totaal	267.042	100,0

Bron: JOB-monitor 2016, ongewogen aantallen

tabel 8: Verdeling respondenten naar al dan geen beperking

	Aantal	%
Geen beperking	161.517	60,5
Wel een beperking	102.503	38,4
Onbekend	3.022	1,1
Totaal	267.042	100,0

Bron: JOB-monitor 2016, ongewogen aantallen

tabel 9: Verdeling respondenten naar domein

	Aantal	%
Afbouw, hout en onderhoud	4.196	1,6
Ambacht, laboratorium en gezondheidstechniek	4.800	1,8
Bouw en infra	7.147	2,7
Economie en administratie	24.217	9,1
Entree	5.070	1,9
Handel en ondernemerschap	22.240	8,3
Horeca en bakkerij	14.930	5,6
Informatie en communicatietechnologie	11.586	4,3
Media en vormgeving	14.409	5,4
Mobiliteit en voertuigen	8.289	3,1
Techniek en procesindustrie	19.761	7,4
Toerisme en recreatie	6.416	2,4
Transport, scheepvaart en logistiek	8.733	3,3
Uiterlijke verzorging	8.408	3,1
Veiligheid en sport	18.267	6,8
Voedsel, natuur en leefomgeving	24.329	9,1
Zorg en welzijn	64.244	24,1
Totaal	267.042	100,0

Bron: JOB-monitor 2016, ongewogen aantallen

tabel 10: Verdeling respondenten naar schooltype

	Aantal	%
Aoc	13.772	5,2
Roc	236.677	88,6
Vakinstelling	16.593	6,2
Totaal	267.042	100,0

Bron: JOB-monitor 2016, ongewogen aantallen

BIJLAGE B: INDELING IN CLUSTERS

CLUSTERINDELING JOB-MONITOR 2016

Cluster	Cronbach's alpha
Informatie	corr. 0,47
Informatie voorafgaand aan opleiding	
Informatie over opbouw opleiding	
Lessen/programma	0,74
Afwisseling zelfstandig werken en in groepen werken	
Tevredenheid over docenten	
Tevredenheid over lesmateriaal	
Gebruik gekocht lesmateriaal	
Goed contact met docenten	
Toetsing en examinering	0,79
Toets op tijd bekend	
Inhoud toets op tijd bekend	
Uitslag toets op tijd bekend	
Aansluiting bij lesstof	
Studenten gelijke wijze beoordeeld	
Studiebegeleiding	0,79
Tevredenheid over studiebegeleiding	
Hulp bij leerproblemen	
Goed beeld van eigen studievoortgang	
Voldoende mogelijkheid om in eigen tempo te studeren	
Onderwijsfaciliteiten	0,71
Tevredenheid over begeleiding tijdens zelfstandig werken	
Plaats om rustig te kunnen studeren	
Beschikbaarheid computers	
Beschikbaarheid internet	
Bereikbaarheid medewerkers	
Vaardigheden en motivatie	0,85
Voldoende leren	
Weten waarom je iets moet leren	
Tevredenheid over motivatie door docenten	
Voldoende uitdaging in de les	
Lessen nuttig	
Stage (BOL)	0,80
Vorbereiding op stage	
Moeite stageplaats vinden	
Hulp van school bij vinden stageplaats	
Stage voldoende leerzaam	
Aansluiting theorie bij praktijk	
Tevredenheid over begeleiding door school	
Tevredenheid over begeleiding door stagebedrijf	
Voldoende contact tussen school en leerbedrijf	
Tevredenheid over manier van beoordeling van stage	

Cluster	Cronbach's alpha
Werkplek (BBL)	0,75
Moeite werkplek vinden	
Tevreden over begeleiding door werkplek	
Mogelijkheid om op school ervaring op werkplek te bespreken	
Werkplek voldoende leerzaam	
Aansluiting theorie bij praktijk	
Tevredenheid over manier van beoordeling van praktijkdeel	
Voldoende contact tussen school en leerbedrijf	
(Studie)loopbaanbegeleiding	0,83
Hulp bij het maken van keuzes tijdens studie	
Duidelijkheid over de mogelijkheden om verder te studeren	
Begeleiding bij beroepskeuze of keuze voor vervolgonderwijs	
Rechten en plichten	0,78
Goed geïnformeerd over rechten en plichten	
School past regels consequent toe	
Klachtenbehandeling	
Sfeer en veiligheid	0,81
In en om het schoolgebouw schoon	
Veiligheidsgevoel op school	
School doet voldoende om studenten veilig te laten voelen	
Sfeer op school	
School en studie	corr. 0,54
Opnieuw voor opleiding kiezen	
Opnieuw voor school kiezen	

Bron: JOB-monitor 2016

BIJLAGE C: VRAGENLIJST

1. In welk leerjaar zit je?

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 indien BBL: + ☐ weet niet

A. INFORMATIE

2. Je hebt informatie gekregen over je opleiding voordat je aan je opleiding begon [i]. Klopt deze informatie met wat je nu over je opleiding weet?

helemaal niet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ja, zeker + ☐ n.v.t.

[i] Hiermee bedoelen we informatie die je van school over je opleiding hebt gekregen voordat je begon. Maar we bedoelen ook informatie op de website of via social media.

3. Wist je voor de start van je opleiding hoe de opleiding is opgebouwd [i]?

helemaal niet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ja, zeker

[i] Hiermee bedoelen we of je van tevoren wist wat je te wachten stond over je rooster, de verdeling van school/stage, enz.

B. ONDERWIJS(INHOUD)

THEMA: LESSEN / PROGRAMMA

4. Ben je tevreden over de afwisseling tussen zelfstandig werken en in groepen werken?

heel ontevreden ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ heel tevreden

5. Vind je dat er op school veel onderwijsactiviteiten [i] uitvallen?

veel te veel ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ nooit

[i] We bedoelen dan niet alleen lessen, maar ook bijvoorbeeld het werken aan projecten.

6. Ben je tevreden over je rooster [i]?

heel ontevreden ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ heel tevreden

[i] We bedoelen hiermee bijvoorbeeld de verdeling van je lessen over een dag (heb je veel tussenuren), over de week (een korte lesdag afgewisseld met een lange lesdag), hetzelfde vak snel achter elkaar.

7. Vind je dat roosterwijzigingen op tijd worden doorgegeven?

veel te laat ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ruim op tijd + ☐ n.v.t.

8. Vind je jouw docenten goed [i]?

helemaal niet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ja, zeker

[i] Dit is misschien niet makkelijk in te vullen, want het verschilt natuurlijk per docent, maar probeer toch een gemiddelde voor docenten op jouw opleiding in te vullen.

9. Vind je het lesmateriaal [i] goed?

helemaal niet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ja, zeker

[i] We bedoelen dan niet alleen schoolboeken, maar ook digitaal lesmateriaal en de spullen in het praktijklokaal.

10. Worden boeken en lesmaterialen die je moet kopen ook gebruikt?

veel te weinig ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ altijd + ☐ n.v.t.

11. Heb je goed contact met je docenten?

heel slecht ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ heel goed

THEMA: TOETSING EN EXAMINERING**12. Weet je op tijd wanneer er een toets is?**

veel te laat ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ruim op tijd + ☐ n.v.t.

13. Weet je op tijd waar de toets over gaat?

veel te laat ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ruim op tijd + ☐ n.v.t.

14. Krijg je de uitslag van een toets op tijd te horen?

veel te laat ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ruim op tijd + ☐ n.v.t.

15. Sluiten de toetsen aan op wat je hebt geleerd?

helemaal niet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ja, zeker + ☐ n.v.t.

16. Vind je dat je mede-studenten op dezelfde manier beoordeeld worden?

helemaal niet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ja, zeker + ☐ n.v.t.

THEMA: STUDIEBEGELEIDING**17. Hoe vind je de begeleiding [i] bij je opleiding?**

heel slecht ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ heel goed

[i] Hiermee bedoelen we alles wat er vanuit school wordt gedaan aan begeleiding bij het leren. Hieronder vallen ook gesprekken met de mentor/docenten, de studiecoördinator en de studieloopbaanbegeleider.

18. Word je goed geholpen als je problemen hebt bij het leren?

helemaal niet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ja, zeker + ☐ n.v.t.

19. Heb je een goed beeld van je eigen voortgang bij je opleiding?

helemaal niet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ja, zeker + ☐ n.v.t.

20. Is er voldoende mogelijkheid om in je eigen tempo te leren?

veel te weinig ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ruim voldoende

THEMA: ONDERWIJSFACILITEITEN**21. Ben je tevreden over de begeleiding [i] op school tijdens het zelfstandig werken?**

heel ontevreden ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ heel tevreden

[i] We bedoelen dan bijvoorbeeld de begeleiding en het vragen kunnen stellen bij werken in het computerlokaal, open leer centrum (OLC) of mediatheek.

22. Kun je op school ergens rustig studeren?

helemaal niet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ja, zeker indien niveau 1: + ☐ n.v.t.

23. Kun je gebruik maken van een computer als dat nodig is?

helemaal niet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ja, zeker + ☐ niet nodig voor mijn opleiding

24. Kun je gebruik maken van internet als dat nodig is voor school?

helemaal niet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ja, zeker

[i] We bedoelen hiermee bijvoorbeeld of de wifi-verbinding altijd sterk genoeg is.

25. Als je een medewerker[i] van school nodig hebt, kun je die dan bereiken?

heel moeilijk ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ heel makkelijk + ☐ n.v.t.

[i] Een medewerker kan iedereen zijn die op school werkt: een docent maar ook bijvoorbeeld een mentor, studiecoördinator of studieloopbaanbegeleider.

THEMA: ONDERWIJSTIJD

26. Hoeveel uur moet je gemiddeld per week op school [i] zijn? Je stage telt niet mee.

☐ minder dan 8 uur ☐ 8 tot 16 uur ☐ 16 tot 24 uur ☐ 24 tot 32 uur ☐ 32 uur of meer

[i] We bedoelen hier klokuren (60 min.) geen lesuren. Als je 1 hele dag per week op school zit, betekent dit dat je 8 klokuren op school bent.

27. Ben je tevreden over het aantal uur dat je op school moet zijn?

heel ontevreden ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ heel tevreden

28. Ben je tevreden over de hoeveelheid stage/werk in je opleiding[i]?

heel ontevreden ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ heel tevreden

[i] Ook als je nog geen stage hebt gelopen, zijn we benieuwd naar wat je daarvan vindt!

THEMA: VAARDIGHEDEN EN MOTIVATIE

29. Vind je dat je voldoende leert op school?

veel te weinig ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ruim voldoende

30. Weet je waarom je iets moet leren?

nooit ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ altijd

31. Hoe tevreden ben je over hoe docenten jou motiveren?

heel ontevreden ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ heel tevreden

32. Word je voldoende uitgedaagd tijdens de les?

veel te weinig ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ruim voldoende

33. Vind je de lessen die je krijgt nuttig?

veel te weinig ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ruim voldoende

THEMA: STAGE/BPV (BOL) (ALLEEN BOL)

34. Heb je stage [i] gelopen of doe je dat op dit moment?

☐ Ja, ik loop deze week stage ☐ Ja, ik heb stage gelopen maar doe dat nu niet ☐ Nee [verder naar 51]

[i] We bedoelen hier alleen de stage die je loopt voor een langere tijd. Niet een stage die je maar 1 dag hebt gelopen.

35. Ben je door je school goed voorbereid [i] op je stage/bpv?

helemaal niet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ja, zeker

[i] hiermee bedoelen we of de school je heeft geïnformeerd over wat de stage/bpv inhoudt, wanneer je aanwezig moet zijn, wie je begeleider wordt etc

36. Had je moeite om een stage-/bpv-plaats te vinden?

heel veel moeite ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ geen moeite

37. Helpt de school je bij het vinden van een stage-/bpv-plaats?

helemaal niet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ja, zeker

38. Leer je op je stage-/bpv-plaats voldoende?

veel te weinig ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ruim voldoende

39. Sluit wat je op school leert voldoende aan bij wat je moet kunnen op je stage/bpv?

veel te weinig ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ruim voldoende

40. Ben je tevreden over de begeleiding door de school tijdens je stage/bpv?

heel ontevreden ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ heel tevreden

41. Ben je tevreden over de begeleiding door het leerbedrijf tijdens je stage/bpv?

heel ontevreden ○○○○○ heel tevreden

42. Vind je dat jouw begeleider op school [i] en jouw stagebegeleider [ii] voldoende contact hebben?

veel te weinig ○○○○○ ruim voldoende

[i] We bedoelen hiermee jouw stagebegeleider vanuit school, soms wordt dit ook wel bpv-begeleider of onderwijsbegeleider genoemd.

[ii] We bedoelen hiermee de stagebegeleider op je stage, soms wordt dit ook wel leermeester, praktijkbegeleider of werkbegeleider genoemd.

43. Ben je tevreden over de manier van beoordeling van jouw stage/bpv?

heel ontevreden ○○○○○ heel tevreden + ○ n.v.t.

THEMA: WERKPLEK (BBL) [ALLEEN BBL]**44. Had je moeite om voor je opleiding een werkplek te vinden?**

heel veel moeite ○○○○○ geen moeite

45. Ben je tevreden over de begeleiding door het leerbedrijf op je werkplek?

heel ontevreden ○○○○○ heel tevreden

46. Kun je jouw werkervaringen voldoende op school bespreken?

veel te weinig ○○○○○ ruim voldoende

47. Leer je op je werkplek voldoende?

veel te weinig ○○○○○ ruim voldoende

48. Sluit wat je op school leert voldoende aan bij wat je moet kunnen op je werkplek?

veel te weinig ○○○○○ ruim voldoende

49. Ben je tevreden over de manier van beoordeling van jouw praktijkdeel?

heel ontevreden ○○○○○ heel tevreden

50. Vind je dat de school en jouw leerbedrijf voldoende contact hebben?

veel te weinig ○○○○○ ruim voldoende

C. (STUDIE)LOOPBAANBEGELEIDING**51. Word je goed geholpen bij het maken van keuzes [i] tijdens je opleiding?**

veel te weinig ○○○○○ ruim voldoende + ○ n.v.t.

[i] Hiermee bedoelen we allerlei keuzes zoals het kiezen van een studierichting, kiezen van modules, kiezen van vakken, etc.

52. Weet je voldoende over de mogelijkheid om verder te studeren [i]?

veel te weinig ○○○○○ ruim voldoende

[i] Weet je wat je hierna kan gaan doen?

53. Ben je tevreden over de begeleiding bij beroepskeuze of keuze voor vervolgopleiding[i]?

heel ontevreden ○○○○○ heel tevreden + ○ n.v.t.

[i] Hoe goed word je op school geholpen bij de keuze voor wat je na je opleiding gaat doen: een bepaalde baan, of juist nog verder studeren?

D. OVERIGE VOORZIENINGEN

54. Ben je tevreden over de kantine op je school?

helemaal niet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ja, zeker

E. RECHTEN EN PLICHTEN

55. Ben je goed geïnformeerd over je rechten en plichten?

helemaal niet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ja, zeker

56. Houdt de school zich aan zijn eigen regels?

helemaal niet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ja, zeker

57. Ben je tevreden over de wijze waarop op school wordt omgegaan met klachten van studenten [i]?

helemaal niet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ja, zeker + ☐ n.v.t.

[i] Het gaat hier om klachten die jij misschien hebt (gehad), maar ook om klachten van je medestudenten.

58. Weet je waar of bij wie je terecht kan als je een klacht hebt?

☐ Ja, dat weet ik ☐ Nee, dat weet ik niet ☐ Nee, maar ik heb tot nu toe geen klacht gehad

F. BEPERKING

59. Heb je een van de volgende lichamelijke handicaps, functiebeperkingen of (chronische) ziektes?

Je kunt meerdere antwoorden aankruisen. [multi resp, max. 5 aanklikbaar]

- ☐ Nee [exclusief, naar vraag 66]
- ☐ Spraak- en/of taalproblemen (bijv. stotteren, afasie)
- ☐ Blind of zeer slechtziend (ook met bril nog slechtziend)
- ☐ Doof of zeer slechthorend
- ☐ Problemen met (trap)lopen, bewegen en/of gebruik van armen
- ☐ Ik zit in een rolstoel
- ☐ Dyslexie
- ☐ Dyscalculie
- ☐ Chronische pijnklachten
- ☐ RSI (pijn / tintelingen in armen, nek en rug door computergebruik)
- ☐ Migraine / ernstige (spannings)hoofdpijn
- ☐ Eetstoornis (boulimie, anorexia, obesitas)
- ☐ Long- en ademhalingsprobleem (bijv. cara, astma, chronische bronchitis, CF)
- ☐ Huidaandoening (bijv. eczeem, psoriasis)
- ☐ Suikerziekte / diabetes
- ☐ ADHD of ADD
- ☐ Psychisch probleem / aandoening (bijv. psychose, depressie, angststoornis, dwangneurose)
- ☐ Verslaving aan drugs, alcohol, gamen of gokken
- ☐ Een vorm van autisme (bijv. PDD-NOS, Asperger, klassiek autisme)
- ☐ Chronisch vermoeidheidssyndroom (ME, CVS)
- ☐ Artrose, reuma of andere gewrichtsklachten
- ☐ Spierdystrofie, spasme of andere spierziekte
- ☐ Een vorm van kanker
- ☐ Epilepsie
- ☐ Andere neurologische aandoening (bijv. MS, NAH)
- ☐ Hart- en vaatziekte (bijv. hartaandoening, hoge bloeddruk, vernauwde vaten)
- ☐ Ernstige darmstoornis (bijv. ziekte van Crohn, colitis)
- ☐ Anders

60. Is dit vastgesteld door een specialist? [alleen als vraag 59 ≠ nee; apart voor alle aangekruiste beperkingen]

☐ Ja ☐ Nee

61. Heb je last van je beperking(en) in je opleiding? [alleen als vraag 59 ≠ nee]

heel vaak ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ nooit

62. Heb je bij je school aangegeven dat je een beperking hebt? [alleen als vraag 59 ≠ nee]

☐ Ja ☐ Nee

63. Houden docenten voldoende rekening met jouw beperking? [alleen als vraag 62 ≠ nee]

veel te weinig ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ruim voldoende

64. Ben je tevreden over de beschikbare hulpmiddelen en aanpassingen[i] die er op school zijn voor jouw beperking?

[alleen als vraag 62 ≠ nee]

heel ontevreden ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ heel tevreden + ☐ ik heb dat niet nodig.

[i] We bedoelen hiermee rust- of werkruimtes, werkplekaanpassingen, extra verlichting, scanner, computeraanpassingen zoals bijvoorbeeld spraak of braille, ringleiding, verlenging examentijd.

65. Ben je tevreden over de geschiktheid van het gebouw [i] voor mensen met jouw beperking? [alleen als vraag 62 ≠ nee]

heel ontevreden ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ heel tevreden + ☐ ik heb dat niet nodig.

[i] We bedoelen hiermee de toegankelijkheid van school, bijvoorbeeld door drempels, liften, breedte van de deuren, aangepaste toiletten enzovoorts.

G. INSpraak

66. Vindt de school jouw mening belangrijk?

helemaal niet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ja, zeker

67. Heb je een studentenraad of deelnemersraad op school?

☐ Ja, daar zit ik zelf in ☐ Ja, maar daar zit ik niet zelf in ☐ Nee ☐ Weet ik niet

68. Zou je zelf actief willen meedenken over het verbeteren van jouw school en/of opleiding?

beslist niet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ heel graag

H. SFEER EN VEILIGHEID

69. Is het in en om het schoolgebouw schoon?

helemaal niet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ja, zeker

70. Voel je je veilig op school?

helemaal niet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ja, zeker

71. Vind je dat je school voldoende doet om je er veilig / op je gemak te laten voelen?

veel te weinig ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ruim voldoende

72. Hoe vind je de sfeer binnen de school?

heel slecht ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ heel goed

I. EINDOORDEEL

THEMA: SCHOOL & STUDIE

73. Als je weer een opleiding moest kiezen, zou je dan weer deze opleiding kiezen?

beslist niet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ beslist wel

[i] We bedoelen hiermee of je nog een keer deze opleiding zou kiezen, als je deze opleiding nog nooit had gedaan.

74. Als je weer een school moest kiezen, zou je dan weer deze school kiezen?

beslist niet ○○○○○○ beslist wel

[i] We bedoelen hiermee of je nog een keer deze school zou kiezen, als je nog nooit op deze school had gezeten.

THEMA: CIJFER**75. Welk rapportcijfer geef je jouw opleiding?****76. Welk rapportcijfer geef je jouw school?**

BIJLAGE D: GEBRUIKTE AFKORTINGEN

aoc	Agrarisch onderwijscentrum
bbl	Beroepsbegeleidende leerweg
bol	Beroepsopleidende leerweg
bpv	Beroepspraktijkvorming
DUO	Dienst Uitvoering Onderwijs
JOB	Jongeren Organisatie Beroepsonderwijs
mbo	Middelbaar beroepsonderwijs
nbi	Niet-bekostigde instelling
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
pgn	Persoonsgebonden nummer
roc	Regionaal opleidingscentrum

BIJLAGE E: LIJST VAN TABELLEN EN FIGUREN

TABELLEN

tabel 1:	Overzicht respons JOB-monitor 2016	9
tabel 2:	Gemiddeld rapportcijfer voor opleiding en instelling, naar jaar	95
tabel 3:	Verdeling respondenten naar leerweg	110
tabel 4:	Verdeling respondenten naar niveau	110
tabel 5:	Verdeling respondenten naar leerjaar	110
tabel 6:	Verdeling respondenten naar geslacht	110
tabel 7:	Verdeling respondenten naar leeftijd	111
tabel 8:	Verdeling respondenten naar al dan geen beperking	111
tabel 9:	Verdeling respondenten naar domein	111
tabel 10:	Verdeling respondenten naar schooltype	112

FIGUREN

figuur 1:	Oordeel over lessen (totaaloordeel)	24
figuur 2:	Ben je tevreden over de afwisseling tussen zelfstandig werken en in groepen werken?	25
figuur 3:	Vind je jouw docenten goed?	25
figuur 4:	Vind je het lesmateriaal goed?	25
figuur 5:	Worden boeken en lesmaterialen die je moet kopen ook gebruikt?	25
figuur 6:	Heb je goed contact met je docenten?	25
figuur 7:	Vind je dat er op school veel onderwijsactiviteiten uitvallen?	26
figuur 8:	Ben je tevreden over je rooster?	26
figuur 9:	Vind je dat roosterwijzigingen op tijd worden doorgegeven?	26
figuur 10:	Oordeel over vaardigheden en motivatie (totaaloordeel)	28
figuur 11:	Vind je dat je voldoende leert op school?	28
figuur 12:	Weet je waarom je iets moet leren?	28
figuur 13:	Hoe tevreden ben je over hoe docenten jou motiveren?	29
figuur 14:	Word je voldoende uitgedaagd tijdens de les?	29
figuur 15:	Vind je de lessen die je krijgt nuttig?	29
figuur 16:	Aantal uur per week op school, bbl-studenten	30
figuur 17:	Aantal uur per week op school, bol-studenten	30
figuur 18:	Ben je tevreden over het aantal uur dat je op school moet zijn?	31
figuur 19:	Ben je tevreden over de hoeveelheid stage/werk in je opleiding?	31
figuur 20:	Tevredenheid over aantal uur per week op school naar leerweg en aantal uur op school (alleen 2016)	31
figuur 21:	Oordeel over toetsing en examinering (totaaloordeel)	32
figuur 22:	Weet je op tijd wanneer er een toets is?	33
figuur 23:	Weet je op tijd waar de toets over gaat?	33
figuur 24:	Krijg je de uitslag van een toets op tijd te horen?	33
figuur 25:	Sluiten de toetsen aan op wat je hebt geleerd?	33
figuur 26:	Vind je dat je medestudenten op dezelfde manier beoordeeld worden?	33
figuur 27:	Oordeel over studiebegeleiding (totaaloordeel)	40
figuur 28:	Hoe vind je de begeleiding bij je opleiding?	41

figuur 29:	Word je goed geholpen als je problemen hebt bij het leren?	41
figuur 30:	Heb je een goed beeld van je eigen voortgang bij je opleiding?	41
figuur 31:	Is er voldoende mogelijkheid om in je eigen tempo te leren?	41
figuur 32:	Oordeel over (studie)loopbaanbegeleiding (totaaloordeel)	42
figuur 33:	Word je goed geholpen bij het maken van keuzes tijdens je opleiding?	43
figuur 34:	Weet je voldoende over de mogelijkheid om verder te studeren?	43
figuur 35:	Ben je tevreden over de begeleiding bij beroepskeuze/keuze voor vervolgopleiding?	43
figuur 36:	Oordeel over stage (bol, totaaloordeel)	45
figuur 37:	Ben je door je school goed voorbereid op je stage/bpv?	45
figuur 38:	Had je moeite om een stage-/bpv-plaats te vinden?	45
figuur 39:	Helpt de school je bij het vinden van een stage-/bpv-plaats?	46
figuur 40:	Leer je op je stage-/bpv-plaats voldoende?	46
figuur 41:	Sluit wat je op school leert voldoende aan bij wat je moet kunnen op je stage/bpv?	46
figuur 42:	Ben je tevreden over de begeleiding door de school tijdens je stage/bpv?	46
figuur 43:	Ben je tevreden over de begeleiding door het leerbedrijf tijdens je stage/bpv?	46
figuur 44:	Vind je dat jouw begeleider op school en jouw stagebegeleider voldoende contact hebben?	46
figuur 45:	Ben je tevreden over de manier van beoordeling van jouw stage/bpv?	47
figuur 46:	Oordeel over werkplek (bbl, totaaloordeel)	48
figuur 47:	Had je moeite om voor je opleiding een werkplek te vinden?	49
figuur 48:	Ben je tevreden over de begeleiding door het leerbedrijf op je werkplek?	49
figuur 49:	Kun je jouw werkervaringen voldoende op school bespreken?	49
figuur 50:	Leer je op je werkplek voldoende?	49
figuur 51:	Sluit wat je op school leert voldoende aan bij wat je moet kunnen op je werkplek?	49
figuur 52:	Ben je tevreden over de manier van beoordeling van jouw praktijkdeel?	49
figuur 53:	Vind je dat de school en jouw leerbedrijf voldoende contact hebben?	50
figuur 54:	Weet je voldoende over de mogelijkheid om verder te studeren? (naar niveau)	52
figuur 55:	Ben je tevreden over de begeleiding bij beroepskeuze of keuze voor vervolgopleiding? (naar niveau)	52
figuur 56:	Ben je tevreden over de begeleiding bij beroepskeuze of keuze voor vervolgopleiding? (naar leerjaar)	52
figuur 57:	Had je moeite om een stage-/bpv-plaats te vinden? (naar domein)	53
figuur 58:	Helpt de school je bij het vinden van een stage-/bpv-plaats? (naar domein)	54
figuur 59:	Oordeel over sfeer en veiligheid (totaaloordeel)	60
figuur 60:	Is het in en om het schoolgebouw schoon?	61
figuur 61:	Voel je je veilig op school?	61
figuur 62:	Vind je dat je school voldoende doet om je er veilig / op je gemak te laten voelen?	61
figuur 63:	Hoe vind je de sfeer binnen de school?	61
figuur 64:	Oordeel over onderwijsfaciliteiten (totaaloordeel)	63
figuur 65:	Ben je tevreden over de begeleiding tijdens het zelfstandig werken?	64
figuur 66:	Kun je op school ergens rustig studeren?	64
figuur 67:	Kun je gebruikmaken van een computer als dat nodig is?	64
figuur 68:	Kun je gebruikmaken van internet als dat nodig is voor school?	64
figuur 69:	Als je een medewerker van school nodig hebt, kun je die dan bereiken?	64
figuur 70:	Oordeel over informatie (totaaloordeel)	65
figuur 71:	Klopt de informatie over de opleiding die je kreeg voordat je aan de opleiding begon met wat je nu weet?	66
figuur 72:	Wist je voor de start van je opleiding hoe de opleiding is opgebouwd?	66
figuur 73:	Oordeel over rechten en plichten (totaaloordeel)	67
figuur 74:	Ben je goed geïnformeerd over je rechten en plichten?	68
figuur 75:	Houdt de school zich aan zijn eigen regels?	68

figuur 76:	Ben je tevreden over de wijze waarop op school wordt omgegaan met klachten van studenten?	68
figuur 77:	Weet je waar of bij wie je terecht kan als je een klacht hebt?	69
figuur 78:	Ben je tevreden over de kantine op je school?	70
figuur 79:	Klopt de informatie over de opleiding die je kreeg voordat je aan de opleiding begon met wat je nu weet? (naar schoolsoort)	71
figuur 80:	Wist je voor de start van je opleiding hoe de opleiding is opgebouwd? (naar schoolsoort)	71
figuur 81:	Percentages type beperking en vastgesteld door specialist (meerdere antwoorden mogelijk; alleen studenten met beperking; tien meest voorkomende handicaps (afgezien van anders))	77
figuur 82:	Heb je bij je school aangegeven dat je een beperking hebt? (blauw; ja)	78
figuur 83:	Heb je last van je beperking(en) in je opleiding? (blauw: nooit)	78
figuur 84:	Houden docenten voldoende rekening met jouw beperking?	79
figuur 85:	Ben je tevreden over de beschikbare hulpmiddelen en aanpassingen die er op school zijn voor jouw beperking?	79
figuur 86:	Ben je tevreden over de geschiktheid van het gebouw voor mensen met jouw beperking?	79
figuur 87:	Heb je een studentenraad of deelnemersraad op school?	86
figuur 88:	Vindt de school jouw mening belangrijk?	87
figuur 89:	Zou je zelf actief willen meedenken over het verbeteren van jouw school en/of opleiding?	88
figuur 90:	Zou je zelf actief willen meedenken over het verbeteren van jouw school en/of opleiding? (naar niveau)	89
figuur 91:	Oordeel over school en studie (totaaloordeel)	94
figuur 92:	Als je weer een opleiding moest kiezen, zou je dan weer deze opleiding kiezen?	94
figuur 93:	Als je weer een school moest kiezen, zou je dan weer deze school kiezen?	94
figuur 94:	Rapportcijfer per instelling, naar instelling (betrouwbaarheidsintervallen)	102
figuur 95:	Tevredenheid over motivatie door docenten, naar instelling, alleen entreeopleidingen (95%-betrouwbaarheidsintervallen)	103
figuur 96:	Percentage ontevreden en zeer tevreden studenten per instelling	104
figuur 97:	Prioriteitenmatrix, voorbeeld 1	106
figuur 98:	Prioriteitenmatrix, voorbeeld 2	106

COLOFON

De JOB-monitor 2016 is het
tevredenheidsonderzoek
van de Jongeren Organisatie
Beroepsonderwijs (JOB) onder
studenten in het mbo.

Algemene projectcoördinatie:

Fatima Razzak
Jettie Lensen

Onderzoek:

ResearchNed, Nijmegen

Froukje Wartenbergh-Cras
Joyce Bendig-Jacobs
Danny Brukx

Ontwerp:

MegaMoniek (Moniek van Adrichem)

Coverfoto's:

Mees van den Ekart

Druk:

Postfly, Amsterdam

De JOB-monitor 2016 kon worden
uitgevoerd dankzij een financiële
bijdrage van het ministerie van
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

© 2016 ResearchNed Nijmegen
in opdracht van de Jongeren
Organisatie Beroepsonderwijs (JOB).
Alle rechten voorbehouden. Het
is niet geoorloofd gegevens uit dit
rapport te gebruiken in publicaties
zonder nauwkeurige bronvermelding.
Het onderzoeksrapport kan worden
gedownload via www.jobmbo.nl.
Gedrukte exemplaren kunnen
worden (na)besteld bij JOB via
info@jobmbo.nl.

JOB - JONGEREN ORGANISATIE BEROEPSONDERWIJS

Postbus 17061

1001 JB Amsterdam

Nederland

Westermarkt 2-v

1016 DK Amsterdam

Nederland

020 52 44 050

info@jobmbo.nl

www.jobmbo.nl

